

Polítiques lingüístiques

en els territoris de la comunitat
lingüística catalana

Miquel Pueyo i París

P08/07070/00878

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	7
Objectius	8
1. La comunitat lingüística catalana	9
1.1. El nom de la llengua.....	9
1.2. Demografia i territori.....	10
1.2.1. Existeix una comunitat lingüística catalana?	12
1.3. Ús de la llengua catalana: procediments de mesura i indicadors.....	15
2. La comunitat lingüística catalana, en el marc de l'Estat espanyol	18
2.1. El Principat de Catalunya	19
2.1.1. Demografia, territori i migracions	19
2.1.2. Estatut jurídic	21
2.1.3. La llengua en les administracions.....	23
2.1.4. La llengua en la legislació, els tribunals de justícia, l'onomàstica i la toponímia	24
2.1.5. La llengua en l'ensenyament	25
2.1.6. La llengua en els mitjans de comunicació, el cinema, l'espectacle i les noves tecnologies	26
2.1.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	28
2.2. El País Valencià	28
2.2.1. Demografia, territori i migracions	28
2.2.2. Estatut jurídic	31
2.2.3. El problema de l'autoritat normativa	32
2.2.4. La llengua en la legislació, les administracions i els tribunals de justícia.....	33
2.2.5. La llengua en l'ensenyament	35
2.2.6. La llengua en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies.....	36
2.2.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	37
2.3. Les Illes Balears i Pitiüses	37
2.3.1. Demografia, territori i migracions	38
2.3.2. Estatut jurídic	41
2.3.3. La llengua en les administracions.....	42
2.3.4. La llengua en la legislació i els tribunals de justícia	43
2.3.5. La llengua en l'ensenyament	43
2.3.6. La llengua en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies.....	44
2.3.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	45

2.4. La Franja de Ponent.....	46
2.4.1. Demografia, territori i migracions	46
2.4.2. La qüestió del xampurrejat	48
2.4.3. Estatut jurídic.....	49
2.4.4. La llengua en les administracions.....	50
2.4.5. La llengua en l'ensenyament	50
2.4.6. La llengua en els mitjans de comunicació i en les indústries culturals.....	51
2.4.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	52
3. La comunitat lingüística catalana, en el marc de l'Estat francès.....	53
3.1. La Catalunya Nord.....	53
3.1.1. Demografia, territori, migracions i relacions transfrontereres	54
3.1.2. Estatut jurídic i usos oficials.....	55
3.1.3. La llengua en l'ensenyament	56
3.1.4. La llengua en els mitjans de comunicació i les indústries culturals.....	58
3.1.5. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	59
4. La comunitat lingüística a Andorra	60
4.1. Demografia, territori i migracions.....	61
4.2. Estatut jurídic, usos oficials i acords transfronterers.....	62
4.3. La llengua en l'ensenyament.....	64
4.4. La llengua en els mitjans de comunicació	65
4.5. La llengua en l'activitat socioeconòmica	67
5. La comunitat lingüística en el marc de l'Estat italià.....	68
5.1. L'Alguer.....	68
5.1.1. La continuïtat de la llengua catalana a l'Alguer	69
5.1.2. Demografia, territori, migracions i relacions transfrontereres	70
5.1.3. Estatut jurídic i usos oficials.....	71
5.1.4. La llengua en l'ensenyament	71
5.1.5. La llengua en els mitjans de comunicació i en les indústries culturals.....	72
5.1.6. La llengua en l'activitat socioeconòmica.....	72
6. La singularitat de la minoria aranesa	73
6.1. La Val d'Aran	73
6.2. Demografia, territori i migracions.....	74
6.3. Estatut jurídic	76
6.4. La llengua en les administracions, l'onomàstica i la toponímia, i les relacions transfrontereres	77
6.5. La llengua en l'ensenyament.....	78

6.6. La llengua en els mitjans de comunicació, l'audiovisual i les noves tecnologies	79
6.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica	80
Resum	81
Activitats	83
Exercicis d'autoavaluació	83
Solucionari	84
Glossari	84
Bibliografia	85

Introducció

A pesar de les dificultats que ens ha plantejat l'obtenció d'un cúmul similar d'informacions i dades, i malgrat l'evident asimetria de les circumstàncies que ressenyarem, en descriure la mena de política lingüística aplicada en cadascun dels territoris de la comunitat lingüística catalana i plantejar quina és, en cada cas, la realitat de l'ús lingüístic, presentarem, per a cada territori, una descripció esquemàtica però completa dels aspectes següents: demografia, territori i migracions; estatut jurídic de la llengua i/o de les llengües; situació de la llengua i efecte de les mesures de planificació lingüística en els àmbits administratiu, legislatiu i judicial, en la toponímia i l'onomàstica, en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies, i en l'activitat socioeconòmica.

Territori per territori –i a partir de la seva adscripció a un dels quatre estats en què actualment està dividida la comunitat lingüística catalana, dels quals només un, Andorra, ha adoptat el català com a llengua oficial–, descobrirem quins són els efectes d'una determinada política lingüística i quines són les possibilitats d'aplicar estratègies planificadores efectives, a l'hora d'afrontar, entre d'altres, reptes com la integració dels “nous” o “antics” emigrants no catalanòfons, o la baixa vitalitat de la llengua catalana en l'àmbit socioeconòmic.

Des d'un punt de vista metodològic, volem subratllar com n'és d'extraordinàriament variat, l'origen de moltes de les informacions, dades, estadístiques, etc. que presentem i que hem obtingut mitjançant la bibliografia esmentada i també gràcies a informacions particulars, consultes a institucions i organismes oficials, i recerques en la WWW.

Finalment, volem advertir l'estudiantat de la conveniència de fer un esforç constant, en el futur, per a mantenir actualitzat tot aquest cúmul d'informacions i per a descobrir noves fonts d'informació, en l'àmbit d'una matèria –la política i planificació lingüístiques– tan poc estàtica com apassionant.

Objectius

En aquest mòdul, s'ofereix una densa però estructurada síntesi de la política lingüística aplicada i dels principals aspectes de les condicions d'ús de la llengua catalana, en cadascun dels territoris de la seva comunitat lingüística, i també de la singularitat de la presència de la minoria aranesa, dins el territori del Principat de Catalunya. Un cop l'estudiant hagi treballat els materials d'aquest mòdul, ha d'haver assolit els objectius següents:

- 1.** Haver resolt les dificultats de descriure, en conjunt, les circumstàncies de la comunitat lingüística catalana, des d'un punt de vista científic i objectiu, a partir de la constatació de la seva extrema fragmentació, sancionada per l'existència de fronteres interestatals i de fronteres administratives, en l'interior de l'Estat espanyol, que dificulten enormement la continuïtat del conjunt com a tal.
- 2.** Estar en condicions de descriure les polítiques lingüístiques implementades i les condicions de l'ús lingüístic, en cadascun dels quatre estats i les quatre comunitats autònomes espanyoles en què està fragmentada, actualment, la comunitat lingüística catalana, en termes tan objectius com sigui possible.
- 3.** Estar en possessió, en cada cas, d'una visió esquemàtica però completa dels aspectes següents: demografia, territori i migracions; estatut jurídic de la llengua i/o de les llengües; situació de la llengua catalana en els àmbits administratiu, legislatiu i judicial, en la toponímia i l'onomàstica, en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies, i en l'activitat socioeconòmica.
- 4.** Disposar d'una bibliografia bàsica i complementària assequible, eficaç i aclaridora, acompanyada d'una àmplia selecció de referències bibliogràfiques d'utilitat, per tal que es pugui ampliar o millorar el coneixement de qualsevol aspecte concret.

1. La comunitat lingüística catalana

El català és una llengua romànica occidental, formada en ambdós vessants dels Pirineus orientals, escrita des del segle IX i estesa, als segles XIII i XIV, al País Valencià, Múrcia, les Illes Balears i Pitiüses, i a la ciutat sarda de l'Alguer. Des del segle XV, en què arribà a ser una de les llengües més difoses i prestigiades de la Mediterrània –i oficial, a la Corona d'Aragó, fins als decrets de Nova Planta de València i Aragó (1707) i de Catalunya (1716), la llengua ha desaparegut d'una part del territori catalanoparlant d'Aragó, a conseqüència de les repoblacions del segle XVII, després de la guerra dels Segadors; de l'Horta murciana; de la zona ponentina del País Valencià on, fins al segle XVI, havia coexistit amb el castellà i l'aragonès; de les comarques del Baix Segura i del Vinalopó Mitjà, a causa de la repoblació murciana dels segles XVIII i XIX, i de la ciutat nord-americana de Sant Agustí, a Florida, on s'havia instal·lat, l'any 1768, una colònia menorquina que hi establí una petita illa de parla catalana, localment coneguda com a *mahonese*, extingida al final del segle XIX. Socialment, la llengua també ha retrocedit en la seva perifèria geogràfica (Catalunya Nord, l'Alguer, Alacant, etc.), en les àrees metropolitanes (València, Barcelona, etc.) i en els pols industrials i turístics (l'Hospitalet, Badalona, Elx, Eivissa, etc.).

1.1. El nom de la llengua

Generalment, els noms de les llengües romàniques provenen dels gentilicis dels territoris on es van originar; en aquest cas, *catalanesc* o *català*, imposat definitivament a partir del segle XIV. Al segle XV, en integrar-se la Corona d'Aragó dins la monarquia espanyola, es ressentí la consciència unitària de la llengua i van començar a fer-se servir denominacions com "llengua valenciana", "llengua mallorquina" o, fins i tot, "llengua llemosina": en aquest cas, per a referir-se a la varietat medieval clàssica. Amb la Renaixença, sobretot gràcies a l'impuls del filòleg Manuel Milà i Fontanals s'abandonà l'etiqueta *llemosí* –el nom d'un dialecte occità, del qual hom havia cregut, erròniament, que derivava la llengua catalana– i es recuperà, per a tot el domini lingüístic, la denominació *català*.

Com podem veure en els apartats corresponents d'aquest mòdul, la supervivència del conflicte onomàstic al País Valencià, a les Illes o a la Franja de Ponent, i les subsegüents tensions secessionistes –desautoritzades repetidament pels lingüistes i les acadèmies de tot el món– tenen les seves arrels en l'exacerbació interessada de les tradicions particularistes, explotades per determinats interessos sociopolítics, a fi d'oposar-les a la normalització lingüística de la llengua comuna.

Lectures complementàries

En relació amb la petita zona catalanoparlant del Carxe i amb la història dels menorquins de Florida, podeu consultar els textos següents, respectivament:

E. Limort (1998). "La situació sociolingüística a la comarca murciana del Carxe". A: *Actes de la cinquena trobada de sociolingüistes catalans* (pàg. 255-263). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

Ph.D. Rasico (1987). *Els menorquins de la Florida: història, llengua i cultura*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Lectura recomanada

Sens dubte, la interpretació més bona i més esquemàtica d'aquest conflicte de noms la podeu trobar en els textos següents:

J. Fuster (1962). *Qüestió de noms*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana.

Ara a J. Fuster (1985). *Pamflets polítics* (pàg. 11-29). Barcelona: Empúries.

Lectura complementària

Per a conèixer succintament els arguments del secessionisme lingüístic, podeu consultar l'estudi següent:

Informe sobre la llengua del País Valencià (1978). València: Facultat de Filologia de la Universitat de València.

1.2. Demografia i territori

La comunitat lingüística catalana s'estén sobre un territori d'uns 68.000 km², dividit entre quatre estats (Espanya, França, el Principat d'Andorra i Itàlia) i habitat per 11.300.000 persones, la majoria de les quals viuen en alguna d'aquestes quatre comunitats autònomes de l'Estat espanyol: Principat de Catalunya, País Valencià, Illes Balears i Pitiüses, Aragó. Un estat, val a dir, on el 45% de la població (gairebé 18.000.000) viu en aquella part del territori –incloent-hi les ciutats nord-africanes de Ceuta i Melilla– on es parla una llengua diferent de la castellana, oficial o no (basc, català, gallec, portuguès, aranès/occità, aragonès, asturleonès, àrab i berber), i d'aquest 45%, hi ha gairebé 11.000.000 de ciutadans que parlen una llengua no castellana.

Gallec i portuguès...

... són, en definitiva, dues varietats del diasistema galaicoportuguès, a pesar que continua viva la polèmica al voltant de la normativa, entre oficialistes i reintegracionistes o lusistes.

Segons el geògraf Jesús Burgueño:

“Potser per això convingui emfasitzar el fet que la diversitat lingüística no és una excepció a la Península, sinó una característica essencial de la realitat de l'Estat [...] Segons les nostres estimacions [...] el país bilingüe real, tant en superfície com en població, suposa un 28% de l'Estat. En definitiva, la pluralitat lingüística no és una dada pintoresca i marginal, sinó substancial i substantiva de la realitat geogràfica que anomenem Espanya.”

J. Burgueño (1997). “Geografia lingüística d'Espanya”. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (núm. 43, vol. xii, pàg. 35-57). Barcelona.

Del territori del Principat, cal deixar a banda, encara, els 620,47 km² de la Val d'Aran, l'únic espai del domini lingüístic occità on aquesta llengua, en la seva modalitat aranesa, és reconeguda com a oficial, conjuntament amb el castellà i el català.

No resulta fàcil respondre a la senzilla qüestió de quants són els parlants de la llengua catalana, a causa de la manca o insuficiència de dades sobre la totalitat dels habitants (i no únicament enquestes sobre una mostra de la població), en cadascun dels territoris, agreujada, en alguns casos per la disparitat de la metodologia amb què han estat obtingudes. A pesar que l'any 1967, les Nacions Unides recomanaren que s'aprofitessin els reculls censals per a obtenir informació sobre les llengües, és evident que, per a alguns governs i administracions, resulta més convenient no il·luminar aquest aspecte concret de la diversitat dels seus administrats. Així, mentre els Estats Units introduïren en el cens qüestions d'índole lingüística, l'any 1840; el Regne Unit, l'any 1871, i el Canadà, l'any 1901, el primer cop que es va fer quelcom de similar, en l'àmbit de la comunitat lingüística catalana, fou l'any 1975, a la província de Barcelona, quan s'afegí un full complementari al protocol del padró municipal d'habitants, repartit a una proporció variable de les llars. En el cens de 1981, amb la Generalitat restablerta, s'incorporà, en el mateix full censal, una qüestió sobre la comprensió de la llengua catalana. L'any 1986 i l'any 1991, es van produir dues millores signi-

ficatives: d'una banda, es va preguntar sobre les quatre competències fonamentals (entendre, parlar, llegir i escriure), i de l'altra, la consulta s'estengué al País Valencià i a les Illes. Malauradament, l'any 1996, el de la darrera enquesta oficial de població, es va deixar de recollir sistemàticament aquesta informació, en el cas d'aquests dos territoris. Finalment, cal dir que, malgrat l'enorme interès d'aquestes informacions, no podem passar per alt el fet que presenten algunes divergències metodològiques, que només recullen l'afirmació dels ciutadans sobre les seves capacitats lingüístiques –i per tant, poden ser subjectives i no del tot equivalents– i que no aporten cap informació sobre quelcom tan important com és l'ús lingüístic real.

Tanmateix, l'any 1991, el darrer cens sobre el qual disposem d'informació equivalent, referida al Principat, al País Valencià i a les Illes (però no a la resta del territori), van sorgir els resultats següents:

Coneixement del català (1991)		
L'entén	9.221.745	89,3%
El sap parlar	6.389.275	61,8%
El sap llegir	5.225.954	50,6%
El sap escriure	3.108.321	30,1%
No l'entén	1.044.316	10,1%
No consta	66.035	0,6%
Total	10.332.096	100%

Font: M. Reixach (1997) (coord.). *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Més recentment, el mes de juliol de 2000, el Govern de la Generalitat de Catalunya, en l'informe sobre política lingüística de l'any 1999, tramès al Parlament, feia l'estimació que transcrivim, referent al conjunt del territori de la comunitat:

“El coneixement de la llengua catalana en aquests territoris és dispar a causa de la diversitat de les realitats històriques i polítiques, però en conjunt el nombre de persones capaces de parlar-la és d'uns 7.200.000, i el de les que, sense parlar-la, la poden entendre és de més de 2.600.000. El català és conegut, doncs, per més de 9.800.000 persones, de les quals gairebé 5.800.000 viuen a Catalunya.”

Informe sobre política lingüística. Any 1999. BOPC (núm. 386, 31 de març de 1999).

Pel que fa a la demografia de la llengua catalana volem fer tres advertiments que considerem significatius. En primer lloc, que no és el nombre de parlants (o d'entenedors) un factor que pugui garantir, amb independència d'altres, la situació de normalitat d'una llengua, i n'hi ha prou de comparar, per exemple, la vitalitat de l'islandès (que té uns 230.000 parlants), amb la compromesa situació del quítxua (llengua andina parlada a Argentina, Equador, Bolívia, Perú i Colòmbia, per uns 16.000.000 d'individus). Segonament, que l'extensió del coneixement passiu de la llengua no pot ser considerada sempre, ni auto-

Parlant de divergències...

... en continguts i metodologia per exemple, l'anàlisi censal s'ocupa, al Principat, de la població de 2 anys i més; al País Valencià, de 3 anys i més, i a les Illes, de 6 anys i més.

màticament, com un índex de recuperació lingüística, almenys des del punt de vista d'un segment respectable de la investigació sociolingüística catalana. En paraules d'un equip de professors de la Universitat de Girona:

“Mai els catalanoparlants actius no havien representat un percentatge tan baix al nostre domini lingüístic. Segurament, s'ha guanyat en el nombre de persones que entenen el català, o que el poden fer servir ocasionalment. Però aquest contingent humà se sent més identificat amb la llengua majoritària, ja ambiental. [...] Es diria que el coneixement passiu del català creix en la mateixa mesura que en disminueix l'ús efectiu.”

M. Prats; A. Rafanell; A. Rossich (1990). *El futur de la llengua catalana*. Barcelona: Empúries.

Finalment convé recordar –com ho va fer Karl W. Deutsch (1942), en un article clàssic–, que de les 48 nacions europees que impulsaren un renaixement lingüístic i literari, entre el 1800 i el 1937, la catalana és la més poblada de les que no han assolit la categoria d'estat; o, dit d'una altra manera, que, històricament, la comunitat catalana ha esdevingut, en termes col·loquials, quelcom com ara la “germana gran” de les llengües minoritzades:

“The Catalan Language is by far the most important member, both demographically and in a historical and literary context, of the family of European languages that are not fortunate enough to be regarded as official languages of an independent State (if one excepts the small State of Andorra).”

M. Ros; M. Strubell (1984). “Introduction”. *International Journal of the Sociology of the Language* (núm. 47, pàg. 5-11). Amsterdam.

1.2.1. Existeix una comunitat lingüística catalana?

Si juxtaposem les diverses definicions preexistents, entenem que una comunitat lingüística és un grup social que posseeix en comú, almenys, una varietat lingüística i les normes d'ús corresponents, que es manté cohesionat i es diferencia dels altres grups per l'existència d'una xarxa d'interaccions –reals i simbòliques– freqüents i que comparteix actituds lingüístiques consemblants i una mateixa escala de valors, pel que fa a l'ús lingüístic i al seu significat social.

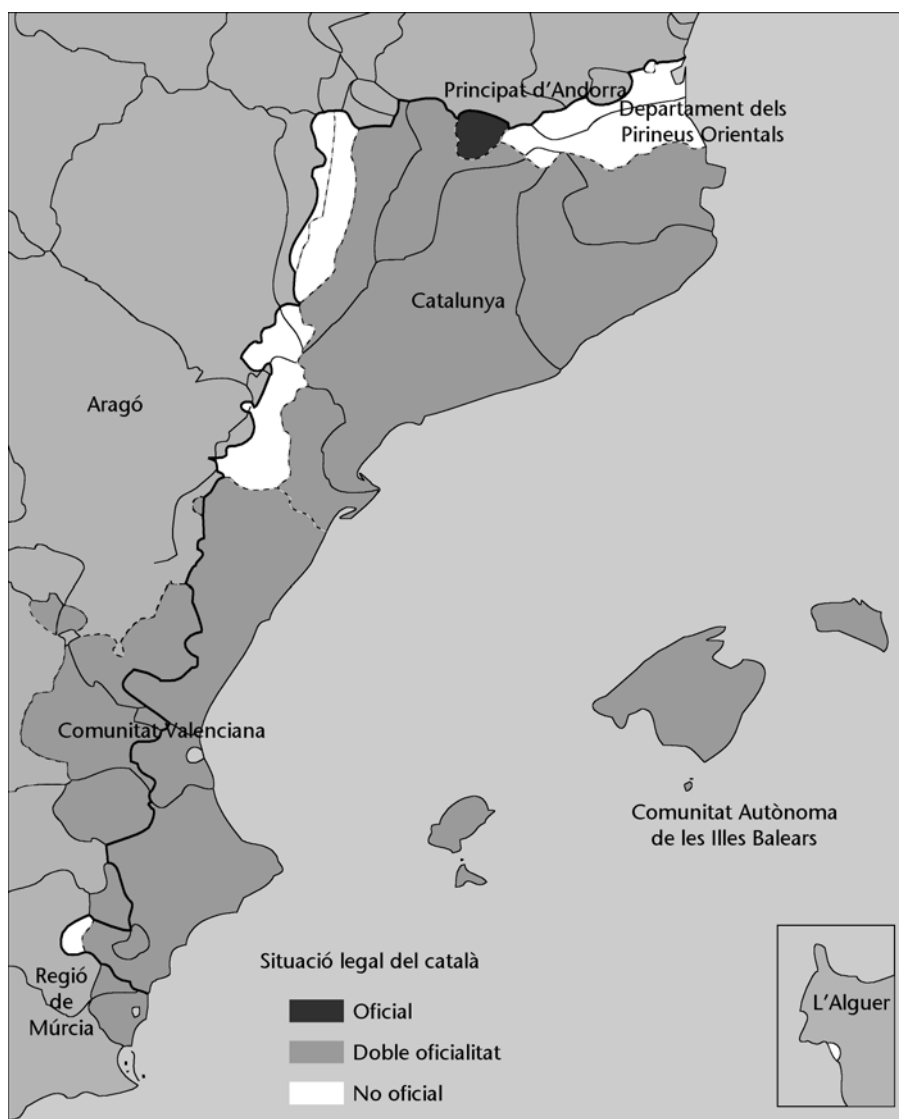
Si admetem aquesta definició, ens podem demanar si la comunitat lingüística catalana, una de les més assolides pel flagell de la disgregació –o sia, la pèrdua o clivellament de la consciència unitària d'una comunitat, sotmesa a un procés de minorització– és, encara avui, una autèntica *comunitat*. No oblidem que, un cop perduda la independència política, i especialment si s'afegeixen fronteres administratives de nova planta –i encara més, si es tracta de fronteres interestatals–, aquest procés acaba enterbolint la fluïdesa de les relacions entre els diversos territoris, fa disminuir la freqüència de les interaccions i si –com s'ha esdevingut, durant segles, en el nostre cas– la llengua de la comunitat perd el seu caràcter d'oficial i deixa de ser la llengua de l'administració i dels assumptes públics, també s'interromp la generació i ús d'una llengua estàn-

Lectura complementària

Si desitgeu ampliar la informació sobre el concepte de comunitat lingüística i sobre les condicions d'existència de la catalana, podeu consultar la referència següent:

M. Pueyo (1991). *Llengües en contacte en la comunitat lingüística catalana*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.

dard comuna que aconsegueixi, entre d'altres, una funció simbòlica, identificativa i aglutinant, importantíssima per al manteniment de la cohesió interna i la diferenciació externa de la comunitat. Lògicament, aquesta dinàmica disgregadora reverteix en benefici de l'expansió de la llengua dominant (l'espanyol, el francès i l'italià, en el nostre cas) i els grups preponderants, en aquests estats, tendeixen a accelerar aquest procés, ja que no costa gaire d'entendre el sentit d'aquella consigna que aconsella dividir per vèncer.

Situació legal del català en els territoris que constitueixen la seva comunitat lingüística.

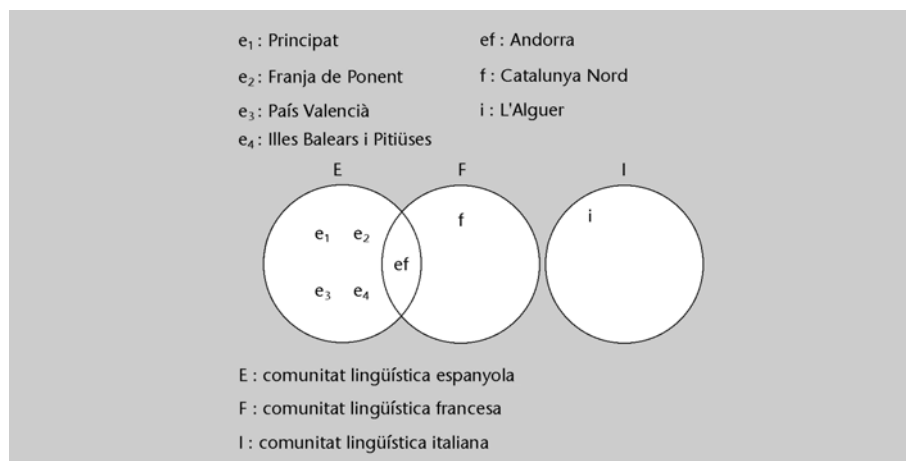
Font: *COM ensenyar català als adults* (1989, desembre, suplement, núm. 6, pàg. 34, Mapes per a l'estudi de la llengua catalana). Direcció General de Política Lingüística.

En aquest cas, el bilingüisme unilateral, que afecta universalment els catalanoparlants, sumat a la interposició de la llengua dominant o majoritària –que esdevé una mena de filtre entre l'univers i la comunitat lingüística subordinada– determinen que aquesta comunitat esdevingui, *de facto*, un seguit de subconjunts d'altres comunitats, tal com podem veure en l'esquema següent: quatre subconjunts (e1, e2, e3, e4) força aïllats, en l'interior de la comunitat hispanòfona; un subconjunt (ef) en la intersecció de les comunitats espanyola i francesa i un darrer (i), dins la comunitat italiana.

Lectura complementària

La idea de les fronteres com a espais inviolables es va consolidar als segles XIX i XX, en què esdevingueren símbols polítics, en nom dels quals els ciutadans havien d'anar a la guerra i, si calia, morir. Podeu consultar un excel·lent estudi sobre la consolidació de la frontera francoespanyola i la "nacionalització" dels catalans del nord i del sud:

P. Sahlins (1993). *Fronteres i identitats: la formació d'Espanya i França a la Cerdanya, s. XVII-XIX*. Vic: Eumo Editorial.

Font: M. Pueyo (1991). *Llengües en contacte en la comunitat lingüística catalana* (pàg. 107). València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.

En una situació de fragmentació com aquesta, sancionada per l'existència de fronteres interestatals i de fronteres administratives entre comunitats autònomes, en el cas de l'Estat espanyol (que tenen prohibida la federació i limitada la capacitat d'establir acords, per l'article 145 de la CE), l'exercici del dret de qualsevol comunitat lingüística a mantenir els lligams entre els seus membres, per damunt dels límits fronterers –bàsic, segons l'opinió d'especialistes en drets lingüístics, com Albert Verdoodt (1973)– es veu seriosament restringit. Si considerem, a més, la influència dels interessos polítics sobre l'exercici d'aquesta cooperació, que al País Valencià arriba a límits certament pertorbadors; la manca de regulació de l'oficialitat del català, en el cas d'Aragó, i la inexistència d'una vera administració autònoma, a l'Alguer i a la Catalunya Nord, aleshores haurem d'admetre que l'autèntica singularitat europea de la comunitat lingüística catalana és, justament, aquesta profunda disgregació i les dificultats amb què s'enfronta, a l'hora d'exercir les funcions bàsiques que asseguren la pervivència d'un marc lingüístic comunitari. De fet, fins i tot en el cas de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol on la llengua catalana té reconeguda la condició de cooficial, no es pot afirmar que hi hagi un marc jurídic idèntic, ni menys encara compartit:

“Això pot produir que els drets i deures dels catalanoparlants i dels castellanoparlants siguin diferents d'una comunitat autònoma a una altra [...] sense que això comporti una discriminació o una desigualtat irracional que pugui fonamentar l'empara constitucional [...] És a dir, els legisladors (els parlaments) i els destinataris de la norma (els ciutadans autònoms) són diversos i no demostren excessiu entusiasme per a coordinar llurs polítiques lingüístiques. I tenen, segurament, objectius diferents, malgrat que han coincidit en la necessitat d'endegar un procés normalitzador, encara que la pressa per assolir objectius socialment desitjats i la percepció dels èxits i fracassos és també molt variada.”

J. Vernet (1998). “Política lingüística i legislació” (pàg. 233-274). A: A. Mollà (ed.). *La política lingüística de la societat de la informació*. Alzira: Edicions Bromera.

En conseqüència –i especialment en els períodes en què les llibertats bàsiques no han estat vigents, a l'Estat espanyol–, el sosteniment de vincles entre el conjunt del territori –des dels successius “retroaments” entre l'Alguer i el Principat, fins a l'epopeia cívica de garantir l'arribada de les emissions de Televisió de Catalunya al País Valencià i a les Illes, passant per la consolidació de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, entre d'altres exemples– ha estat, en

Lectura complementària

En relació amb el tractament de la diversitat, en l'Estat autònom espanyol, aconsellem la lectura següent:

Uniformidad o diversidad de las comunidades autónomas (1995). Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.

molts casos, un esforç sostingut per entitats i col·lectius de la societat civil, en cadascun dels territoris.

En l'actualitat, hi ha un cert grau d'harmonia i de cooperació entre la Generalitat de Catalunya, d'una banda, i el Govern d'Andorra, el Govern de les Illes Balears, la Universitat i l'Ajuntament de Perpinyà, i l'Ajuntament de l'Alguer, de l'altra, en matèries com l'ensenyament del català i el desenvolupament de projectes d'enginyeria lingüística. Entre Catalunya i Andorra es va signar un conveni el 16 de març de 1989, pel Departament de Cultura de la Generalitat i pel Ministeri de Turisme i Cultura del Principat d'Andorra, i un altre el 6 de novembre de 2000, que incrementa les iniciatives de col·laboració. També existeixen sengles convenis entre la Generalitat i la Universitat de Perpinyà (17 de setembre de 1999), i entre la Generalitat i l'Ajuntament de l'Alguer (22 de setembre de 1999). Tanmateix, la iniciativa institucional més transcendent la constitueix la signatura a la ciutat de Palma, el dia 17 d'abril de 2000, d'un acord marc de col·laboració entre els governs de les Illes Balears i de la Generalitat de Catalunya en matèria de política lingüística, basat en el desplegament dels respectius estatuts i lleis normalitzadores, i que incorpora cinc pactes, el primer dels quals inclou el reconeixement bàsic següent:

Primer. Els governs de la Generalitat de Catalunya i de les Illes Balears reconeixen la unitat de la llengua catalana, pròpia de les dues comunitats autònomes i patrimoni que comparteixen amb altres territoris de la comunitat lingüística, i es comprometen a col·laborar per promoure'n el coneixement i l'ús en els seus territoris respectius i la projecció internacional.

Malauradament, l'exemple del Taalunieverdrag (Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa), signat l'any 1980 entre els governs de Bèlgica i dels Països Baixos, amb l'objectiu de prendre conjuntament acords sobre la normativització i la promoció i projecció de la llengua comuna a holandesos i flamencs, o del Conveni de 1965, entre França i el Quebec, per a vetllar per la qualitat i la difusió de la llengua francesa, no ha estat seguit per cap de les administracions competents en el territori de la comunitat lingüística catalana, malgrat que la Constitució espanyola preveu, en l'article 145.2, l'adopció d'acords entre comunitats autònomes –ni que sigui amb el requisit de la comunicació a les Corts Generals o l'autorització d'aquestes–, i l'article 27.4 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya fa referència a la possibilitat de reclamar, al Govern de l'Estat, l'adopció de tractats internacionals amb els estats en què s'integra una part de la pròpia comunitat lingüística; ras i curt, amb França i Itàlia.

1.3. Ús de la llengua catalana: procediments de mesura i indicadors

L'ús lingüístic (el fet mateix que la llengua sigui usada, objecte principal de la sociolingüística) és més difícil de mesurar objectivament, sobretot

Lectura recomanada

Podeu consultar el text íntegre de l'Acord marc en la referència següent:

Acord marc de col·laboració entre els governs de les Illes Balears i de la Generalitat de Catalunya en matèria de política lingüística. Llengua i ús (núm. 18, pàg. 5-6).

Lectura complementària

Podeu conèixer el contingut del Taalunieverdrag i considerar fins a quin punt aquesta experiència pot ser útil per a la comunitat catalana, mitjançant la consulta de:

I. Marí (1992). "Un model: el Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa".
A: *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. II. Àrea 1. Plantejaments i processos de normalització lingüística* (pàg. 53-60).
Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.

perquè s'ha de fer prenent en consideració l'amplitud dels anomenats àmbits d'ús, definits en termes de variables socioculturals (família, carrer, colla d'amics, escola, església, treball, comerç, mitjans de comunicació, associacions, administració, etc.), i no únicament segons les declaracions dels individus, sinó també a partir de l'anàlisi objectiva de realitats com la publicitat exterior, les comunicacions empresarials, els documents judicials, l'oferta audiovisual, etc. La mesura dels usos lingüístics es fa, habitualment, a partir d'enquestes.

Lectura complementària

Podem consultar els resultats globals de l'enquesta en el llibre següent:

J. Argente; G. Bibiloni (1998). "Una enquesta sociolingüística als Països Catalans" (pàg. 9-20). *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Per exemple, l'any 1991 es va fer una enquesta impulsada pels membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears, sobre una mostra de 1.742 persones del Principat, el País Valencià i les Illes, de la qual reproduïm únicament els resultats sobre la llengua habitual dels enquestats:

	G	P	B	RP	PV	V	RPV	IB	M	Pa	RM	Me	EF
Català	51,8	58,4	49,8	66,8	40,1	20,2	50,6	69,7	69,9	63,2	77,7	85,4	54,2
Espanyol	42,0	34,3	41,3	27,0	53,1	68,2	45,1	28,5	28,3	35,8	20,0	9,8	45,8
Cat. i esp.	6,1	7,3	8,9	5,7	6,8	11,6	4,3	1,9	1,8	1,0	2,7	4,9	

Llengua habitual dels enquestats (Percentatges.)

G: global. P: Principat. B: Barcelona. RP: resta del Principat. PV: País Valencià. IB: Illes Balears. M: Mallorca. Pa: Palma de Mallorca.

RM: resta de Mallorca. Me: Menorca. EF: Eivissa i Formentera.

Font: **J. Argente; G. Bibiloni** (1998). "Una enquesta sociolingüística als Països Catalans". *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Lectura complementària

En l'àmbit del Principat podríem destacar l'existència d'una sèrie d'indicadors, promoguts per la Direcció General de Política Lingüística: l'Indexplà (en col·laboració amb el Consorci per a la Normalització Lingüística, aplicable a la gestió lingüística de les organitzacions), que es descriu amb més detall en l'assignatura *Assessorament i serveis lingüístics*; l'INUSCAT (que pretén ser una mitjana de dos índexs: un d'objectiu, o proporció en què és realment usada la llengua catalana, i un de subjectiu, relacionat amb la percepció social del procés); l'INCAT (que seria el procés d'elaboració dels indicadors i les dades lingüístiques més significatives, mitjançant el seu tractament per part de l'Institut d'Estadística de Catalunya), i l'Ofercat (un instrument per a mesurar l'índex d'oferta en català, desenvolupat en col·laboració amb el Centre de Normalització Lingüística de Santa Coloma de Gramenet, que permet d'analitzar l'ús lingüístic en un territori). A banda d'aquests instruments de mesura –i també en el Principat– és igualment remarcable la realització de sis estudis sobre l'ús de la llengua catalana, en l'àmbit socioeconòmic, encomanats per la Direcció General de Política Lingüística i fets durant l'any 1999:

- *Els usos lingüístics en la retolació a Badalona, Girona Granollers, Lleida, Sabadell i Tarragona*, elaborat per Josep M. Aragay i Anna Collado, de la Universitat de Barcelona.
- *La llengua de la publicitat exterior a Barcelona*, elaborat per Ipsos.
- *Els usos lingüístics en les empreses associades a l'Institut de l'Empresa Familiar*, elaborat per l'Institut DEP.

Lectures complementàries

En relació amb els indicadors citats, suggerim la consulta dels documents següents:

M. Strubell; J. Solé (2000). "Un projecte d'indicadors lingüístics". A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 263-274). Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. *Informe sobre política lingüística. Any 1999*. (BOPC, núm. 82, 11 de juliol de 2000).

Lectura complementària

Pel que fa a l'Ofercat, us remetem a l'obra següent: **A. Fabà; P. López; J. Solé; N. Ubach**. "Ofercat: indicadors sobre l'oferta de català a Santa Coloma de Gramenet". *Llengua i ús* (núm. 18, pàg. 53-58).

- *Llengua i activitat econòmica a Catalunya*, elaborat per Gabise.
- *Opinió ciutadana sobre la política lingüística de la Generalitat i sobre l'aplicació de la Llei 1/1998*, elaborat per l'Institut DYM.
- *La llengua de la publicitat exterior a Badalona, Girona, Granollers, Lleida, Sabadell i Tarragona*, elaborat per Josep M. Aragay i Anna Collado, de la Universitat de Barcelona.

Lectura recomanada

En síntesi, els principals resultats d'aquests estudis poden ser examinats, un cop més, en l'estudi següent:

Informe sobre política lingüística. Any 1999
(BOPC, núm. 82,
11 de juliol de 2000).

2. La comunitat lingüística catalana, en el marc de l'Estat espanyol

Aproximadament el 97% dels parlants de la llengua catalana viuen en un conjunt de territoris administrats per l'Estat espanyol, dividits en províncies, des del 1834, i, actualment, en quatre comunitats autònomes (Catalunya, País Valencià, Illes Balears i Pitiüses i Aragó), d'acord amb la Constitució de 1978 (CE), que reconeix, en l'article 2, "el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions" i dedica tot el capítol tercer del títol VIII (articles 143 a 158) a determinar-ne la configuració, les competències, l'organització institucional i els recursos. Per primer cop des dels decrets de Nova Planta –amb l'excepció del breu període republicà, truncat per la victòria franquista–, l'article 3 de la Constitució de 1978 va obrir les portes a l'oficialitat de les llengües no castellanes de l'Estat –significativament, sense anomenar-les–, en els respectius territoris, i per mitjà dels seus estatuts:

Article 3

1. El castellà és la llengua oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.
2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts.
3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

A més, l'article 20.3 exigeix el respecte al pluralisme lingüístic, en els mitjans de comunicació, i l'article 148.1.17 estableix la competència autonòmica en l'ensenyament de la llengua pròpia. Sobre la base de l'article 3, la llengua catalana (a Catalunya, al País Valencià i a les Illes, però no a Aragó), com la basca i la gallega, ha assolit l'oficialitat, per mitjà dels respectius estatuts d'autonomia: Estatut d'autonomia de Catalunya (EAC, 18 de desembre de 1979), Estatut d'autonomia del País Valencià (EACV, 10 de juny de 1982) i Estatut d'autonomia de les Illes Balears (EAIB, 1 de març de 1983, reformat el 8 de gener de 1999).

No obstant això, les llengües no castellanes són lluny d'haver assolit una relativa igualtat, en drets i usos, amb la llengua castellana, única oficial en tot l'Estat. A l'asimetria evident de l'obligatorietat constitucional del coneixement del castellà (però no de cap altra llengua) i a la definició d'un sistema de garanties lingüístiques territorialitzades i personalitzades alhora, que restringeixen sempre els usos i la legitimitat de les llengües no castellanes, cal afegir el monolingüisme estricte de l'Administració central i dels òrgans suprems judicials, legislatius i executius; la lentitud en l'adaptació de l'Estat –fins i tot, de l'Administració perifèrica–, a la seva realitat plurilingüe; la continuada activitat normativa que afecta, per activa o per passiva, l'estatus d'aquestes llengües, en matèries com les televisions privades, l'etiquetatge, l'obtenció de títols, la promoció internacio-

Lectures complementàries

Per a estudiar la persecució política de la llengua catalana, podeu examinar els textos següents:

F. Ferrer (1985). *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.

J.M. Solé; J. Villarroya (1994). *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.

Els estatuts d'autonomia...

... tenen la condició de lleis orgàniques, segons l'article 81.1 de la CE, la qual cosa significa que per ser aprovades, modificades o derogades, és necessària la conformitat de la majoria absoluta del Congrés.

Lectura complementària

Una descripció raonada i sintètica de les bases constitucionals i estatutàries del règim lingüístic la podeu trobar en l'obra següent:

M. Herrero de Miñón. (1999). "Bases constitucionals i estatutàries de la legislació lingüística catalana". A: *Estudis jurídics sobre la Llei de política lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics/Marcial Pons.

Sobre el País Valencià...

... cal tenir en compte que, a partir de l'Estatut de 1979, la seva denominació oficial és Comunitat Valenciana. També és oficial la bandera de les quatre barres amb una franja blava i la denominació valencià per a la llengua pròpia, com a resultat dels acords entre les forces polítiques majoritàries que van negociar l'Estatut.

nal de la llengua i la cultura espanyoles, els procediments judicials, etc.; les actuacions del Govern, en donar suport al secessionisme lingüístic i editar documents en “valencià”, començant per la CE mateixa; la interposició sistemàtica de recursos d'inconstitucionalitat contra les lleis lingüístiques de les autonomies, i el degoteig d'actuacions limitadores, en l'àmbit d'instàncies judicials inferiors; l'aprovació d'una legislació que restringeix encara més el marc constitucional, especialment a partir del cop d'estat del 23 de febrer de 1981 (LOAPA i consegüents pactes autonòmics, sobre la base de l'informe García de Enterría), etc.

Una nova interpretació, més restrictiva, de la Constitució de 1978, en l'àmbit autonòmic, s'imposà a partir de l'intent de cop d'estat del 23-F.

2.1. El Principat de Catalunya

En aquest apartat, usarem indistintament les denominacions Principat de Catalunya, Principat i Catalunya, per raons de comoditat, i denominarem *catalana*, en un sentit *regional*, la població d'aquest territori, la qual cosa no desmenteix de cap manera la idoneïtat de la denominació *català/catalana* per a designar la llengua, la gent i qualsevol altre aspecte del territori complet de la comunitat lingüística, independentment del fet que hom defensi o no, com a opció política, l'existència d'una comunitat nacional per a la totalitat dels Països Catalans.

La projecció exterior de Catalunya...

...en el marc euromediterrani passa per la seva inserció en l'Arc Llatí i també en l'Euroregió, la Comunitat de Treball dels Pirineus, els Quatre Motors d'Europa i la Ruta de les Altes Tecnologies del Sud d'Europa.

Lectura recomanada

Un excel·lent estudi sobre aspectes com immigració i integració lingüística, demografia de la llengua catalana, canvi lingüístic, etc., és aquest:

M. Strubell (1981). *Llengua i població a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

Lectura complementària

Sobre el fenomen de la immigració a Catalunya, podeu consultar l'obra següent:

J. Termes (1984). *La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català* (pàg. 127-193). Barcelona: Empúries.

Web complementària

Podeu consultar totes les dades sobre el coneixement del català a la web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat): <http://www.idescat.es/scripts/perform.dll?TC=888&VO=1+2&V1=8>.

2.1.1. Demografia, territori i migracions

El Principat de Catalunya ocupa un territori de 31.895 km², al nord-est de la península Ibèrica, dins l'anomenat Arc Llatí, constituït per les tretze regions més desenvolupades del litoral europeu (des d'Andalusia fins al Laci), i la seva activitat econòmica és típica d'una societat postindustrial. L'any 1996, l'agricultura i la pesca només ocupaven el 3,2% de la població activa, en contrast amb el 32,1% de la indústria, el 7% de la construcció i el 57,7% dels serveis.

Segons l'enquesta oficial de població de 1996, Catalunya té un total de 6.090.000 habitants, irregularment distribuïts sobre el territori, més de la meitat dels quals es concentren en la faixa de les comarques costaneres que s'estenen des del Maresme, al nord, fins al Baix Camp, al sud, i també al Vallès Oriental i Occidental. Actualment, el 31,2% d'aquesta població ha nascut fora de Catalunya: l'1,3%, a les Illes i al País Valencià; el 27,9%, a la resta de l'Estat, i el 2,9%, a l'estranger. En la franja d'edat dels 45 als 65 anys, i en poblacions com Cornellà de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Viladecans, Ripollet i l'Hospitalet de Llobregat, aquest grup constitueix més del 50% dels habitants i assoleix percentatges significatius, en el cas de les comarques del Baix Llobregat (46,2%), Tarragonès, (40%), Barcelonès (38,3%), Baix Penedès (35,9%) i Vallès Occidental (40,4%).

En síntesi, les dades de l'enquesta oficial de població de 1996, pel que fa a les quatre habilitats lingüístiques en català, declarades pels ciutadans de més de 2 anys, a Catalunya, són aquestes:

El sap parlar i escriure	45,8%
El sap parlar, però no escriure	29,5%
Només l'entén	19,7%
No l'entén	5,0%

Font: J. Farràs; J. Torres; F.X. Vila (2000). *El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

Vegeu les lectures següents, que trobareu en el volum de documents de lectura associat a aquesta assignatura: "Lectura 12" ("Conclusions", A. Bastardas, 1991, pàg. 27-30). "Lectura 13" ("Una llengua amb poca descendència", M. Strubell, 1999, pàg. 22-25). "Lectura 14" ("Descripció de la situació cultural i lingüística dels immigrants" i "Acció formativa per als immigrants adults", diversos autors, 1998, pàg. 145-149). "Lectura 15" ("Apèndix. Decret de 27 d'agost de 1998 d'aprovació del mapa sociolingüístic", J. Farràs, J. Torres, F.X. Vila, 2000, pàg. 206-209).

I si analitzem l'evolució des del 1986, s'observa un increment notable de les habilitats lingüístiques analitzades, per bé que la capacitat d'escriure continua per dessota del 50%: !

Evolució de les quatre habilitats lingüístiques de la població de Catalunya de 2 anys i més (%)

L'entén			El sap parlar			El sap llegir			El sap escriure		
1986	1991	1996	1986	1991	1996	1986	1991	1996	1986	1991	1996
90,3	93,8	95,0	64,0	68,3	75,3	60,5	67,6	72,4	31,5	39,9	45,8

Font: J. Farràs; J. Torres; F.X. Vila (2000). *El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya*. Barcelona: Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. I Idescat

En parlar de demografia i usos lingüístics, cal tenir ben present que, al llarg del segle XX, Catalunya ha rebut un contingent força elevat d'immigrants, especialment entre els anys 1950 i 1975, en què es produí un creixement migratori d'1.400.000 persones, gairebé totes de llengua familiar castellana, precisament en el període en què les condicions polítiques i socials imposades pel franquisme més dificultaven la integració dels nousvinguts i el coneixement, per part d'aquests, de la realitat lingüística i cultural del país. Sense aquest flux –si considerem la taxa de natalitat catalana de 1900, quan Catalunya tenia 2.000.000 d'habitants– la població actual seria únicament d'uns 2.400.000 habitants. A partir de 1975 –a causa de la crisi del petroli i les seves derivacions–, es va cloure l'etapa de les grans migracions espanyoles i, en els darrers anys, Catalunya ha continuat rebent un flux més petit, però creixent, d'immigrants procedents del Magrib, d'Amèrica del Sud, del sud-est asiàtic, de l'Àfrica subsahariana i de l'Europa de l'Est. L'any 1996, l'enquesta oficial de població en comptabilitzava 170.684, però és innegable que aquesta xifra resulta força inferior a la real, per tal com no inclou els residents estrangers sense papers, ni els arribats posteriorment. Segons alguns estudis, el flux anual d'immigrants, en els propers anys, es podria situar al voltant dels 15.000 (vegeu J. Serra i J. Ventura, 1999).

En resum, podem assegurar que els fenòmens migratoris del segle XX, a Catalunya, constitueixen un dels factors determinants, a l'hora d'entendre la realitat sociolingüística del territori. Singularment a les zones amb més proporció de nats fora, el coneixement de la llengua és més baix, en part a causa d'aquesta concentració i de la manca d'oportunitats per a l'aprenentatge de la llengua. En el cas dels joves, la competència és més gran, segurament a causa

L'any 1970...

... hi havia, a Catalunya, dos milions d'immigrants, i el 37,9% de la població havia nascut fora: una xifra superior al 30% de l'Argentina o dels Estats Units, en el moment de màxima recepció d'immigrants, en aquests països.

Lectures complementàries

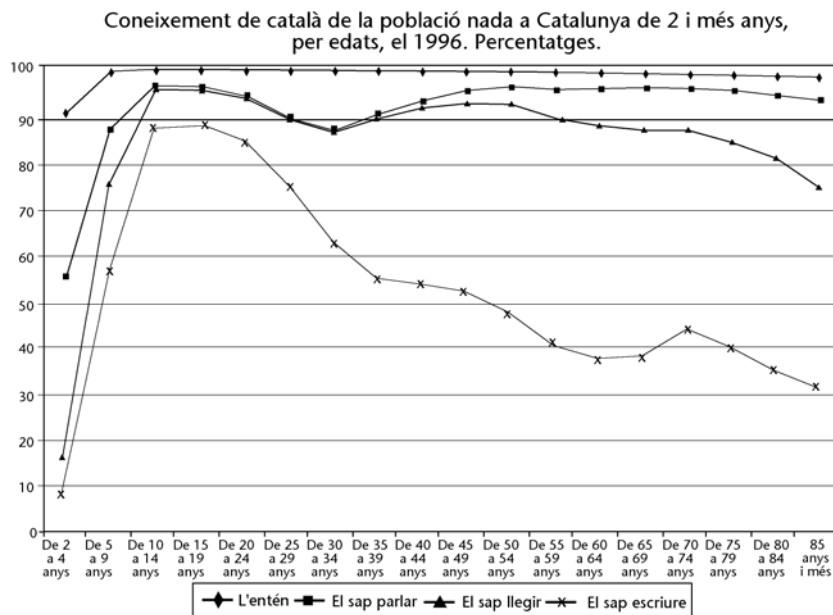
Podeu consultar vuit estudis sobre algunes comunitats, instal·lades a l'Estat espanyol, de nous emigrants procedents del Brasil, Cap Verd, la Xina, Itàlia, el Magrib, Portugal, el Regne Unit i els Estats Units, en l'obra següent:

M.T. Turell (ed.) (2001). *Multilingualism in Spain. Sociolinguistic and Psycholinguistic Aspects of Linguistic Minority Groups*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

També us aconsellem els articles apareguts a l'estudi següent:

Treballs de Sociolingüística Catalana (2000, núm. 14/15). Grup Català de Sociolingüística. València.

de l'impacte de l'escola i, en menor mesura, de la demanda de coneixement que es dona en alguns àmbits laborals.

Coneixement del català de la població nada a Catalunya per edats (a partir dels dos anys) i en percentatges, l'any 1996.
Font: J. Farràs; J. Torres; F.X. Vila. (2000). *El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya*.
Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

No podem esmentar totes les investigacions sectorials i territorials dutes a terme, sobre el fenomen migratori, però hem seleccionat, pel seu interès, algunes de les conclusions sobre els resultats d'una enquesta feta l'any 1983, per encàrrec de la Direcció General de Política Lingüística, a una mostra de 1.005 persones, entre els 15 i els 60 anys, d'una mena de gran àrea metropolitana de Barcelona:

“(a). El coneixement del català és considerat com a molt o bastant necessari pel 79% dels enquestats castellanoparlants, i no gens per només el 7% (sobretot els darrers arribats i els que no pensen quedar-s’hi). [...]”

(b). Quant a la llengua de l'escola dels fills, l'ús equilibrat de les dues llengües rep un suport majoritari a totes les categories. [...]

(e). En conjunt les actituds són positives, tant entre els catalans d'origen com els immigrants. Els darrers perceben una major pressió laboral per aprendre el català, però ni els catalans de naixement ni els immigrants consideren l'aprenentatge del català com una imposició. [...]

(g). Les actituds que fan que molts castellanoparlants no hagin après el català responen sobretot a la por de fer-ho malament (23%); o a la constatació de la poca utilitat/necessitat del català (20%); i respostes referents a la no-catalanitat de l'enquestat (13%).”

M. Strubell; J.M. Romaní (1986). *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina (Comentaris a una enquesta)*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

2.1.2. Estatut jurídic

L'article 3 de l'EAC determina el següent, pel que fa l'oficialitat de les llengües:

Article 3

1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.

No es pot passar per alt...

... l'existència de noves comunitats al·loglotes d'origen nord-americà i europeu occidental, amb unes característiques força diferenciades dels emigrants procedents de països pobres o en guerra. Segons dades citades per M.T. Turell (2001), l'any 1997 hi havia, a l'Estat espanyol, 68.359 britànics, 45.898 alemanys, 38.316 portuguesos, 21.362 italians, 13.925 holandesos, 15.661 nord-americans, etc.

Lectures complementàries

Pel que fa al fenomen emergent de la immigració estrangera, podeu consultar el següent:

Immigració, integració i llengua. Seminari. Barcelona, novembre de 1997. (1998). Barcelona: Comissió Obrera Nacional de Catalunya.

També us pot interessar la referència següent:

Grup d'Immigració de la Comissió d'Organismes i Serveis per a la normalització Lingüística de Girona. (2000).

“L'acolliment lingüístic. Curs per a professors de col·lectius de nova immigració”. *Llengua i ús* (núm. 17, pàg. 41-44). Barcelona

2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, i també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.

3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.

4. La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.

D'aquest article –analitzat detalladament pels juristes i interpretat, posteriorment, pel Tribunal Constitucional, en diverses sentències– destacarem dos aspectes: la condició de llengua “pròpia”, reconeguda a la llengua catalana (és a dir, original, en contrast amb el castellà, que és una llengua sobrevinguda), la qual cosa justifica un ús preferent del català, en un marc que no obliga a l'ús simultani de les dues llengües cooficials, i la no-declaració d'oficialitat de l'aranès, en el seu territori, que va haver d'esperar a un acord molt posterior, del Parlament de Catalunya: la Llei 16/1990, de 13 de juny, de règim especial de la Vall d'Aran. L'EAC també conté, en l'article 27.4, una referència a la possibilitat –mai no exercida, val a dir– que la Generalitat sol·liciti del Govern de l'Estat la signatura de tractats o convenis de relacions culturals amb altres estats que incloguin comunitats de llengua catalana. Finalment, en l'article 27.2, s'esmenta la facultat d'establir acords de cooperació amb altres comunitats autònomes, amb l'autorització per endavant de les Corts Generals.

La necessitat de legislar sobre l'execució d'un procés de normalització lingüística va dur, l'any 1983, a l'aprovació, en un clima de consens parlamentari, de la Llei 7/1983, de normalització lingüística a Catalunya, matisada en un sentit favorable a l'hegemonia de l'espanyol, a conseqüència de tres sentències del Tribunal Constitucional, dictades l'any 1986, en resposta als recursos que l'Estat presentà contra les lleis basca, catalana i gallega de normalització lingüística. L'aprovació d'una segona Llei 1/1998, de política lingüística (LPL) –més encertada, segons J.M. Puig Salellas (2000), en aspectes com l'activitat normalitzadora i l'establiment d'un règim sancionador– fou molt més complexa, per raons polítiques, i es va produir en el marc d'una incipient “guerra de la llengua”, impulsada per una sèrie de petits grups (CADECA, Asociación de Profesores por el Bilingüismo, Asociación por la Tolerancia, Acción Cultural Miguel de Cervantes) que enllaçaven amb el *Manifiesto de los 2.300*, de 1981, pel Foro Babel i per alguns líders polítics com Aleix Vidal-Quadras, Julio Villacorta i Antonio Gómez Rovira.

L'article 2 de l'LPL resumeix així els objectius del text legal:

Article 2

La llengua pròpia

1. El català és la llengua pròpia de Catalunya i la singularitza com a poble.

2. El català, com a llengua pròpia, és:

a) La llengua de totes les institucions de Catalunya, i en especial de l'Administració de la Generalitat, de l'Administració local, de les corporacions públiques, de les empreses i els serveis públics, dels mitjans de comunicació institucionals, de l'ensenyament i de la toponímia.

Lectures recomanades

Per a comprendre l'autèntic abast i les implicacions de l'article 3 de l'EAC, des del punt de vista del dret, us aconsellem les lectures següents:

J.M. Puig Salellas (1990). “Conceptos básicos de la doble oficialidad”. *Revista de Llengua i Dret* (núm. 14, pàg. 27-53). Barcelona

J.M. Puig Salellas (1997). “La doble oficialitat lingüística com a qüestió jurídica”. A: T. Mollà (ed.). *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera.

Lectura complementària

Una recapitulació comparativa de les dues lleis normalitzadores, aprovades pel Parlament de Catalunya, podeu consultar-la en l'obra següent:

J.M. Puig Salellas (2000). “La legislació lingüística a Catalunya. De la Llei de 1983 a la de 1998”. A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 53-70). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

Vegeu la “Lectura 16” (“El règim de doble oficialitat i els drets i els deures lingüístics”, E. Albertí, 1999, pàg. 89-93), que trobareu en el volum de documents de lectura associat a aquesta assignatura.

Lectura complementària

Una història àgil i molt ben documentada d'allò que es va esdevenir, a Catalunya, entre setembre de 1993 i març de 1996, en relació amb la qüestió lingüística, la teniu en l'obra següent:

E. Voltas (1996). *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries.

b) La llengua preferentment emprada per l'Administració de l'Estat a Catalunya en la forma que aquesta mateixa determini, per les altres institucions i, en general, per les empreses i les entitats que ofereixen servei al públic.

3. El que disposa l'apartat 2 implica un compromís especial de les institucions per a promoció i foment de la llengua catalana i del castellà.

2.1.3. La llengua en les administracions

Gairebé tot l'articulat del capítol i de l'LPL es refereix a l'ús institucional de les llengües i el regula en la mateixa línia que ho feia el Decret 107/1987, sobre l'ús de les llengües oficials per part de la Generalitat:

Article 9

La llengua de les administracions de Catalunya

1. La Generalitat, les administracions locals i les altres corporacions públiques de Catalunya, les institucions i les empreses que en depenen i els concessionaris de llurs serveis han d'emprar el català en llurs actuacions internes i en la relació entre ells. També l'han d'emprar normalment en les comunicacions i les notificacions adreçades a persones físiques o jurídiques residents en l'àmbit lingüístic català, sens perjudici del dret dels ciutadans i ciutadanes a rebre-les en castellà, si ho demanen.

2. Les corporacions locals i les universitats han de regular l'ús del català en l'àmbit de les competències respectives, d'acord amb el que disposa l'apartat 1. També l'han de regular, en aquest mateix sentit, totes les altres corporacions públiques.

[...]

Article 12

L'administració de l'Estat

1. Són vàlides les actuacions administratives dels òrgans i els ens de l'Administració de l'Estat, tant les orals com les escrites, fetes a Catalunya en qualsevol de les dues llengües oficials, sense necessitat de traducció.

2. Tothom té dret a relacionar-se, oralment i per escrit, amb l'Administració de l'Estat a Catalunya en la llengua oficial que esculli i a ésser-hi atès, i no se li pot exigir cap mena de traducció.

Això significa que la Generalitat, els ajuntaments i les corporacions públiques de Catalunya han d'emprar el català en la seva actuació interna, en les seves relacions i també, habitualment, en les comunicacions adreçades a l'interior de l'àmbit lingüístic català, i no tan sols dins el Principat, tal com reconeix la Sentència del Tribunal Constitucional 50/1999, de 6 d'abril. A més, fa possible que s'exigeixi l'acreditació del coneixement del català, en les proves de selecció de personal funcionari de la Generalitat i de les administracions locals. En el cas d'aquestes, són 354 les que han aprovat reglaments d'ús del català.

L'impuls...

... del desplegament de la legislació lingüística i la coordinació de les mesures de política lingüística dels diversos departaments són, entre d'altres, les funcions de la ja esmentada Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura, de la qual depenen la Subdirecció General, el Servei de Normalització Lingüística, l'Institut de Sociolingüística Catalana, la Xarxa Tècnica de Política Lingüística, el Servei d'Assessorament Lingüístic, la Junta Permanent de Català (que efectua les proves de coneixements de llengua catalana per a adults) i la Comissió Tècnica de Política Lingüística (presidida pel conseller de la Presidència i encarregada de coordinar la política lingüística de tots els departaments). Com a

organismes per al foment de la llengua catalana, cal esmentar el Centre de Terminologia TERMCAT (encarregat de la coordinació de les activitats terminològiques i del desenvolupament de l'enginyeria lingüística), el Consell Social de la Llengua Catalana (òrgan d'assessorament, consulta i participació en la política lingüística de la Generalitat) i el Consorci per a la Normalització Lingüística (integrat per la Generalitat i per ajuntaments, consells comarcals i diputacions, per fomentar el coneixement i l'ús de la llengua catalana).

Així mateix, paga la pena destacar l'existència d'un ambiciós Pla general de normalització lingüística, aprovat pel Govern de la Generalitat, el mes de març de 1995, del qual podem dir que no ha estat encara posat en pràctica.

Finalment, l'adaptació de l'Administració perifèrica de l'Estat continua essent lenta, a pesar de disposicions com el Reial decret 1465/1999, de 17 de setembre, que estableix la bilingüïtzació dels documents, impresos i senyalització de les seves dependències, en les comunitats autònomes amb llengua pròpia.

2.1.4. La llengua en la legislació, els tribunals de justícia, l'onomàstica i la toponímia

Gairebé unànimement, els diputats i diputades del Parlament de Catalunya s'expressen, en les seves actuacions parlamentàries, en llengua catalana, que és també la llengua en què s'aproven les lleis, posteriorment traduïdes al castellà, pel mateix Parlament, i publicades, en edicions simultànies, en el *Diari Oficial de la Generalitat* i en el *Butlletí Oficial de l'Estat*.

Malgrat les garanties recollides en la Llei orgànica del poder judicial i per la Llei de política lingüística; el traspàs dels mitjans humans de l'Administració de Justícia a la Generalitat, l'any 1996; les mesures de suport informàtic i amb personal especialitzat als jutjats, i l'increment del coneixement del català per part dels funcionaris, la presència de la llengua pròpia del territori continua essent, en aquest àmbit, gairebé simbòlica. A tall d'exemple, podem destacar que l'índex més elevat es va assolir als jutjats de primera instància de Girona, l'any 1999, amb un 17,4% de demandes civils i un 27,7% de demandes socials, presentades en català. Cal reconèixer, tanmateix, que un bon nombre d'advocats catalans contribueixen, amb la seva passivitat –tant o més que els funcionaris judicials–, a la penúria dels usos de la llengua catalana, en aquest àmbit.

El mes d'octubre de 2000...

... es va posar en marxa un pla pilot, impulsat pel Departament de Justícia de la Generalitat, amb el suport del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i de la Fiscalia, per al funcionament en català de 40 jutjats –dels 463 existents a Catalunya–, amb la previsió que, en acabar l'any 2001, siguin 80 les oficines judicials que actuïn normalment en català. En els quatre primers mesos de l'experiència, en aquests 40 jutjats s'han dut a terme el 74% dels judicis en català; s'ha arribat a una mitjana del 83% de les sentències en aquesta llengua, i del 80%, pel que fa als usos escrits del personal de les oficines judicials. En sentit contrari, cal destacar la inèrcia, favorable al castellà, d'advocats i procuradors, i també la baixa freqüència de l'ús escrit del català, per part de metges forenses (54%), fiscals (35%) i pèrits judicials (27%). Abans de l'inici d'aquest pla, la mitjana de l'ús del català, en els jutjats de Catalunya, gairebé no arribava al 5%, a pesar que es calcula que un 35% de les oficines judicials estan en condicions d'atendre normalment els ciutadans en català.

Han passat molts anys...

... des de l'aprovació de la CE, però encara es produeixen, de tant en tant, detencions il·legals i abusos d'autoritat, per part d'integrants dels cosos estatals de policia, quan un ciutadà pretén exercir el dret a utilitzar el català. En els seus anys de senador, Francesc Ferrer i Gironès (F. Ferrer i J. Cruañas, 1990) en va exhumar uns quants que no havien estat investigats ni perseguits, malgrat les denúncies dels afectats.

Quant a la documentació notarial i els registres de titularitat estatal, la presència del català és també extremadament minoritària.

El capítol II de l'LPL, dedicat a la toponímia, estableix, en l'article 18, el següent:

Article 18

La toponímia

1. Els topònims de Catalunya tenen com a única forma oficial la catalana, d'acord amb la normativa lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans, excepte els de la Vall d'Aran, que tenen l'aranesa.

Constituïda l'any 1998, la comissió que ha d'elaborar el nomenclàtor toponímic oficial de Catalunya està treballant sobre l'oficialització de més de 35.000 topònims. Quant als cognoms, la seva correcció lingüística (*Llaurador* per *Llauradó*, *Sunyer* per *Suñé*, afegit de la conjunció *i*, etc.) ha estat simplificada, amb l'aprovació del Decret 208/1998, de 31 de juliol, que desenvolupa l'article 19 de la Llei de política lingüística, i la retolació, correcció i actualització de la toponímia està a càrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, en les vies interurbanes, i dels ajuntaments, en les urbanes.

2.1.5. La llengua en l'ensenyament

Des del 1979, la Generalitat té competències plenes en aquesta matèria. Segons els articles 20 i 21 de l'LPL, el català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament no universitari; l'estudiantat no ha de ser separat en classes diferents, segons la seva llengua habitual, i ha de poder acreditar els coneixements orals i escrits de castellà i català, habituals en aquesta etapa.

Segons un estudi del Departament d'Ensenyament, fet el curs 1995/1996, el 67,5% dels centres d'ensenyament primari fan l'ensenyament principalment en català, llevat de la llengua i literatura castellanès i la llengua estrangera, però en l'ensenyament secundari, aquest percentatge baixa al 25,9%. Quant al professorat, el 98,5% del de primària i el 81,2% del de secundària tenia l'acreditació de coneixement del català. En els darrers anys, s'ha incrementat la incorporació tardana d'estudiants estrangers al sistema educatiu i, des del curs 1998/1999, s'han creat tallers d'adaptació escolar i aprenentatges instrumentals bàsics, per als estudiants acabats d'arribar, que hi són escolaritzats, durant un període de temps que oscil·la entre els sis i els nou mesos, abans d'incorporar-se als instituts respectius. Pel que fa a la docència en les principals universitats de Catalunya –que són les receptores més grans de l'Estat d'estudiants estrangers de programes Erasmus i de cursos de doctorat–, les estimacions de l'any 1998 eren aquestes:

Universitat	Docència en català	Universitat	Docència en català
UB	61,10%	UdL	59,50%
UAB	66,50%	UdG	93,80%
UPF	75,70%	URV	65,00%
UPC	60,00%		

Font: Informe sobre política lingüística. Any 1998 (BOPC, núm. 386, 31 de març de 1999).

La toponímia...

... es refereix als noms propis de lloc, mentre que l'antroponímia té a veure amb els noms i cognoms de les persones.

Lectures complementàries

Podeu resseguir la complexa batalla jurídica, lliurada en el Tribunal Constitucional, en relació amb determinats aspectes de l'ensenyament no universitari, per mitjà dels textos següents:

La lengua de enseñanza en la legislación de Cataluña (1994). Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.

Per a comparar les fórmules adoptades a Catalunya amb la d'altres comunitats autònomes i estats:

A. Milian (1992). *Drets lingüístics i dret fonamental a l'educació. Un estudi comparat: Itàlia, Bèlgica, Suïssa, el Canadà i Espanya*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.

L'Institut Joan Lluís Vives...

... agrupa la pràctica totalitat de les universitats públiques i privades del Principat, el País Valencià, les Illes i Andorra. Podeu visitar el seu lloc web, que inclou referències als serveis lingüístics universitaris i a una sèrie d'eines d'interès per a la llengua a l'adreça: <http://www.vives.org/>.

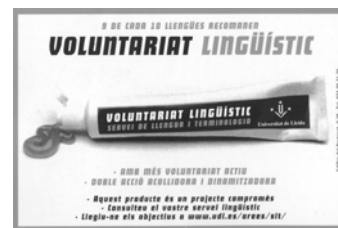
Així mateix, totes les universitats de Catalunya reconeixen, en els seus estatuts, la propietat de la llengua catalana i la cooficialitat castellà/català. En aquest marc estatutari, algunes han implementat plans de normalització i de dinamització lingüística i han creat comissions de política lingüística i serveis lingüístics, que mantenen un alt grau de coordinació. Darrerament, els mateixos grups que van engegar iniciatives per oposar-se a l'ensenyament en català i a l'aprovació de l'LPL han dut als tribunals el Reglament d'ús de la llengua catalana de la Universitat Rovira i Virgili, i han aconseguit que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya n'anul·li alguns articles.

En darrer lloc, destacarem l'oferta de cursos de llengua catalana per a la població en general, principalment per part del Consorci de Normalització Lingüística (integrat per la Generalitat i 130 ajuntaments i consells comarcals), que en el període 1998-1999 foren seguits per 43.006 alumnes.

2.1.6. La llengua en els mitjans de comunicació, el cinema, l'espectacle i les noves tecnologies

A Catalunya, s'editen catorze diaris, dels quals cinc són exclusivament en català (*Avui*, *El Punt*, *Regió 7*, *El 9 Nou-Vallès Occidental* i *Diari de Girona*), dos tenen doble versió, en castellà i català (*Segre* i *El Periódico*), i la resta s'edita en castellà. Segons dades de l'OJD (Oficina de Justificació de la Difusió), l'any 1998, el 20,1% dels diaris venuts (o sia, 157.919 exemplars) era en català, i aquest percentatge ascendia al 52,6% (83.735 exemplars), en el cas dels diaris locals i comarcals. Quant als setmanaris locals i comarcals –amb una trentena de títols i 80.000 exemplars–, la majoria s'editen en català i, pel que fa a les revistes d'abast nacional en català destaquen, per la seva difusió, *El Temps*, *Descobrir Catalunya*, *Cavall Fort*, *La Revista dels Súpers*, *Serra d'Or*, etc. Així mateix, no es pot passar per alt l'eclosió, en els darrers anys, del fenomen de la premsa electrònica –amb l'aparició, l'any 1995 de *La Infopista*, primer directori en català, reconvertit, l'any següent en *Vilaweb*– i de les edicions electròniques de gairebé tots els diaris convencionals. Actualment, *Vilaweb* –que inclou un bon nombre d'edicions locals de tots els territoris que constitueixen la comunitat lingüística i que ha signat acords empresarials que l'acosten a l'àmbit del vídeo per mitjà de cable i del periodisme escrit– constitueix, sens dubte, la millor i gairebé única mostra d'un espai comunicatiu obert i compartit pel conjunt dels Països Catalans.

L'article 25 de l'LPL –com també ho havia fet, anteriorment, la Llei de 1983, de creació de l'ens públic de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió– estableix que la catalana ha de ser “la llengua normalment emprada”, tant pels mitjans de la CCRTV com pels gestionats per les corporacions locals, a fi de compensar, ni que sigui parcialment, l'aclaparadora presència del castellà, en les ràdios i televisions públiques i privades, d'àmbit estatal. L'any 1999, TV3 i Canal 33 van emetre un total de 16.184 hores en català, i segons l'esmentat estudi de l'Institut DYM (vegeu 1.3), hi ha un 3,9% de la població que veu més televisió en català que en castellà; un 34,3%, igual, i un 26,2%, més en castellà

En algunes universitats de la comunitat lingüística, funciona un voluntariat lingüístic que centra les seves activitats en el suport a l'estudiantat no catalanoparlant i en la dinamització lingüística.

La prehistòria de l'ús del català a Internet...

... es remunta a 1994, quan es va crear la primera web en català (la de la Universitat Jaume I de Castelló) i va aparèixer *The Catalan Freeway*, primera versió electrònica de la revista *El Temps*, impulsada per Vicent Partal, un dels promotors principals de l'expansió posterior de *L'Infopista* i *Vilaweb*, aquest “barri” dins la xarxa que podeu visitar a l'adreça següent: <http://www.vilaweb.com>.

Lectura complementària

Per a conèixer la història de la televisió al Principat, podeu recórrer a l'obra següent:

J.M. Baget (1994). *Història de la Televisió a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

Lectura complementària

Un excel·lent estudi sobre l'espai comunicatiu en tots els territoris de la comunitat lingüística catalana és aquest:

J. Gifreu; M. Corominas (ed.) (1991). *Construir l'Espai Català de Comunicació*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

que en català. Les dues cadenes de Ràdio Televisió Espanyola emeten, en desconnexió en llengua catalana, una mitjana d'uns 45 minuts diaris la primera, i una mica més d'una hora la segona.

Les quatre emissores de la CCRTV (Catalunya Ràdio, Catalunya Informació, Catalunya Música i Catalunya Cultura) sumen uns 745.000 oients i, pel que fa a les 199 emissores municipals, n'hi ha un 59% que emeten íntegrament en català. En l'àmbit de la radiodifusió privada comercial, l'any 1996, la programació en català no era superior al 10%. Tanmateix, l'aplicació del Decret 269/1998, del règim jurídic de les concessions per al servei de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència, i la subsegüent aparició de noves cadenes, permetrà de millorar substancialment aquest percentatge.

Malgrat que Catalunya constitueix el primer mercat europeu cinematogràfic, per la relació entre espectadors i habitants (4,4 per any), i supera la recaptació d'estats com Holanda, Àustria o Grècia, l'oferta de cinema en català és purament simbòlica. L'any 1999, el 92,6% dels espectadors van tenir accés a pel·lícules en versió castellana; el 5,3%, a versions en altres llengües, i només el 2,1%, a doblatges en català. Malgrat la promulgació del Decret 237/1998, de mesures de foment de l'oferta cinematogràfica doblada i subtitulada en català, i de l'establiment de negociacions amb les hollywoodenques (Disney, Fox, Warner, United, Columbia, etc.), la pressió dels representants espanyols –temerosos d'una disminució del seu mercat– i el desinterès de les companyies americanes –que no desitgen regulacions similars, en mercats com el suec, el grec o l'holandès– han provocat que el cinema doblat al català continuï essent un article de luxe, a pesar de l'existència d'una modesta producció autòctona i de les coproduccions amb televisió. En el mercat del vídeo –si descomptem èxits puntuals com *Les tres bessones*–, també es fa evident el desinterès de les grans companyies, i únicament en el cas del DVD, s'obren algunes expectatives per a l'ús del català, que pot ser incorporat a un dels canals sonors, sense costos ni dificultats afegides.

Per contra, en el teatre són majoria els espectacles representats en català (273, al costat de 125 en castellà i 158 en altres llengües o sense text) i els espectadors que hi assistiren (41,6%, enfront de 34,4% en castellà), segons dades corresponents a 1999, facilitades per l'associació empresarial Adefca.

Finalment, en relació amb les indústries de la llengua i la informàtica –a les quals al·ludeix l'article 29 de l'LPL– es va elaborar el pla estratègic "Catalunya en Xarxa" i la col·laboració entre la Generalitat de Catalunya i el Govern de les Illes Balears, en alguns casos, ha permès –a còpia d'acords econòmics amb companyies com Microsoft o Philips– posar en el mercat, en català, el sistema Windows 98, el navegador Netscape (gràcies a una iniciativa conjunta d'Enciclopèdia Catalana i Softcatalà), el sistema de reconeixement de parla Free Speech, el corrector WordCorrect 4.0 i el prototipus d'un sistema de traducció automàtica del català al castellà i a l'anglès, i s'està treballant, amb el suport de l'ONCE, en el desenvolupament d'un programari de conversió de text a veu.

A Catalunya,...

... segons la Secretaria per a la Societat de la Informació, el 18,5% de les llars i el 100% de les escoles públiques estan connectades a Internet, i un 23,7% de la població n'és usuària, amb un clar avantatge sobre el 10,5% d'Espanya o el 9,7% de França, però encara força lluny, per exemple, del 41,9% de Noruega.

2.1.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica

S'hi refereix àmpliament el capítol v de l'LPL, especialment en el sentit d'encoratjar i fomentar l'ús de la llengua catalana, sobretot per mitjà de convenis amb empreses i institucions, de la col·laboració amb els serveis lingüístics dels sindicats, de l'actuació del Consorci de Normalització Lingüística, i d'altres iniciatives per a encoratjar l'ús del català en la publicitat. En general, sembla que hi ha un gran desnivell entre els usos orals i informals (comunicació interna, atenció telefònica, etc.), amb una gran presència del català, i els usos escrits i formals (imatge corporativa, formularis, etiquetatge, nòmines, etc.), en què predomina àmpliament el castellà, independentment de les preferències de la població, que acceptaria una solució bilingüe (vegeu *La llengua en el món del comerç*, 1988).

2.2. El País Valencià

A pesar que l'EACV es va decantar per la denominació Comunitat Valenciana, com una mena de solució salomònica entre la denominació carrinclona de Regne de València i la més moderna –apareguda a la darrera de la dictadura de Primo de Rivera i repescada, anys més tard, per Joan Fuster– de País Valencià, preferida per l'antifranquisme i usada, fins i tot, en els anys de la transició, per la UCD estatal i valenciana i per tota mena d'entitats gens sospitoses de pancatalanisme, nosaltres continuarem utilitzant la denominació País Valencià, que considerem més rigorosa i coherent. Igualment denominarem *catalana*, en tots els casos, la llengua del territori, amb la lògica excepció de les citacions legals.

2.2.1. Demografia, territori i migracions

El País Valencià abasta un territori de 22.291 km² i està situat a la costa est de la península Ibèrica i dins l'Arc Llatí. L'economia de la zona combina l'agricultura, la indústria, la construcció i el sector terciari (sobretot, el turisme), que ocupa el 57% de la població activa. Aproximadament una quarta part de la població és nascuda fora del territori de la comunitat lingüística catalana –de fet, només hi ha un 1,2% nascut al Principat i un 0,1% a les Illes–: a Andalusia, Castella-la Manxa, Múrcia, Aragó i Madrid, principalment, i com en el cas del Principat de Catalunya, els immigrants actuals (oficialment, 59.952, segons el cens de 1996) provenen de països pobres o en crisi d'Àfrica, Amèrica i l'Europa de l'Est.

Segons les dades del cens de 1996, el País Valencià té 4.009.329 habitants. L'àmbit lingüístic català concentra el 87% de la població i el 13% restant viu en els municipis declarats de predomini lingüístic castellà –d'acord amb l'article 36 de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV), de 1983–, en les comarques de l'Alt Vinalopó, Baix Segura, Vinalopó Mitjà, Alt Millars, Alt Palància, Canal de Navarrès, Foia de Bunyol, Plana Utiel-Requena, Racó d'Ademús, Serrans i Vall d'Aiora, i constitueix entre el 5% i el 6% de la població de les províncies de Castelló i València, i el 29% de la d'Alacant. En general, les comarques de les regions Alcoi-Gandia, València (deixant a banda la capital i la seva àrea metro-

Web recomanada

Per a obtenir més informació estadística sobre els aspectes lingüístics de censos i enquestes i sobre la realitat sociolingüística del País Valencià, podeu consultar la web del SIES (Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics):

<http://www.cult.gva.es/sies/indexdata.htm>.

politana) i Castelló són les que presenten un més alt nivell de competència lingüística en la llengua pròpia. Per contra, la regió d'Alacant –amb més de mig milió d'habitants, gràcies al volum demogràfic d'Elx i la ciutat d'Alacant– ofereix els índexs d'expressió en català més baixos de tota la comunitat lingüística, en l'àmbit de l'Estat espanyol: un 26,2%, que no és únicament imputable a l'emigració, sinó que també té a veure amb la ruptura del procés de transmissió intergeneracional de la llengua. En concret, l'any 1991, només un 37% dels habitants de la província d'Alacant sabien parlar català, i quant a l'ús, un 42,7% dels habitants de la ciutat d'Alacant i un 70,3% dels d'Elx declaraven parlar sempre en castellà, a casa, al costat d'un 10,6% i d'un 26,5%, respectivament, que ho feien sempre en català (*Enquesta sobre coneixement i ús del valencià*, 1995).

Això no significa...

... que el català sigui totalment desconegut en les comarques castellanòfones ja que, segons el cens de 1991, la seva comprensió oscil·la entre el 78% de la Canal de Navarrès i el 17% del Baix Segura. Les bosses més importants de no-comprensió del català es concentren al Baix Segura, la Plana d'Utiel-Requena i la Vall d'Aiora.

Lectura recomanada

Un estudi definitiu sobre la ruptura de la transmissió intergeneracional de la llengua, a Alacant, és aquest:

B. Montoya (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. València: 10 denes Editorial.

Mapa lingüístic del País Valencià.

Font: F. Ruiz; R. Sanz; J. Solé i Comardons (1996). *Història social i política de la llengua catalana* (pàg. 71). València: 3 i 4.

La posició singular d'Alacant, en relació amb la resta del País Valencià, no es pot explicar en poques paraules, a pesar de l'existència d'estudis ja clàssics, com el de Josevicente Mateo (1966), prologat i elogiat per Joan Fuster. Segons Rafael L. Ninyoles:

“La forta orientació cap a Madrid, queda plasmada en l'estructura actual dels assentaments que d'Alacant a Villena «trauen el nas a la carretera o al ferrocarril nacionals», de l'antic caràcter de *port castellà* (l'única eixida plausible de Castella al Mediterrani), i després platja i punt d'acollida turística. [...] La situació peculiar de la ciutat d'Alacant pot advertir-se en el nivell actual d'utilització del català, no tant pel fet que presente els valors més baixos de tota l'àrea lingüística, sinó pel marcat distanciament relatiu que observa respecte del conjunt de la província i respecte de la seua pròpia comarca (l'Alacantí).”

R.L. Ninyoles (1992). *El País Valencià a l'eix mediterrani*. Tavernes Blanques: L'Eixam, SL.

En resum, si comparem les dades del padró de 1986 i del cens de població de 1991, pel que fa a les habilitats lingüístiques en català dels ciutadans de 3 i més anys, al País Valencià, obtenim els resultats següents:

Percentatge de població de 3 i més anys	1986	1991
Entén el català	77,1%	83,2%
Sap parlar català	49,5%	51,1%
Sap llegir en català	24,3%	38,0%
Sap escriure en català	7,0%	15,2%

Font: M. Reixach (1997) (coord.). *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Si tornem a l'any 1991 –el darrer del qual tenim dades–, si exclouem les comarques de predomini lingüístic castellà, els resultats són aquests:

Percentatge de població total de 3 i més anys	No l'entén	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
	10,7%	87,7%	56,1%	42,0%	16,8%

Font: M. Reixach (1997) (coord.). *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Si comparem les dades del 1986 i el 1991, detectariem un notable increment de la capacitat lectora (+13,4%) i de l'escriptura (+8,1%) i uns increments més modestos de la comprensió (+5,1%) i de la capacitat de parlar (+1,2%). I, tanmateix, no tots els especialistes fan una interpretació positiva del contrast de les dades, entre el 1986 i el 1991, especialment si es tenen en compte d'altres indicadors:

“No hem de deixar-nos enlluernar per les dades lleugerament positives del coneixement del català al País Valencià, que ha pujat entre 1986 i 1991 [...] perquè quan les confrontem amb les preguntes de les enquestes sobre aquella que es considera llengua pròpia o han après en la família, els percentatges baixen molt per al català. Siguan (1992: 206) donava en una enquesta feta el 1990 el 31% de valencians que tenien el català com a llengua predominant, el 18% que es consideraven bilingües i un 51%, castellanoparlants. [...] la interrupció de la transmissió del català és un fet que s'ha generalitzat a pràcticament tot el País Valencià a partir dels anys 50, especialment a les àrees urbanes intermèdies [...] Ara bé, mentre que a les poblacions petites i mitjanes del centre i nord el fenomen s'ha fet reversible, a les capitals provincials i a l'extrem sud, ha continuat progressant.”

B. Montoya (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. València: 10 denes Editorial.

2.2.2. Estatut jurídic

L'article 7 de l'EACV determina el següent, en relació amb la situació legal de les llengües:

1. Els dos idiomes oficials de la Comunitat Autònoma són el valencià i el castellà. Tothom té dret a conèixer-los i a usar-los.
2. La Generalitat Valenciana garantirà l'ús normal i oficial d'ambdues llengües, i adoptarà les mesures necessàries per tal d'assegurar-ne el coneixement.
3. Ningú no podrà ser discriminat per raó de la seua llengua.
4. Hom atorgarà protecció i respecte especials a la recuperació del valencià.
5. Hom delimitarà per llei els territoris en els quals predomine l'ús d'una llengua o de l'altra, així com els que puguen ser exceptuats de l'ensenyament i de l'ús de la llengua pròpia de la Comunitat.

Destaquem, d'entrada, l'adopció del terme *valencià* per denominar la llengua i de Comunitat Valenciana per designar el territori, i també de la senyera amb franja blava vora el pal (article 5), en l'apartat dels símbols, la qual cosa ni tan sols no ha servit, en cap moment, per a atenuar el conflicte ideològic que, des de la fi del franquisme, somou la societat civil i l'escenari polític valencià.

En segon lloc, podem veure com es reconeix la doble oficialitat de castellà i català mentre que, en contrast amb l'EAC i l'EAIB, queda força diluïda la condició de pròpia de la llengua catalana, que no s'esmenta fins a l'article 7.1. Finalment, s'inclou una garantia de no-discriminació (punt 3 de l'article) que, en la pràctica, sempre ha perjudicat els catalanoparlants, i s'estableix una restricció geogràfica dels drets lingüístics, a desenvolupar per llei.

El desplegament legislatiu de l'article 7 de l'EACV correspon a la Llei 4/1983, d'ús i ensenyament del valencià (LUEV), que ni tan sols va poder ser batejada com "de normalització", en contrast amb allò que s'ha esdevingut en totes les lleis similars, aprovades en les diverses comunitats autònomes espanyoles:

"La nostra Llei ni tan sols ha pogut anomenar-se de "Normalització". Són inconvenients endossables a una vivència anòmala de la identitat com a poble, entrebancs quasi insalvables des de la feblesa de les conviccions nacionalistes dels valencians."

V. Franch (1989). "Situació actual del règim jurídic-lingüístic a la Comunitat Valenciana". A: *Dret lingüístic. Actes del Simposi sobre Dret Lingüístic*. Barcelona: Escola d'Administració de Catalunya.

D'una altra banda, la LUEV continua deixant oberta la porta al secessionisme lingüístic i, segons Vicent Pitarch:

"Entre els grans blocs d'incidència lingüística contemplats per la LUEV (ús general –oficial i normal–, ensenyament, mitjans de comunicació socials i sectors institucionals), precisament l'ensenyament i els *mass-media* han resultat els àmbits que s'hi ha tractat mitjançant la reglamentació més banal."

V. Pitarch (1984). Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià. València: Eliseu Climent, editor.

Lectura complementària

Una exhaustiva anàlisi sobre el conflicte onomàstic valencià, la seva història i els seus arguments està recollida en el llibre següent:

A. Ferrando (1980). *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat de València.

2.2.3. El problema de l'autoritat normativa

La codificació del català modern va reeixir, entre el 1913 i el 1932, especialment gràcies a l'obra de Pompeu Fabra i al suport rebut per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, instituit l'any 1907, per Enric Prat de la Riba. Cap a l'any 1932, el procés d'acceptació de la normativa fabriana es podia considerar gairebé completat, en tot el territori de la comunitat lingüística, amb l'acceptació de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i del grup d'adeptes a mossèn Alcover, i el mes de desembre d'aquest mateix any, 14 entitats culturals i 52 escriptors valencians van signar, a Castelló, un acord ortogràfic re-integracionista, conegut com les Normes de Castelló.

Després dels anys de persecució i repressió del franquisme, l'IEC va ser restaurat pel Reial decret 3118/1976, de 26 de desembre, que li reconeixia, com a àmbit d'actuació, "las tierras de lengua y cultura catalanas." Curiosament, ni l'EAC ni la Llei de normalització lingüística a Catalunya, de 1983, no feien cap menció a l'autoritat normativa de l'IEC, i aquesta no va ser reconeguda explícitament fins a l'aprovació de la Llei del Parlament de Catalunya sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans, de 1991, i, novament, en l'article 6.2. de l'LPL. A les Illes, en canvi, la qüestió de l'autoritat normativa va quedar resolta a la disposició addicional segona de l'EAIB: .

La institució oficial consultiva per a tot quant es refereix a la llengua catalana serà la Universitat de les Illes Balears. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, d'acord amb una llei de l'Estat, podrà participar a una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, institució que serà formada per totes les comunitats que reconeixin la cooficialitat de la llengua catalana.

Per contra, en el cas del País Valencià, tant l'EACV com la LUEV van esquivar la designació d'una autoritat lingüística i es va desapropiar l'ocasió d'adoptar una solució "a la baleàrica", que hagués garantit la sintonia amb l'Institut d'Estudis Catalans –que també accepta la denominació *valencià* per a la llengua sobre la qual té capacitat normativa–, mitjançant el reconeixement de l'Institut de Filologia Valenciana fundat, l'any 1978, per Manuel Sanchis Guarner: un organisme constituït pel conjunt de les universitats valencianes, convençudes de la catalanitat de la llengua i preocupades pel desgavell normatiu, i reconegut l'any 1995 per una ordre de la Generalitat Valenciana, amb el nom d'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV). Dissortadament, l'actitud vagarosa del Govern del PSPV-PSOE, en els dotze anys que dirigí la Generalitat, impedí –malgrat un intent de darrera hora– el reconeixement de l'IIFV com a autoritat en matèria de normativa lingüística. De 1995 ençà, amb l'accés del PP i Unió Valenciana al Govern de la Generalitat, han reviscolat el blaverisme anticatalanista –el corpus ideològic del qual és fixat i difós pel periòdic *Las Provincias*– i l'Acadèmia de Cultura Valenciana, referent del secessionisme lingüístic. El Govern de la Generalitat ha actuat amb resolució contra tot allò relacionat amb les Normes de Castelló, el criteri científic de les universitats o la unitat de la llengua: retirada de subvencions a l'edició de l'obra de Ramon Llull i de la de Miquel Batllori; deshomologació de les titulacions de la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià amb els equivalents de la Junta Avaluadora

Lectura complementària

Per a una història raonada d'aquest acord, podeu consultar l'obra següent:

F. Pérez Moragon (1982). *Les Normes de Castelló*. València: Eliseu Climent (ed.).

Vegeu la "Lectura 17" ("Introducció", T. Mollà, V Pitarch, 1992, pàg. 9-11), que trobareu reproduïda al volum de documents de lectura associat a aquesta assignatura.

Lectura recomanada

Pel que fa al conflicte de l'autoritat lingüística normativa al País Valencià, en comparació amb les solucions adoptades per les altres comunitats de l'Estat espanyol amb llengua pròpia, us aconsellem l'obra següent:

V. Pitarch (1996). *Control lingüístic o caos*. Alzira: Bromera.

El conflicte onomàstic esdevé, en ocasions...

..., batalla judicial, com en el cas de la Sentència 75/1997 del Tribunal Constitucional, que reconeixia, a la Universitat de València, la legalitat de la utilització acadèmica de l'expressió *llengua catalana*, anteriorment denegada pel Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana i pel Tribunal Suprem.

de la Comunitat Autònoma de Balears i de la Junta Permanent de la Generalitat de Catalunya; derogació de l'Ordre de setembre de 1984 que desplegava el Decret 79/1984 i que atribuïa a l'IIFV l'autoritat normativa sobre tot el material didàctic en català; ús erràtic i contradictori de les normes ortogràfiques, per part de les diverses conselleries i institucions, en alguns casos; censura sobre denominacions com *País Valencià* o *català*; hostilitat envers els moviments de promoció i defensa de la llengua i envers iniciatives culturals com els Premis Octubre, etc.

De manera sorprenent, el mes de setembre de 1997, el president Eduardo Zaplana va anunciar, en un discurs a les Corts Valencianes, que encomanaria al Consell Valencià de Cultura (organisme consultiu, integrat per consellers designats, proporcionalment, per les forces parlamentàries) l'exercici de la funció estatutària de vetllar per la defensa dels valors lingüístics dels valencians, des de la imparcialitat dels criteris científics i històrics, i després d'un tortuós procés, el 2 de setembre de 1998 –sembla que gràcies a un acord de darrera hora, entre PSPV i PP, sobre els noms dels futurs integrants, que garantia una presència notable d'especialistes universitaris–, les Corts Valencianes aprovaren la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. No va ser fins al 14 de juny de 2001 que el govern valencià va negociar la composició de l'Acadèmia, que conté representants de l'Institut Universitari de Filologia Valenciana, i també dels seus principals detractors, la Real Academia de Cultura Valenciana.

L'autorització prèvia de llibres de text...

... i material curricular cada cop menys freqüent en les autonomies de l'Estat, esdevé, al País Valencià, una eina molt poderosa, en mans de la Conselleria d'Educació, Cultura i Ciència, per a restringir la llibertat de càtedra i l'autonomia dels centres. En la pràctica, s'exerceix una censura real que prohibeix, entre d'altres, l'ús de denominacions com *català*, *País Valencià*, etc.

El dictamen presentat...

... a les Corts Valencianes pel Consell Valencià de Cultura incorporava una llarga perífrasi, a fi de no negar la unitat de la llengua, sense que això esdevingués excessivament evident:
 “El valencià, idioma històric i propi de la Comunitat Valenciana, forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'Autonomia dels territoris històrics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia.”

2.2.4. La llengua en la legislació, les administracions i els tribunals de justícia

En l'actuació de les Corts Valencianes i dels seus diputats i diputades, alternen el castellà –llengua habitual en què intervenen els portaveus del PP– amb el català, en les intervencions dels portaveus del PSPV-PSOE i EUPV. Quant a la Mesa i a la Presidència, segons es tracti d'actuacions simbòliques i declaracions institucionals o de l'ús diari, utilitzen, respectivament, el català i el castellà, que és també la llengua més freqüent en els usos quotidians i en el funcionament de les comissions. Contràriament al que s'esdevingué en l'etapa en què presidí les Corts el diputat Gómez Lizondo, d'Unió Valenciana, i imposà els seus criteris secessionistes, els documents legislatius en català respecten els criteris de les Normes de Castelló.

La LUEV –que no es planteja, com a objectiu, la normalització de la llengua pròpia, ni pot ser considerada una llei normalitzadora homologable– dedica els deu articles del títol primer a l'ús oficial i normal del català i els vuit corresponents al títol quart a l'actuació dels poders públics. D'entrada, cal destacar que el títol primer estableix una sèrie de criteris que efectivament fan possible l'ús oficial de la “llengua pròpia” –així anomenada en l'article 7.1–, però l'esmenta gairebé sempre al costat de l'altra (el castellà), que es perfila com l'autèntica llengua oficial sense restriccions, mentre que l'oficialitat del català es veu sovint sotmesa a

un cert criteri d'excepcionalitat. Per exemple, l'article 8 obliga a la redacció i publicació, en ambdues llengües, de les lleis aprovades per les Corts Valencianes; l'article 13.2 estipula l'obligatorietat de redactar en castellà les còpies i certificacions que hagin de tenir validesa fora de la Comunitat, amb la qual cosa, un cop més, es torna a negar, implícitament, la identitat de la llengua pròpia amb la parlada en altres comunitats de l'Estat; l'article 15.3 estableix que els municipis que tinguin denominació en les dues llengües faran constar llur nom en ambdues; l'article 15.4 preveu que les denominacions adoptades pel Consell de la Generalitat es retolaran en les dues llengües oficials, etc. Si considerem aquest alt grau d'excepcionalitat, la redacció de l'article 17, dedicat a l'ús normal de la llengua, perd una gran part de la seva força:

Article 17. Tots els ciutadans tenen el dret a expressar-se en valencià en qualsevol reunió, i també a desplegar en valencià llurs activitats professionals, mercantils, laborals, sindicals, polítiques, religioses, recreatives i artístiques.

Quant al títol quart, és important destacar que ni tan sols l'Administració de la Generalitat no s'obliga a fer servir normalment el català, sinó únicament a fomentar-ne l'ús:

Article 27. El Consell de la Generalitat Valenciana, mitjançant disposicions reglamentàries, fomentarà l'ús del valencià en totes les activitats administratives dels òrgans dependents d'aquesta.

Significativament, es fa menció de l'ensenyament del català als funcionaris i empleats públics, però sempre segons els principis de "gradualitat i voluntarietat" (article 29); de la definició d'aquelles places per a les quals sigui preceptiu el coneixement del català (article 30.3), la qual cosa confirma que aquest coneixement no és pas una exigència universal, per als funcionaris i empleats de la Generalitat; de la redacció bilingüe de tots els impresos, formularis i models (article 30.4), etc.

Amb aquest suport jurídic tan feble i tenint en compte, a més, les condicions sociolingüístiques i polítiques del País Valencià, no ens pot sorprendre l'absolut desinterès per l'ús del català que manifesta l'Administració perifèrica de l'Estat, ni l'ús residual d'aquesta llengua, davant dels tribunals de justícia, malgrat les garanties de l'article 12 de la LUEV, que reconeix el dret dels ciutadans a fer servir la llengua que vulguin, i també la validesa i eficàcia de les actuacions en català, davant dels tribunals. Entre el 1990 i el 1994, per exemple, a l'Audiència de València, només deu sentències van ser traduïdes al català, per petició expressa de l'usuari. De fet, el mateix Govern de la Generalitat se serveix ben poc de la llengua pròpia, malgrat les protestes continuades de col·lectius i ciutadans, i ha diluït l'existència de la Direcció General de Política Lingüística –creada l'any 1989, en substitució del Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià– dins una Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i Política Lingüística, dependent de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Per a dir-ho breument, l'actitud del Govern actual de la Generalitat Valenciana és més aviat indiferent o hostil a l'adopció d'un autèntic procés de normalització de la llengua pròpia, entrebanca sistemàticament el procés de normativització, és bel·li-gerant en el conflicte sobre la unitat de la llengua i no està interessat en la promoció del seu ús social.

**Segons el professor
Jesús Hernández,...**

... de la Universitat de València, hi ha una dita alemanya que descriu admirablement com és la política lingüística implementada per la Generalitat Valenciana: "Keine Antwort ist auch eine Antwort." O sia: cap resposta és també una resposta.

Pel que fa a les administracions locals, la situació varia extraordinàriament, segons els casos, i va des d'una remarcable catalanització fins a l'absència total de la llengua pròpia. En general, només certs municipis petits i els d'algunes ciutats importants com Benicarló, Vila-real, Gandia, Xàtiva o Alcoi atorguen una presència significativa a la llengua pròpia i desenvolupen programes de normalització.

2.2.5. La llengua en l'ensenyament

La Generalitat Valenciana té competència plena en aquesta matèria i es tracta, sens dubte, de l'àmbit en què s'han produït més actuacions normalitzadores; la LUEV li dedica el seu títol segon i declara que la incorporació del català és obligatòria en tots els nivells educatius no universitaris:

Article 18

1. La incorporació del valencià a l'ensenyament és obligatòria en tots els nivells educatius. Als territoris castellanoparlants que es relacionen al Títol Cinquè, la incorporació esmentada s'hi farà de forma progressiva, atenent a la situació sociolingüística particular, de la manera que reglamentàriament siga determinada.

[...]

3. El valencià i el castellà són llengües obligatòries als Plans d'Ensenyament dels nivells no universitaris, tret de l'excepció feta al punt u.

Sobretot gràcies a la pressió dels col·lectius de pares i ensenyants i dels sindicats, i a l'esforç d'entitats com la Federació Escola Valenciana, que agrupa dinou col·lectius de totes les comarques i organitza les Trobades d'Escoles Valencianes; Acció Cultural del País Valencià, responsable dels Correllengua, del Bloc de Progrés i promotora de la xarxa de repetidors de televisió; l'Associació Cívica per la Normalització del Valencià; la Mesa per l'Ensenyament en Valencià, constituïda per sindicats i altres organitzacions, en resposta als atacs contra la llibertat de càtedra; el voluntariat lingüístic de les universitats, etc., el català s'ha anat introduint en els centres educatius, excepte en les zones castellanoparlants. Malgrat això, només un 19,4% de l'estudiantat no universitari –en un percentatge decreixent, des de l'ensenyança infantil i pre-escolar fins a l'ensenyament secundari– pot estudiar en català i aquesta oferta es concentra en l'escola pública, ja que dels 650 centres que imparteixen ensenyament en català, només el 4% són privats concertats, malgrat que aquests acullen el 35% de l'estudiantat valencià. El fet que no s'exigeixi cap mena de requisit lingüístic per a accedir a la funció pública docent complica força l'increment del nombre de centres que ofereixen, almenys, una línia en català, els quals presenten una implantació per provincial força irregular: el 84% a Castelló; el 49% a València, però només el 24% a la ciutat, i el 35% a Alacant, amb un 9% a la capital. En el curs 2000-2001, els centres amb un programa d'ensenyament en català eren, en total, 650 a infantil i primària (amb 102.250 alumnes) i 213 a secundària (amb 30.320 alumnes), d'un total de 363.638 i 683.809 alumnes valen-

Lectura complementària

Si visiteu la web de la Federació Escola Valenciana, podreu resseguir, en el mapa comarcal, els centres de primària i secundària que imparteixen docència en català:

<http://www.fev.org/>.

Lectura complementària

La majoria de les dades estadístiques sobre l'ensenyament no universitari han estat extretes d'una comunicació presentada al I Congrés de Llengua, Societat i Ensenyament d'Alacant, i poden ser consultades a la web del Sindicat de Treballadores i Treballadors de l'Ensenyament del País Valencià-Intersindical Valenciana:

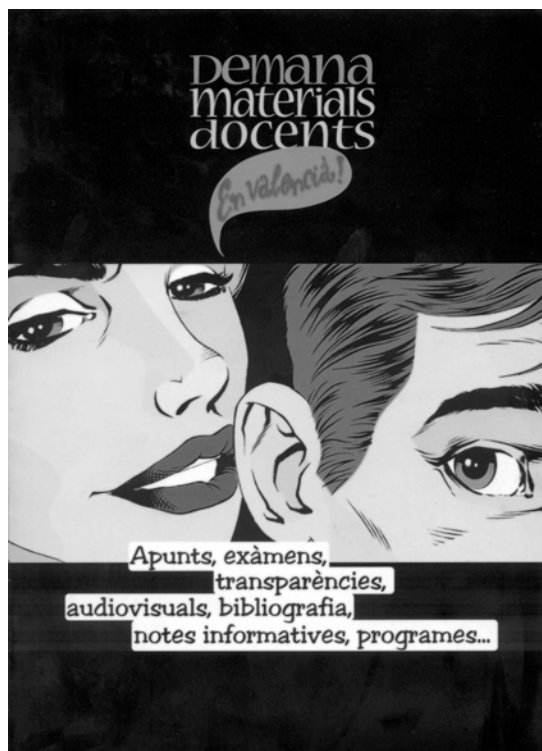
V. Esteve. *L'ensenyament en valencià als llinars del segle XXI: una visió sindical* [en línia]. <http://www.intersindical.org/stepv/fentcami/valenciacongres.htm> [consulta 23 febrer 2001].

Web complementària

Si desitgeu obtenir més dades i informacions sobre els usos lingüístics universitaris, us suggerim la consulta de les webs dels serveis lingüístics de les universitats valencianes. La manera més ràpida de visitar els llocs dels serveis lingüístics de totes les universitats del domini català és per la web de l'Institut Joan Lluís Vives: <http://xvives.uji.es/com/llengua>.

cians, respectivament, per als dos nivells. Finalment, malgrat que l'article 19.2 de la LUEV estableix que els alumnes, qual-sevol que sigui la seva llengua habitual, "han d'estar capacitats per a utilitzar, oralment i per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà", el cert és que aquesta disposició, especialment després que una ordre de 31 de gener de 1987 derogués l'establiment de matèries a cursar obligatòriament en català, és, avui més que mai, paper mullat.

Quant a les universitats, els percentatges de docència en català oscil·len, segons dades facilitades pel Servei de Normalització Lingüística de la Universitat de València, corresponents al curs 1996-1997, entre el 16,7% de la Universitat Jaume I de Castelló –que s'ha dotat d'un pla de política lingüística– i el 2% de la Universitat d'Alacant, passant pel 14,3% de la Universitat de València. Segons les mateixes fonts, hi ha un desfasament notable entre la demanda d'assignatures en català i l'oferta efectiva de mòduls en aquesta llengua. No menys important resulta el contrast amb el percentatge d'estudiants que asseguren parlar català, fins i tot en el cas de la Universitat d'Alacant, on –segons el Secretariat de Promoció del Valencià– el percentatge ha passat del 29,4% del curs 1988-1989 al 63,8% del curs 1999-2000.

Auspiciada per la Universitat de València, la Universitat Jaume I, la Politècnica de València i la Universitat d'Alacant, la campanya "Demana" pretén estimular l'estudiantat perquè utilitzi el català en totes les activitats acadèmiques i administratives, demani docència en aquesta llengua, segueixi cursos de català i aprofiti els recursos dels serveis lingüístics universitaris.

2.2.6. La llengua en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies

Els articles 25 i 26 de la LUEV fan referència a l'ús del català en els mitjans de comunicació social:

Article 25

El Consell de la Generalitat Valenciana vetlarà perquè el valencià tinga una adequada presència a les emissores de ràdio i televisió i altres mitjans de comunicació gestionats per la Generalitat Valenciana, o sobre els quals aquesta Llei tinga competència, d'acord amb el que disposa la present Llei.

L'article 2.1 de la Llei de creació de Radiotelevisió Valenciana determina que una de les finalitats dels mitjans de comunicació social de la Generalitat és "la promoció i protecció lingüística de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana". Emeten íntegrament en català Canal 9 Ràdio, l'emissora de la RTVV, i algunes emissores locals i municipals. La televisió pública valenciana, per la seva banda, té dos canals: Canal 9 i Segon Canal. Només aquest darrer emet tota la seva programació en català, mentre que Canal 9 ho fa en el cas de la continuïtat, els esports, els programes infantils i una part de la producció pròpia, però ha anat mantenint, en els darrers anys, gairebé un 50% de programació en castellà que, en alguns casos, com en l'emissió de pel·lícules, gairebé

El fet que Canal 9 difongui pel·lícules...

... en castellà ha representat la desaparició d'una incipient indústria local de doblatge. No és menys significatiu el fet que no es vulgui recórrer, en funció de l'antagonisme auspiciat pels poders públics, a les pel·lícules, sèries o reportatges doblats per a la televisió pública del Principat.

ascendeix al 100%. Hi ha, també, un Canal Comunitat Valenciana, integrat dins Via Digital, que únicament difon producció pròpia i, per tant, assoleix gairebé un 80% d'ús de la llengua pròpia. Així mateix, es poden rebre les emissions de Televisió de Catalunya, gràcies a una xarxa de repetidors finançats per subscripció pública i existeix una incipient xarxa de televisions locals, promoguda per l'ACPV. Finalment, cal destacar l'existència d'un bon nombre d'edicions locals de *Vilaweb* i també de directoris, publicacions electròniques (com la revista *Sembra*) i webs creats i sostinguts en l'àmbit valencià.

Pel que fa a la premsa escrita, les publicacions principals són el setmanari *El Temps* –d'àmbit i continguts pancatalans, que es distribueix en tot el territori de la comunitat lingüística–; *El Punt*; la revista mensual *Saó*; *All-i-oli*. *Quaderns de l'ensenyament del País Valencià*, que és el butlletí trimestral de l'STEP-IV (Sindicat de Treballadors i Treballadores de l'Ensenyament del País Valencià - Intersindical Valenciana); el suplement dels dijous de l'edició valenciana d'*El País* i publicacions d'abast local o comarcal editades totalment o parcialment en català.

Hi ha editorials ben actives, com Tres i Quatre i Bromera, i destaca la celebració anual dels Premis Octubre, organitzada per Acció Cultural del País Valencià, que constitueix un punt d'encontre creatiu i literari d'àmbit català. L'any 1994, TV3 i Canal 9 van transmetre conjuntament la cerimònia, però en els darrers anys, l'organització ha hagut de fer front a un boicot intens de l'actual Administració valenciana.

2.2.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica

En general, no es detecta una demanda efectiva de competència lingüística en català per accedir al mercat de treball ni una presència significativa d'aquesta llengua en les activitats empresarials, la retolació i la publicitat. Pel que fa a l'expressió oral, la presència del català és menor en les grans empreses i en els centres comercials que en el petit comerç i en els tallers.

2.3. Les Illes Balears i Pitiüses

Tradicionalment, les Balears eren dues: la gran (Mallorca) i la petita (Menorca). Fins a la romanització, la seva trajectòria històrica fou completament diferent de la de les Pitiüses, que ostenten un nom d'origen grec: Major (Eivissa), Menor (Formentera) i una sèrie de petites illes i illots (s'Espalmador, sa Conillera, Tagomago, s'Espardell, etc.). Estesa posteriorment la denominació de Balears al conjunt de les Illes, integrades dins l'Arc Llatí, utilitzarem indistintament les denominacions Balears o Balears i Pitiüses, per a referir-nos al conjunt d'aquest arxipèlag –o, més ben dit, d'aquests dos subarxipèlags– que estan separats de les costes catalanes per un canal de més d'un quilòmetre de profunditat.

De fet, les Balears...

... estan organitzades en consells insulars a Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera, als quals l'EaIB reconeix autonomia en la gestió dels interessos propis i encomana l'exercici d'una sèrie de competències, que cal afegir a les que els corresponen com a corporacions locals.

Actualment, la identificació amb el conjunt de l'arxipèlag com a marc de referència no és automàtica ni senzilla, per a molts dels seus habitants, per tal com tendeixen a reconèixer-se, més aviat, en la seva pròpia illa, i a compartir, en el cas de les petites, un recel secular envers Mallorca, l'illa gran.

2.3.1. Demografia, territori i migracions

La superfície total de les Balears pròpiament dites i de les Pitiüses és de gairebé 5.000 km² –el 72,6% dels quals correspon a Mallorca– i estan situades a l'oest de la Mediterrània occidental. En els darrers decennis, l'activitat econòmica s'ha anat concentrant en el sector terciari (especialment en el turisme), que garanteix els ingressos del 70% de la població, mentre que la indústria ocupa el 16,9% de la població activa i només el 4,6% es concentra en el sector primari.

Segons l'Enquesta de Població de 1996, les Illes tenen un total de 796.483 habitants, concentrats especialment a l'illa de Mallorca (un 80%), i sobretot a la ciutat de Palma (319.181 habitants) i en les poblacions de més de 10.000 habitants. Des del 1960, la immigració espanyola, majoritàriament castellano-parlant (tot i que hi ha un 16% d'immigrants provinents del Principat i del País Valencià) i vinculada a l'expansió del turisme i de la construcció ha anat en augment i s'ha distribuït irregularment pel territori, ja que constitueix, per exemple, el 44% de la població d'Eivissa, però només el 2,7% de Menorca, i la seva instal·lació presenta, també, grans diferències entre Palma i els nuclis turístics com Capdepera o Alcúdia, d'una banda, i les poblacions de la resta de l'illa de Mallorca (l'anomenada "part forana"), de l'altra.

La part forana presenta els índexs més elevats de competència lingüística en català, en contrast amb la situació intermèdia de Palma i, sobretot, amb el predomini abassegador del castellà en localitats com Calvià. En un extrem, l'illa de Menorca –amb un 85,5% de la població capaç de parlar català– i en l'altre, Eivissa i Formentera, on aquest percentatge només arriba al 58,9%, poden ser considerades les dues cares de la situació sociolingüística de les Balears.

El contacte de llengües a les Illes esdevé encara més complex, però, si es tenen en compte els més de 9.000.000 anuals de turistes que visiten la comunitat i la presència d'uns 87.800 estrangers que fan estades superiors als tres mesos a l'any i de 39.000 residents estrangers permanents. Llevat d'un petit grup d'immigrants treballadors d'origen marroquí, la immensa majoria dels estrangers residents (gairebé el 77%) són europeus d'origen alemany (53%), britànic (26%) i d'altres nacionalitats de la Unió Europea.

En relació amb l'illa de Menorca...

... cal tenir present que a conseqüència de la guerra de Successió, fou governada pel Regne Unit, entre el 1713 i el 1802, amb un parèntesi d'ocupació francesa, entre el 1756 i el 1763, i francoespanyola, entre el 1798 i el 1802. Durant la dominació britànica, l'ensenyament primari, impartit en llengua catalana, experimentà una gran expansió.

La integració lingüística...

... dels immigrants espanyols i dels residents estrangers és ben difícil. En el primer cas, perquè ni la situació oficial ni la social ho faciliten. En el segon cas, perquè les condicions sociolingüístiques només els exigeixen, a tot estirar, l'aprenentatge del castellà.

L'any 1962,...

... 14 anys abans que s'autoritze el primer diari en...català, aparegué el *Majorca Daily Bulletin*, publicat en llengua anglesa, al qual s'han vingut a sumar edicions locals de periòdics alemanys com el *Bild Zeitung* i el *Bild am Sonntag*.

En zones com Andratx, s'Arenal o Magaluf, la concentració de turistes britànics i alemanys és tan espessa que l'Administració ha començat a reprimir la pràctica del monolingüisme alemany i anglès en la retolació i l'etiquetatge. D'altra banda, segons P. Salvà (1998), els efectes socials de la presència dels residents són tres: l'increment en els preus del sòl i l'habitatge; la supressió de camins i espais de lliure circulació, i l'aparició, en algunes zones, d'autèntiques colònies deslligades de l'entorn i dotades de xarxes econòmiques, socials, educatives, etc., perfectament independents de les autòctones. En opinió d'Isidor Marí, aquesta situació hauria de ser tractada mitjançant l'elaboració d'un mínim programa intercultural, a partir de les premisses següents:

“ [...] la retòrica pseudoprogressista i la conservadora coincideixen en l'exaltació d'un model de mestissatge, caracteritzat per un aiguabarreig indiscriminat. Sense una clarificació de principis interculturals, aquest model d'estil *melting pot* abocaria a la dissolució de la llengua i la cultura pròpies de les Balears, més que no pas a un intercanvi recíproc equilibrat. [...]”

En el cas de les relacions interculturals entre els residents i els illencs, aquesta concepció de la identitat ha de servir per no donar per suposat que correspon primordialment o exclusivament als illencs adaptar-se als nousvinguts, aprendre la seva llengua i reduir al mínim el seu esforç d'adaptació. Al contrari, precisament en correspondència a l'esforç d'adaptació lingüística i cultural que sol fer la població insular per atendre els residents, cal que aquests assumeixin, ni que sigui instrumentalment, uns elements suficients de la cultura autòctona –almenys uns coneixements bàsics de la llengua i la cultura pròpia de les Balears– per fer possible la convivència en termes equitatius i no posar en perill la continuïtat de la cultura que els acull.”

I. Marí (1999). A: M.A. Pradilla (ed.). La llengua catalana al tombant del mil·lenni. Barcelona: Empúries.

En resum, les dades del cens lingüístic de 1991, pel que fa a les quatre habilitats lingüístiques dels ciutadans de més de 6 anys, a les Balears, són les següents:

Habilitats	Població	%
No l'entén	65.163	9,9
L'entén	587.096	88,8
El sap parlar	441.340	66,7
El sap llegir	363.819	55,0
El sap escriure	171.240	25,9
No consta	9.047	1,4

Font: M. Reixach (1997) (coord.). *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

La majoria de les dades estadístiques sobre els...

... coneixements i usos lingüístics a les Balears estan extretes de J. Argente i G. Bibiloni (1998), d'M. Reixach (ed.) (1997) i de l'Institut Balear d'Estadística (IBAE).

Amb relació al 1986, es va produir un petit increment en la capacitat lectora i escriptora (de més de 4 i de 6 punts, respectivament), però una lleugera davallada de la comprensió (del 89,6% al 88,7%) i de la capacitat expressiva oral (del 70,8% al 66,7%), probablement a causa del fet que l'any 1986 es preguntava sobre “la llengua de les Illes”, mentre que l'any 1991 el qüestionari es referia a la “llengua catalana”, la qual cosa pot haver induït respostes diferents, en alguns casos. A pesar de l'existència d'alguns sectors gonellistes, refractaris

a la denominació de *llengua catalana* i a la normativa unitària –agrupats en entitats com la Plataforma en Defensa de sa Llengua Balear o l'Agrupación en Defensa del Ibicenco y del Castellano– l'escolarització i la recepció dels mitjans audiovisuals valencians i del Principat han contribuït a diluir aquests prejudicis. Això no significa que no continuïn vigents denominacions com *baleàric*, *mallorquí*, *eivissenc*, *menorquí*, *maonès*, etc., que reflecteixen més aviat uns hàbits espontanis que no pas una consciència disgregada de la llengua. Tanmateix, segons el professor Joan Melià:

[...] com menys explícit és el reconeixement de la unitat de la llengua catalana, més alt és el percentatge dels qui s'hi manifesten d'acord. L'any 1991 el 24,8% dels alumnes d'ensenyament mitjà de Mallorca donaven el nom 'català' quan se'ls demanava quina era la llengua 'pròpia de les Illes Balears' [el 62,2% donava el nom 'mallorquí' i l'11,2%, 'balear'], però arribaven al 88% els que consideraven que 'una persona de Barcelona, una de Palma i una de València que parlen en la llengua de la seva comunitat' 'parlen tres variants de la mateixa llengua'."

J.M. Melià (1999). A: M.A. Pradilla (ed.). La llengua catalana al tombant del mil·lenni. Barcelona: Empúries.

No manquen, però, motius seriosos d'inquietud, en relació amb el futur de la llengua catalana a les Illes. Segons *l'Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears* (1998), un 44,4% dominen millor el castellà; un 36,0% el català i un 17,9%, indistintament ambdues llengües. Únicament a Menorca i en els pobles de Mallorca predominen els joves que declaren dominar millor la llengua catalana. Segons Joan Melià (1994), l'illa d'Eivissa i Calvià són les dues zones sotmeses a un procés de substitució lingüística més accelerat i en opinió de Gabriel Bibiloni (1991), "devers la meitat dels joves mallorquins s'han criat o es crien en un ambient familiar dominat per l'espanyol". En síntesi, segons l'opinió de Joan Melià, professor de la Universitat de les Illes Balears, la situació és ambivalent:

"A pesar de la deficient política lingüística aplicada en els últims anys a les Illes Balears, la llengua catalana ha aconseguit augmentar el prestigi i ocupar nous àmbits d'ús.

[...]

Hem vist que el retrocés d'ús sembla alarmant en alguns casos, com a llengua d'intercomunicació social i, sobretot, com a llengua neutra.

[...]

L'elevada proporció de població d'origen immigrant, en un medi que no li ha facilitat la integració, i les característiques de l'activitat econòmica de les Illes Balears, fan que la reinversió del procés de substitució lingüística no sigui fàcil i que els endarreriments acumulats en aquests aspectes siguin un fre difícil de contrarestar."

J.M. Melià (1999). A: M.A. Pradilla (ed.). La llengua catalana al tombant del mil·lenni. Barcelona: Empúries.

Malgrat tot, i per acabar, no podem deixar de subratllar el fet que, segons J. Argente i G. Bibiloni (1998), la llengua parlada amb els fills, a les Illes Balears, és el català, en un 63,1% dels casos, i amb màxims i mínims que van del 74,1% de Menorca al 44,1% d'Eivissa i Formentera, la qual cosa constitueix una mitjana superior al 54,2% del Principat i al 45,5% del País Valencià.

El gonellisme, denominació baleàrica aplicada al...

... moviment oposat a la normativa comuna i a la unitat de la llengua, té el seu origen en l'anomenada polèmica d'en Pep Gonella, pseudònim d'un personatge que defensà aquestes idees en cartes enviades al *Diario de Mallorca*, escrites en un mallorquí infecte, i que fou contestat, entre d'altres, per Francesc de B. Moll, Josep Maria Llompart i Jaume Vidal Alcover.

2.3.2. Estatut jurídic

Amb relació al règim jurídic, l'article 3 de l'EAIB (aprovat l'any 1983 i modificat el 1994) determina el següent:

Article 3.

1. La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial.
2. Tots tenen el dret de conèixer-la i usar-la, i ningú no podrà ser discriminat per causa de l'idioma.
3. Les institucions de les Illes Balears garantirán l'ús normal i oficial dels dos idiomes, prendran les mesures necessàries per assegurar-ne el coneixement i crearan les condicions que permetin arribar a la igualtat plena de les dues llengües quant als drets dels ciutadans de les Illes Balears.

Aquest article recull les nocions d'oficialitat i propietat de la llengua –denominada *catalana*, malgrat les temptatives que l'Aliança Popular d'aleshores protagonitzà, en el procés d'elaboració de l'Estatut, per tal d'anomenar-la “llengua de Balears, amb les modalitats pròpies de cada illa”– i es complementa amb l'article 14, que assigna a la Comunitat Balear el deure de normalitzar la llengua pròpia de les Illes, “d'acord amb la tradició literària autòctona”, però “sense perjudici de la unitat de l'idioma”. Finalment, la disposició addicional segona deixa la porta oberta a l'establiment de col·laboració i cooperació amb altres comunitats de l'àmbit lingüístic i regula la qüestió de l'autoritat normativa:

Disposició addicional segona

La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, essent la llengua catalana també patrimoni d'altres comunitats autònomes, podrà sol·licitar al Govern de l'Estat i a les Corts Generals els convenis de cooperació i de col·laboració que es considerin oportuns per tal de salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, i també efectuar la comunicació cultural entre les comunitats abans esmentades, sens perjudici dels deures de l'Estat establerts a l'apartat 2 de l'article 149 de la Constitució, i del que disposa l'article 145 d'aquesta.

La institució oficial consultiva per a tot quant es refereix a la llengua catalana serà la Universitat de les Illes Balears. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, d'acord amb una llei de l'Estat, podrà participar a una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, institució que serà formada per totes les comunitats que reconguin la cooficialitat de la llengua catalana.

Amb un retard significatiu, la Llei de normalització lingüística (LNL) no fou aprovada, pel Parlament de les Illes Balears, fins al 1986. En l'estela de la Llei de normalització lingüística a Catalunya, de l'LNL es desprèn que la llengua catalana ha de ser la predominant en els usos socials i oficials, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, etc. Segons l'article 1.2, aquests són els objectius de la Llei:

Article 1.2

Són, per tant, objectius de la Llei:

- a) Fer efectiu l'ús progressiu i normal de la llengua catalana en l'àmbit oficial i administratiu.
- b) Assegurar el coneixement i l'ús progressiu del català com a llengua vehicular en l'ensenyament.
- c) Fomentar l'ús de la llengua catalana en tots els mitjans de comunicació social.
- d) Crear la consciència social sobre la importància del coneixement i l'ús de la llengua catalana per tots els ciutadans.

Val a dir que...

... les Illes foren la darrera comunitat amb llengua pròpia a disposar d'estatut d'autonomia i l'única que l'obtingué per la via de l'article 143 de la CE.

La Plataforma en Defensa de sa Llengo Balear...

... protagonitzà una reacció contundent contra l'LNL, en recórrer-hi en contra davant del Tribunal Superior de Justícia de les Balears (i posteriorment, en cassació, davant del Tribunal Suprem), abans de denunciar-la al Defensor del Menor i d'organitzar l'anomenada campanya “No lo permitas”.

En l'articulat, són tractats aspectes com el dret de conèixer i fer servir el català; el recurs als tribunals per a la protecció dels drets lingüístics; la funció del català en l'Administració, l'ensenyament, la publicitat, els topònims i la senyalització; el dret dels ciutadans a rebre les emissions de televisió en llengua catalana d'altres comunitats autònomes, etc. En la realitat, tanmateix, l'aplicació real de l'LNL ha estat, fins ara, més aviat migrada. Val a dir, per exemple, que la Direcció General de Política Lingüística no va ser creada fins l'any 1995, el mateix any en què es posaren en marxa diversos plans locals de normalització lingüística, precisament en els pocs mesos en què ocupà la presidència del Govern balear Cristòfol Soler. Segons el sociolingüista eivissenc Bernat Joan:

“Aquesta llei, l'aprovació de la qual va comptar amb un ampli consens polític per part de les diferents forces amb representació parlamentària a les illes, no ha entrat encara en vigència als jutjats, ni a les forces de seguretat, ni a molts organismes de l'administració local i autonòmica. I, per descomptat, no ha entrat encara en vigor pel que fa a la planificació social de l'extensió de l'ús de la llengua catalana.”

B. Joan (1997). *Balears, Zona d'Urgent Intervenció Lingüística*. Eivissa: Res publica. Edicions-Eivissa.

En general, la presència de la llengua catalana en els usos municipals depèn exclusivament de l'actitud de cada ajuntament.

2.3.3. La llengua en les administracions

D'acord amb el títol I de l'LNL, el català, com a llengua pròpia de les Balears, hauria de ser la predominant en els usos de les diverses administracions. En la pràctica, preval com a llengua emblemàtica de les institucions autònomes –per exemple, en la publicitat institucional–, però la seva presència en l'activitat quotidiana és molt menor, de la mateixa manera que no es produeix una exigència sistemàtica de capacitació lingüística a l'hora de proveir els llocs de treball, i si bé és cert que s'imparteixen cursos de català per a funcionaris –l'any 1991 fou creada la Junta Avaladora de Català (JAC)– manca un seguiment efectiu dels progressos del personal incorporat. Pel que fa a les administracions locals, l'ús oral del català és freqüent en els plenaries, però el seu ús oficial oscil·la extraordinàriament i depèn, en gran mesura, de la voluntat política de cada municipi o consell insular. Concretament, sembla que el grau d'exigència lingüística oscil·la entre un rigor més alt, en el cas del Consell Insular de Mallorca, i una certa laxitud, en el cas del Consell Insular d'Eivissa-Formentera.

Quant a l'Administració perifèrica de l'Estat, la presència del català és gairebé exclusivament simbòlica i basada en la retolació i en l'existència d'alguns impresos bilingües. En el cas de la Policia i la Guàrdia Civil, predomina el desconeixement de la llengua de les Balears, acompanyat, en alguns casos, d'una animadversió que provoca, de tant en tant, algun conflicte. Paradoxalment –i a causa de la presència massiva d'estrangers– les comissaries de les zones turístiques solen disposar de serveis de traducció per a atendre els viatgers d'expressió francesa, anglesa o alemanya, però no de funcionaris que coneguin la llengua del territori.

2.3.4. La llengua en la legislació i els tribunals de justícia

En el Parlament de les Illes Balears, la llengua més usada és, sens dubte, la catalana, tant en l'expressió oral com en l'escripta, i quant a la promulgació de les lleis, l'article 27.2 de l'EaIB estableix que la versió oficial castellana serà "la que la Presidència de la Comunitat Autònoma transmetrà." Per contra –i com s'esdevé en tots els territoris amb llengua pròpia de l'Estat– els tribunals de justícia són gairebé absolutament impermeables a l'ús del català, malgrat les àmplies –però teòriques– garanties incorporades en l'EaIB i en l'LNL, i resulta extraordinàriament compliat aconseguir que es faci un judici o que s'expedeixi d'un document en català. Tant és així que l'aparició de la primera sentència en català, des de la Nova Planta –el mes d'octubre de 1998– va ser saludada com tot un esdeveniment.

2.3.5. La llengua en l'ensenyament

Com en el cas del País Valencià, aquest és, sens dubte, l'àmbit en què s'han produït més accions normalitzadores, malgrat que les competències en educació no van ser transferides al Govern de les Balears fins al gener de 1998. En els anys anteriors, la dependència del Ministeri d'Educació de l'Estat, d'una banda, i la competència de la Conselleria d'Educació i Cultura balear, exclusivament en l'àmbit de l'ensenyament del català –vigent des del Reial decret de 1979–, de l'altra, desembocaren en una mútua cascada d'acusacions, a l'hora de cercar explicacions a la lentitud dels progressos en la normalització lingüística en l'ensenyament no universitari.

Actualment, l'LNL assegura, mitjançant el títol II, una oficialitat amb garanties de la llengua catalana en l'ensenyament i exigeix als alumnes un nivell teòricament idèntic de competència lingüística, en català i castellà, en acabar l'ensenyament obligatori, d'acord amb allò a què s'obliga el Govern, en el primer apartat de l'article 20:

Article 20

1. El Govern ha d'adoptar les disposicions necessàries encaminades a garantir que els escolars de les Illes Balears, qualsevol que sigui la seva llengua habitual en iniciar l'ensenyament, puguin utilitzar normalment i correctament el català i el castellà al final del període d'escolaritat obligatòria.

De fet, des del curs 1997-1998, és obligatori que els centres imparteixin la meitat de les disciplines en llengua catalana, però aquest és un objectiu lluny de ser assolit, especialment en el cas dels centres concertats, sovint a còpia de fer passar la Plàstica o l'Educació Física com a assignatures impartides en català. Segons Jordi Bañeres (1999), el 80% dels establiments educatius superen el 50% esmentat, però no disposem de dades sobre el percentatge real d'alumnes afectats, sobre les diferències entre ensenyament públic i privat, ni sobre la distribució territorial, que –si més no, en el curs 1992-1993, segons M. Sbert i M. Vives (1994)– era força irregular i anava del 81,5% dels estudiants que rebien tot l'ensenyament en espanyol, a Eivissa –i el 57,3% a Mallorca–, fins al 61,5% que el rebien en català, a Menorca.

Quant a l'ensenyament universitari, cal començar destacant els aspectes molt positius del reconeixement de la Universitat de les Illes Balears com a institució consultiva, per part de l'EaIB. Pel que fa a la docència, segons les dades que facilita el Servei Lingüístic de la UIB, l'ús de la llengua catalana se situa gairebé en el 54,4%, a mig camí entre el percentatge més alt (75%, a Filologia Catalana) i el més baix (7,2%, a Dret, que és la titulació més refractària a l'ús de la llengua pròpia).

2.3.6. La llengua en els mitjans de comunicació, les indústries culturals i les noves tecnologies

L'LNL dedica el títol III als mitjans de comunicació social i ho fa en termes força clars:

Article 27

El Govern de la Comunitat Autònoma ha de promoure el coneixement i desenvolupament de la llengua i cultura catalanes, especialment des de la perspectiva de les Illes Balears, en tots els mitjans de comunicació social.

Article 28

1. El català ha de ser la llengua usual en emissores de ràdio i de televisió i entre mitjans de comunicació social de titularitat de l'Administració Autònoma o sotmesos a la seva gestió.

2. El Govern de la Comunitat Autònoma ha d'impulsar la normalització de la llengua catalana a les emissores de ràdio i canals de televisió estatals o privats, a fi de promoure l'ús del català com a llengua pròpia de les Illes Balears.

Efectivament, el Parlament balear va aprovar una Llei de 1985, de creació de la Companyia de Ràdio i Televisió, i, a més, hi ha una Direcció General de Comunicació, que depèn de la Conselleria de Presidència; però no s'ha optat, com a València i a Catalunya, pel desenvolupament de mitjans de comunicació audiovisuals públics, ja que el Govern s'ha decantat per la via de la subvenció als ja existents. En aquesta línia, l'any 1998 es va signar un conveni amb TVE-Balears, a fi de promoure desconnexions en llengua catalana. D'altra banda, gràcies a la iniciativa no oficial d'entitats com Voltor, s'Atalaia i es Mussol, finalment auxiliada pel Govern –que l'any 1999 signà sengles protocols amb les autoritats audiovisuals de Catalunya i València–, es reben les emissions del Principat i del País Valencià, a pesar d'haver-se produït, l'any 1998, diversos atemptats amb explosius contra els repetidors. Per contra, l'any 1991 fou suprimida l'única emissora de Ràdio Nacional d'Espanya que emetia en català, des del 1988 (Ràdio-4 a les Illes), i també fou desconnectada la programació en català del segon canal de RTVE, que sempre havia estat rebuda a les Illes. Quant a les televisions privades, les seves emissions són exclusivament en castellà. Per tant, la presència audiovisual de producció pròpia i en català, a les Illes, resta exclusivament en mans de les desiguals iniciatives radiofòniques i televisives locals, de les quals n'hi ha dues que es poden sintonitzar a tota l'illa

La presència audiovisual de producció pròpia i en català, resta, a les Illes Balears, en mans de les iniciatives radiofòniques i televisives locals.

de Mallorca i que emeten en català i castellà, segons es tracti de producció pròpia o adquirida.

Quant a la premsa escrita, des del 1996 apareix un diari en català (*Diari de Balears*), amb una difusió que oscil·la entre els 3.000 i els 6.000 exemplars diaris. La distribució de l'*Avui* i de l'edició catalana d'*El Periódico* és limitada i la resta de la premsa diària illenca –sis diaris, en total, a banda del ja esmentat *Majorca Daily Bulletin* i de les edicions locals del *Bild Zeitung* i del *Bild am Sonntag*– s'imprimeix en castellà, amb l'excepció d'algunes col·laboracions i cartes als directors. Pel que fa a les revistes, al costat de la distribució minoritària d'*El Temps*, apareixen, en català, les revistes *Lluc*, *El Mirall*, *Quatre Illes* i *Illacrua*, i també un nombre significatiu de revistes locals editades a la part forana de l'illa de Mallorca. En l'àmbit de la premsa electrònica, hi ha diverses edicions locals de *Vilaweb* i d'altres iniciatives, com *Sóller digital*, *illa web*, etc.

En l'àmbit de l'exhibició cinematogràfica –a pesar dels compromisos que hauria d'assumir el Govern, segons l'article 31.1 de l'LNL– la presència del català constitueix tota una raresa, ja que fins i tot pel·lícules rodades en català o doblades en aquesta llengua, al Principat, són exhibides en castellà, a les Illes. Tanmateix, sembla que la signatura, el 17 d'abril de 2000, de l'Acord marc de col·laboració entre els governs de les Illes Balears i de la Generalitat de Catalunya en matèria de política lingüística, pot facilitar, d'ara endavant, la promoció i l'intercanvi de pel·lícules i vídeos en llengua catalana, i també la col·laboració en projectes d'elaboració de programari i d'enginyeria lingüística.

2.3.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica

En general i malgrat algunes campanyes fetes pel Govern, l'activitat comercial es desenvolupa gairebé exclusivament en castellà: en l'activitat interna de les empreses, els usos escrits, la retolació, la publicitat, etc. Únicament una part de la publicitat de les institucions, de les activitats culturals, de l'artesanía i del sector financer es fa en català. Per contra, a Palma i a la resta de les zones turístiques, el monopoli del castellà únicament es veu inquietat per l'extensió de rètols, anuncis i productes etiquetats exclusivament en alemany o en anglès, la qual cosa ha provocat, en alguns casos, la reacció expeditiva de la Direcció General de Consum, amb immobilització de productes i imposicions de sancions econòmiques que poden arribar fins als 10.000.000 de pessetes.

Val a dir, tanmateix, que l'atenció oral al públic –especialment en el petit comerç, la sanitat i l'ensenyament– es fa, sovint, en català. Per contra, excepte a l'hora d'accedir a alguns llocs de treball de les institucions autonòmiques o a feines que comportin un contacte sovintejat amb el públic autòcton, cal reconèixer que el domini de la llengua pròpia de les Illes no constitueix, gairebé mai, ni un requisit ni un mèrit en l'accés al mercat de treball.

Lectura complementària

Podeu visitar la web de l'Associació de Premsa Forana de Mallorca, si desitgeu conèixer les revistes que s'hi editen, sovint amb una periodicitat irregular:

<http://www.prensaforana.com>.

Lectura complementària

A tall de curiositat, podeu consultar la pàgina web de productes illencs en català, mantinguda per la Direcció General de Política Lingüística:

<http://www.recursoscat.com/productes/index.html>.

2.4. La Franja de Ponent

Des dels seus orígens cristians, aquesta estreta franja de gairebé 250 quilòmetres de longitud i uns 30 d'amplària màxima ha tingut com a pròpia la llengua catalana, encara que Jaume II hagué de cedir a les pressions dels aragonesos a les corts de Saragossa de l'any 1300 i traspasar a Aragó la major part del territori. L'any 1833, en aprovar-se definitivament la divisió provincial espanyola, els municipis de la zona foren incorporats a les províncies d'Osca, Saragossa i Terol.

Segons Hèctor Moret (1998), van ser un grup d'immigrants i estudiants aragonesos de llengua catalana i de catalans del Principat –que es reunien en unes tertúlies sabatines, en el Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, en els primers anys de la transició– els qui van encunyar, després de llargues discussions, la denominació de Franja de Ponent per a aquest territori, que fou assumida pels grups i per les associacions més actives en la reclamació dels drets identitaris i va ser recollida en la *Gran Enciclopèdia Catalana* i en la major part de les iniciatives i publicacions relacionades, de tal manera que s'ha acabat imposant a altres noms, com ara Aragó català, Franja d'Aragó –que fou, tanmateix, la denominació aplicada durant el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana i que continua essent utilitzada en les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans–, Aragó catalanòfon, Ratlla d'Aragó i, sobretot, al melodramàtic Catalunya irredempta. Amb l'adveniment de l'estat de les autonomies i la constitució de la Diputación General de Aragón (DGA), l'àmbit politicoadministratiu aragonès ha concebut una nova denominació (Franja Oriental de Aragón o, senzillament, Franja de Aragón), la qual cosa ve a reblar, ni que sigui des d'una altra perspectiva, el reconeixement explícit de la unitat d'aquestes terres. Segons José R. Bada Panillo, el conseller d'Educació i Cultura que va dissenyar la política lingüística implementada per la DGA, entre el 1983 i el 1987 –molt positiva per al reconeixement i la dignificació de la cultura i la llengua catalanes a Aragó– i responsable de la incorporació de la llengua a l'escola, hi ha raons extralingüístiques que justifiquen aquesta nova denominació:

“Els catalans, des de la seua perspectiva, anomenen aquesta franja la de ponent i els aragonesos no tindrien res a afegir, des de la seua, si aquells no volguessin dir altra cosa que aquesta: que la isoglossa més occidental de la llengua catalana transcorre per Aragó. Però com que alguns catalanistes exaltats, molts pocs, insisteixen a reivindicar aquest territori com a part de la seua *Catalunya irredempta*, és lògic que els aragonesos l'anomenin la *franja oriental de Aragón*.”

J.R. Bada (1990). *El debat del català a l'Aragó* (1983-1987). Calaceit: Associació Cultural del Matarranya / Centre d'Estudis del Baix Cinca / Associació de Consells Locals de la Franja.

Lectura recomanada

En relació amb la Franja de Ponent, aconsellem la consulta d'aquest excel·lent recull d'articles sobre la llengua, la literatura i la cultura catalanes a Aragó:

H. Moret (1998). *Indagacions sobre llengua i literatura catalanes a l'Aragó*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya/Institut d'Estudis del Baix Cinca.

2.4.1. Demografia, territori i migracions

De nord a sud, els 4.449 km² de la Franja de Ponent estan integrats per les comarques de la Ribagorça, Llitera, Baix Cinca, zona nord-occidental de la Terra Alta i Matarranya. De Benavarri cap al Pirineu, resulta difícil delimitar amb exactitud la ratlla de la frontera lingüística entre aragonès i català –que se superposa, aproximadament, a la de la partió d'aigües entre els rius Éssera i Isàvena–, car les isoglosses no coincideixen. En canvi, de Tamarit de Llitera cap al sud, les isoglosses coincideixen i la delimitació de la frontera lingüística no ofereix dificultats.

En conjunt, la Franja té uns 50.000 habitants –o sia, una mica menys del 5% de la població aragonesa– i un 50% de la població activa ocupada en l'agricultura i la ramaderia. Aparentment, el procés de despoblament viscut pel territori, des dels inicis del segle XX –en què arribà a tenir gairebé 90.000 habitants– s'ha reduït i, àdhuc, invertit, en el cas del Baix Cinca i de la ciutat de Fraga, que l'any 1991 va assolir els 11.591 habitants. La immigració és poc rellevant i encara que no disposem de cap mena de cens lingüístic, la majoria dels càlculs fets per diversos estudiosos ens permeten d'assegurar que ben bé el 90% de la població és catalanoparlant i que la competència passiva de la resta dels habitants d'aquestes comarques és força alta. En conseqüència, cal reconèixer que la Franja de Ponent és, sense cap mena de dubte, l'espai de la comunitat lingüística catalana que té un percentatge més alt de catalanoparlants i on els usos col·loquials de la llengua són més elevats.

Tradicionalment, la ciutat de Lleida ha assumit la condició de centre comercial, sanitari, universitari i de serveis de les comarques septentrionals de la Franja i estén la seva influència més enllà, fins a Montsó i Barbastre. Les relacions amb la capital del Segrià són extraordinàriament fluïdes, en tots els àmbits, i, sens dubte, aquest ha estat un factor important per a la preservació de la identitat lingüística catalana d'aquestes comarques. Més al nord, les relacions també són molt intenses amb la banda administrativament catalana de la Ribagorça i amb la Val d'Aran. Al sud, en canvi, l'atracció de Gandesa i Móra i la tradicional capitalitat de Tortosa es veuen cada cop més suplantades per Alcanyís i per Casp, mentre que la ciutat de Saragossa es converteix, progressivament, en el centre comercial i de serveis de tot el Matarranya.

Els límits tradicionals dels bisbats...

... van ser establerts sobre la base de les antigues divisions preromanes, la qual cosa explica perquè, durant segles, els bisbats de Lleida i Tortosa van administrar un gran nombre de parròquies administrativament aragoneses. L'any 1957, com a resultat del Concordat de 1953, signat per Espanya i la Santa Seu, les parròquies aragoneses del bisbat de Tortosa foren incorporades al de Saragossa i algunes de les que corresponien al bisbat de Lleida passaren als de Saragossa, Osca i Barbastre. Sense cap consulta als afectats i malgrat l'existència d'una plataforma oposada als canvis, integrada per comunitats cristianes, regidors i militants de diversos partits polítics de la Franja, les 111 parròquies aragoneses que encara pertanyien al bisbat de Lleida foren traspassades, entre el 1995 i el 1998, al bisbat de la nova diòcesi de Barbastre-Montsó. Des d'un punt de vista estrictament lingüístic, no es pot dir que els membres d'aquestes parròquies hagin experimentat grans canvis, tanmateix, per tal com el bisbat de Lleida, fent cas omís de les recomanacions del Concili Vaticà II, sempre va imposar una pràctica pastoral i litúrgica exclusivament castellanòfona, en les comarques de la Franja que administrava.

En conseqüència, els habitants de la Franja experimenten diàriament els efectes positius i negatius de la condició fronterera del seu territori i viuen immersos, més o menys conscientment, en l'aparent contradicció de parlar català i ser administrativament aragonesos. Com sia que no disposem de dades empíriques sobre quina és l'actitud predominant dels afectats i ja que, sovint, aquesta no s'explicita fàcilment ni amb comoditat, únicament podem aportar alguna mos-

Des d'un punt de vista estrictament econòmic...

... la regió fruitera de Lleida, que és l'espai productor de fruita dolça més important de l'Estat espanyol, integra un total de 97 municipis de vuit comarques, entre les quals hi ha el Baix Cinca i la Llitera.

tra de punts de vista divergents. Segons J.L. Espluga i A. Capdevila, partidaris de l'axioma “parlar català és la nostra manera de ser aragonesos”:

“[...] la identificació predominant és amb Aragó i és ací on comença el trencaclosques que provoca aquesta dualitat contradictòria. Aragó construeix la seua identitat per oposició amb Catalunya i, per tant, els habitants de la Franja han de construir la seua identificació negant un tret bàsic de la seua cultura, la llengua catalana.”

J.L. Espluga; A. Capdevila (1995). *Franja, frontera i llengua. Conflictos d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català*. Lleida: Pagès editors.

Per contra, J. Monclús és d'un parer ben diferent:

“La majoria de la gent té molt clar que pertany a l'àmbit cultural català, però no és així quant a la seva adscripció política. De tota manera, la catalanitat a poc a poc va guanyant terreny. Cada dia són més els qui manifesten que se senten només catalans.”

J. Monclús (1999). *La catalanitat de la Franja de Ponent. Crònica de 20 anys*. Barcelona: Thassàlia.

2.4.2. La qüestió del xampurrejat

D'una manera força expressiva, José R. Bada Panillo posa en boca d'un pastor de Candanos un punt de vista força estès, en l'Aragó castellanòfon, sobre les peculiaritats lingüístiques de la Franja:

“Cuando Nuestro Señor iba por el mundo enseñando a hablar a los pueblos, después de caminar y caminar llegó por fin a Fraga y, viendo en el suelo un cagallón, lo apartó con el pie y dijo: ‘Aquí que hablen como quieran’. Y por eso hablan tan mal los fragatinos.”

J.R. Bada (1990). *El debat del català a l'Aragó (1983-1987)*. Calaceit: Associació Cultural del Mataranya / Centre d'Estudis del Baix Cinca / Associació de Consells Locals de la Franja.

Xampurrejar o enxampurrejar –és a dir, parlar malament una llengua i barrejar-hi elements procedents d'una altra– implica acceptar que allò que es parla (*xampurrejat*, *xapurreat* o *xapurrejat*) constitueix una varietat lingüística de segona categoria, indigna i rústega. Aquesta denominació despectiva, d'origen oficialista i aliè al territori, va aconseguir fer forat en les mentalitats de la gent de la Franja i conserva, encara avui, algun predicament entre sectors residuals que són radicalment contraris a la filiació catalana de la llengua i a la seva normalització –com ara l'associació Lo Timó o l'autodesignada Federación de Asociaciones Culturales del Aragón Oriental, auxiliades, de tant en tant, per algun article furibund, aparegut en el diari conservador saragossà *El Heraldo de Aragón*– i que vénen a coincidir, tot i que amb una incidència més limitada, amb l'estratègia del blaverisme valencià o del gonellisme mallorquí. Més freqüent, per contra, ha estat i continua essent –especialment entre els parlants més grans– denominar la llengua amb el nom de la localitat o comarca on es parla (ribagorçà, favarol, fragatí, maellà, lliterà, calaceità, etc.).

Tanmateix, la millora de les comunicacions amb els municipis administrats per Catalunya, el ressò de la normalització lingüística endegada a Catalunya i al País Valencià, la recepció dels mitjans de comunicació audiovisual d'aquests

territoris i la introducció progressiva de la llengua pròpia en el sistema escolar han anat propiciant una dignificació de la consciència lingüística dels parlants i una identificació creixent amb les modalitats del català nord-occidental que es parlen a l'altra banda de la frontera administrativa, per tal com els resulten més properes que el català oriental. !

2.4.3. Estatut jurídic

Ni en la versió original de l'Estatut d'autonomia d'Aragó (EAA), de 16 d'agost de 1982, ni en el text reformat de 30 de desembre de 1996 –que és el que citarem– no hi ha cap referència explícita a les dues llengües pròpies del territori (aragonès i català), que són al·ludides, però mai anomenades: !

Artículo 7

Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón gozarán de protección. Se garantizará su enseñanza y el derecho de los hablantes en la forma que establezca una ley de Cortes de Aragón para las zonas de utilización predominante de aquéllas.

A aquest article cal afegir el 35, que atorga a Aragó competències sobre cultura, especialment en relació amb les seves manifestacions peculiars i a les seves modalitats lingüístiques, que han de ser conservades i estudiades.

En la pràctica, però, no va ser fins al període comprès entre el 1983 i el 1987, en què el PSA-PSOE assumí el govern de la DGA i que posteriorment comentarem, que es va iniciar una modesta política de reconeixement de la llengua catalana a Aragó. Cal cercar l'origen d'aquesta política en l'anomenada Declaració de Mequinensa: un històric document elaborat, el mes de febrer de 1984, per alcaldes i regidors de 17 ajuntaments aragonesos de llengua catalana, sota la presidència del conseller J.R. Bada, en la qual es reclamava el desenvolupament de l'EAA, la introducció de la llengua a l'escola i el seu foment, en l'àmbit municipal. La Declaració propicià una petita tempesta política, amb reaccions negatives, especialment per part dels representants polítics d'AP, el Partido Aragonés Regionalista (PAR) i el Partido Comunista de Aragón, i amb declaracions tan extravagants com les de José Salvador Suñer, tinent d'alcalde de Calaceit per AP, que advertia, en declaracions a *El Día* de Saragossa, el 2 de febrer de 1984, que "si se dieran las clases en catalán, sería un trauma para los niños, ya que ellos son anticatalanistas, se sienten muy aragoneses y quieren hablar en castellano".

Més endavant, el mes de gener de 1993, Emilio Gastón, el Justicia de Aragón –és a dir, l'*ombudsman* de l'autonomia aragonesa– trameté al Govern i a les Corts Aragoneses un informe molt crític sobre la situació de les llengües minoritàries a Aragó, en el qual comparava la regulació del fet aranès a Catalunya amb la manca de reconeixement de l'especificitat de les comunitats lingüístiques aragonesa i catalana, a Aragó, i recomanava que s'apliquessin, amb urgència, les disposicions estatutàries sobre l'oficialitat del català i l'aragonès i les directrius

Lectura recomanada

Especialment per a entendre i resseguir els debats parlamentaris i la política lingüística implementada en aquests anys, recomanem la consulta de l'obra següent:

J.R. Bada (1990). *El debat del català a l'Aragó (1983-1987)*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya, Centre d'Estudis del Baix Cinca, Associació de Consells Locals de la Franja.

del Parlament Europeu i del Consell d'Europa, en relació amb la protecció de les llengües i cultures de les minories.

No fou, tanmateix, fins al mes de juny de 1996, que les Corts Aragoneses acordaren la constitució d'una Comissió Especial sobre la Política Lingüística a l'Aragó que, després d'escoltar un gran nombre de representants dels territoris aragonòfons i catalanòfons i d'especialistes universitaris, publicà, el 7 d'abril de 1997, un dictamen favorable a l'elaboració d'una llei de llengües d'Aragó, aprovat el 6 de novembre de 1997 per les Corts Aragoneses, amb l'abstenció del PP. L'elaboració d'aquesta llei, tanmateix, ha sofert una dilatada elaboració i no ha estat fins a la primavera de març de 2001, després de fer una enquesta municipal, per part de la DGA, que se n'ha conegut un avantprojecte amb 41 articles, set disposicions i dos annexos, elaborat per l'actual Govern de coalició entre PSA-PSOE i PAR, presidit per Marcel·lí Iglesias, nascut a Bonansa (Alta Ribagorça) l'any 1951. En el seu estat actual, aquest avantprojecte estableix una zona de cooficialitat de l'aragonès i una zona de cooficialitat del català (delimitades en els annexos) i la creació d'un Consejo Superior de las Lenguas de Aragón, entre d'altres novetats, però estableix, inequívocament, el caràcter voluntari de les actuacions normalitzadores, per part dels municipis afectats, i admet, al mateix temps, la possibilitat que els plenaries municipals adoptin, com a cooficial, qualsevol varietat vernacular local no especificada per la llei.

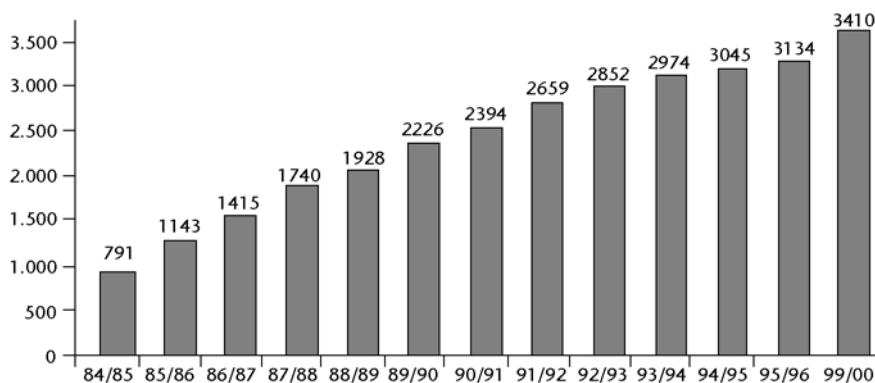
2.4.4. La llengua en les administracions

La llengua catalana és completament absent de l'Administració perifèrica de l'Estat i dels tribunals de justícia, de l'Administració aragonesa i de la de les diputacions provincials, i únicament des d'alguns municipis s'han iniciat tímidas mesures normalitzadores, com ara la retolació bilingüe dels carrers de Mequinensa i Fraga, el retorn dels noms originals catalans a les vies públiques de Pena-roja i Calaceit, l'organització de cursos de català, etc. Quan s'ha pretès anar una mica més enllà, amb la declaració unilateral de cooficialitat del català, per part de l'Ajuntament de Mequinensa o de la Mancomunitat de la Llitera –ratificada pels municipis de Camporells, Altorricó, Alcampell i Tamarit–, tant el Govern aragonès com el central han reprovat aquestes decisions i n'han instat l'anul·lació.

2.4.5. La llengua en l'ensenyament

El mes de gener de 1985, s'iniciaren les classes de llengua catalana en dotze centres escolars de deu municipis catalanòfons, gràcies a l'impuls del ja esmentat conseller J.R. Bada, natural de Favara de Matarranya, que propicià un acord amb el Ministeri d'Educació i Ciència de l'Estat, titular de les competències en aquest àmbit, i que fou complementat

amb un conveni signat a l'estiu del mateix any. Malgrat el caràcter voluntari de les classes de català, que els pares o tutors –recolzats per una Coordinadora d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de la Franja d'Aragó, que agrupa 32 entitats– han de sol·licitar per escrit, l'increment de les sol·licituds ha permès de passar, en pocs anys, de 791 alumnes a més de 3.400, i de 12 a 45 centres afectats, tal com podeu comprovar en la gràfica següent:

Evolució de l'alumnat de català a la Franja d'Aragó.

Font: A. Huguet (2001). *Dues llengües millor que una. Dos lenguas mejor que una*. Osca: Coordinadora d'APA's de la Franja d'Aragó.

Lectura complementària

Podeu consultar els resultats d'un interessant treball de camp sobre les actituds lingüístiques i sobre les conseqüències de la introducció de la llengua pròpia en el sistema educatiu, mitjançant la comparació dels escolars d'una sèrie de municipis del Baix Cinca i del Baix Segrià, separats exclusivament per la frontera administrativa:

A. Huguet; J. Suïls (1998). *Llengües en contacte i actituds lingüístiques. El cas de la frontera catalano-aragonesa*. Barcelona: Horsori.

Vegeu la "Lectura 18" (A. Huguet, J. Suïls, 1998, fragment, pàg. 29-33), que trobareu al volum de documents de lectura associat a aquesta assignatura.

2.4.6. La llengua en els mitjans de comunicació i en les indústries culturals

L'EEA va fer possible la constitució de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió, l'any 1987, teòricament compromesa amb el respecte del pluralisme lingüístic aragonès i amb la promoció de la seva riquesa cultural. En la pràctica, però, només algunes emissores locals emeten en català i és gràcies a la iniciativa d'entitats de la Franja que es reben les emissions radiotelevisives del País Valencià i de Catalunya, per bé que amb dificultats en algunes zones.

Si exceptuem alguns articles escadussers i escrits en una grafia fortament castellanitzada, apareguts a *Rolde*, la revista del Rolde de Estudios Aragoneses, no hi ha diaris ni revistes aragoneses que utilitzin el català –des de la desaparició de la històrica revista aragonesista Andalán–, però es poden trobar, en algunes localitats, periòdics i revistes en català, i especialment la premsa regional lleidatana, que incorpora diàriament seccions i notícies referides a les comarques de la Franja. En els darrers anys també han aparegut diverses revistes nascudes a la Franja –*Desperta Ferro!*, *Batecs*, *Sorolla't*, etc.–, però actualment, la més regular, empenedora i divulgada per tot el territori és la revista mensual *Temps de Franja*, editada conjuntament per l'Associació Cultural del Matarranya, els Consells Locals de la Franja i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA. Aquestes entitats publiquen regularment diverses col·leccions de llibres en català, a les quals cal sumar, encara, la col·lecció "Pa de casa", editada per la DGA, i les edicions de la Fundació Noesis, amb seus a Barcelona i Calaceit.

2.4.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica

A pesar que el català és la llengua oral que predomina en el sector primari i en aquelles activitats basades en el contacte amb el públic (turisme, sucursals bancàries, comerços, etc.), el cert és que gairebé mai no franqueja les fronteres dels usos escrits i formals, i que el seu coneixement no constitueix un requisit per a accedir a determinats llocs de treball.

3. La comunitat lingüística catalana, en el marc de l'Estat francès

Les comarques nord-catalanes del Principat de Catalunya, situades entre les Alberes i les Corberes, eren ambicionades per França des del segle xv. Durant el segle xvi, els repetits conflictes hispanofrancesos es desenvoluparen en el teatre d'operacions català i, al segle xvii, la guerra dels Trenta Anys –que enfrontà els Habsburg de Viena i Madrid amb els Borbons francesos–, tornà novament a Catalunya i la presència de tropes mercenàries del rei d'Espanya propicià, l'any 1640, l'esclat del motí del Corpus de Sang i l'inici de la guerra dels Segadors. En un principi, Pau Claris, al capdavant de la Generalitat, confiava en la creació d'una república catalana independent, però hagué de sotmetre el país a l'obediència de Lluís XIII de França, a fi d'obtenir ajuda militar per a sostenir la guerra contra Espanya. Finalment, la guerra acabà amb la victòria de l'exèrcit de Felip IV, i el 7 de novembre de 1659 França i Espanya signaren el Tractat dels Pirineus, pel qual el Rosselló i el Conflent foren annexats a França. En negociacions posteriors, gràcies a l'extraordinària habilitat del cardenal Mazarin i al poc interès dels delegats espanyols –molt més preocupats per la conservació de Flandes que no pas per la d'alguns comtats catalans– la cessió fou completada amb el Capcir, el Vallespir i part de la Cerdanya, amb l'excepció de l'enclavament de Llivia. A pesar que les Corts catalanes no ratificaren mai aquesta amputació, l'any 1660 França abolí definitivament les institucions i els furs de la nova província de Roussillon et Pays adjacent de Cerdagne, malgrat les promeses efectuades en sentit contrari. En conseqüència, durant tot el segle xvii, el Vallespir i el Conflent foren l'escenari d'una guerra de guerrilles, entre els anomenats *angelets* i els soldats francesos, seguida d'una forta repressió i d'un procés de decadència política i econòmica absoluta de les terres catalanes del Nord, al segle xviii.

La francesització de les classes populars no va ser, però, senzilla. L'any 1860, els mestres nord-catalans, en resposta a una enquesta ministerial, encara es queixaven del fet que el francès era una llengua desconeguda per als infants amb els quals bregaven. Tanmateix, l'escola francesa recorregué, al llarg del segle xix, una corba ascendent, especialment a partir de la III República i de les lleis de Jules Ferry sobre la gratuïtat i l'obligatorietat escolar. Finalment, la Primera Guerra Mundial, amb l'exèrcit francès dirigit per un cap d'estat major nord-català (el general Josep Joffre), omplí les trinxeres amb nombrosos cadàvers de soldats catalans, i aquests contribuïren força a relligar, psicològicament, les terres de la Catalunya Nord a França.

3.1. La Catalunya Nord

Aquest territori de 4.116 km², amb forma de triangle isòsceles, és actualment anomenat Catalunya Nord: una denominació que es començà a estendre als anys setanta del segle xx, per substituir la denominació tradicional de Rosselló –corresponent, *de facto*, a una sola comarca– i en contraposició a Pirineus Orientals, que és la denominació oficial i asèptica, imposada per les autoritats republicanes, d'un departament que inclou, a més, la comarca occitanòfona de la Fenolleda, i que està incorporat a l'artificial regió del Llenguadoc-Rosselló, creada l'any 1962, amb seu a Montpeller. Les comarques que integren la Catalunya Nord estricta són el Rosselló, el Vallespir, el Capcir, el Con-

Lectura complementària

Si desitgeu ampliar els vostres coneixements sobre com s'estructuraren les fronteres entre els estats nació moderns, a partir de l'excepcional cas de la Cerdanya, escapçada entre Espanya i França, l'any 1659, podeu consultar l'obra següent:

P. Sahlins (1993). *Fronteres i identitats: la formació d'Espanya i França a la Cerdanya, S.XVII-XIX*. Vic: Eumo Editorial.

Lectura recomanada

Per a una visió global de la identitat nord-catalana, recomanem la lectura següent:

Qui sem els catalans del Nord (1992). Perpinyà: Associació Arrels.

flent i la part de la Cerdanya administrada per l'Estat francès. Segons Llorenç Planes:

“Els francesos després de l'annexió varen resoldre la qüestió batejant Rosselló o més aviat 'Roussillon' aquest bocí de Catalunya. Però per als habitants el Rosselló mai no ha estat una altra cosa que una de les comarques d'aquestes terres i nosaltres no ens sabríem, doncs, satisfer del nom Rosselló. [...] proposarem una altra expressió ja bastant divulgada i parlarem de Catalunya Nord i de Catalunya Sud. Això vol dir Catalunya al nord de la frontera francoespanyola i Catalunya al sud d'aquesta frontera. Nord i sud prenen el sentit que tenen en unes expressions com Vietnam Nord i Sud, Corea Nord i Sud o Euzkadi Nord i Sud.”

L. Planes (1978). El petit llibre de Catalunya-Nord. Perpinyà: Editions de l'Hérisson.

3.1.1. Demografia, territori, migracions i relacions transfrontereres

La Catalunya Nord té actualment 363.000 habitants –és a dir, només el 0,6% de la població de l'Estat francès–, dels quals únicament la meitat han nascut en el territori. Paradoxalment, mentre que els joves nord-catalans han emigrat en un nombre molt elevat, a la recerca d'oportunitats més bones, la població ha continuat creixent, a causa de la instal·lació massiva de jubilats, de funcionaris procedents del nord de França i de francesos que treballen en els dos grans sectors econòmics del país: el turisme i els serveis per a la tercera edat, representatius d'una població envellida i d'una economia feble i desindustrialitzada, en una societat que arrossega, al mateix temps, el llast d'un PIB que és dels més baixos de França, i d'una taxa d'atur superior a la mitjana estatal.

Si hi afegim els 15.000 repatriats d'Algèria, entre el 1962 i el 1968, que han constituït nuclis aïllats, ens trobem amb una majoria de població poc o gens vinculada a la llengua i a la cultura del territori. En canvi, el percentatge de residents estrangers ha disminuït, en els darrers anys, i més del 50% provenen de l'Estat espanyol, la majoria dels quals són catalans i valencians, exiliats de la Guerra Civil espanyola i generalment ben integrats. Per darrere d'aquests, els altres grups de residents són, en ordre decreixent, algerians, marroquins, portuguesos i belgues. El repartiment de la població és altament desequilibrat, ja que els dos terços dels nord-catalans es concentren a la plana rossellonesa i l'aglomeració perpinyanesa reuneix més de 160.000 habitants, la qual cosa contrasta amb un rerepaís fortament despoblat.

Tanmateix, en els darrers anys, la Catalunya Nord viu un procés de retrobament amb el Principat, amb un notable increment dels vincles i de les relacions comercials i de tota mena. Des del 1991, Catalunya i les regions franceses del Llenguadoc-Rosselló i de Migdia-Pirineus integren l'anomenada Euroregió, que constitueix un marc de cooperació transfronterera, amb la finalitat de constituir un espai de desenvolupament econòmic, científic, social i cultural, i reforçar el paper de les tres *regions* europees en el si del Mercat Únic. Al mateix

En els darrers anys...

... s'han signat nombrosos acords de col·laboració entre institucions nord-catalanes (Ajuntament de Perpinyà, Consell General dels Pirineus Orientals, Cambra de Comerç i Indústria de Perpinyà, etc.) i la Generalitat de Catalunya, que també col·labora en els cursos de català organitzats per Òmnium Cultural de Catalunya Nord.

temps, la regió Llenguadoc-Rosselló coincideix, en l'Arc Llatí, amb el Principat, el País Valencià i les Illes Balears. Segons Alà Baylac-Ferrer:

“La pressió econòmica i la importància cultural i política de Barcelona provoquen canvis en les mentalitats nord-catalanes: la llengua del pagès s'està convertint en llengua del comerç i del poder, i recobra i redescobreix el prestigi perdut. Una nova dinàmica pot originar el desenvolupament econòmic en un marc euroregional i europeu molt més favorable als interessos de Catalunya Nord.”

Qui sem els catalans del Nord (1992). Perpinyà: Arrels

Quant a la competència lingüística dels nord-catalans, disposem de dues enquestes fetes per l'empresa Média Pluriel Méditerranée (MPM), per encàrrec de les autoritats de la regió Llenguadoc-Rosselló, en els anys 1993 i 1998, fetes amb uns criteris i una metodologia similars, però que ofereixen resultats dissonants. Així, els de 1993 foren sorprenents, pel que tenien d'altament positius, ja que indicaven que el 63% de la població comprenia el català; el 48% el sabia parlar; el 25% el sabia llegir, i el 10% el podia escriure. Per contra, els índexs de 1998 indicaven un descens, en els apartats de la comprensió i la capacitat de parlar català, reduïts al 55% i al 34%, mentre que la capacitat lectora augmentava, incomprensiblement, fins al 39%, i la capacitat d'escriure romania en el mateix 10% de l'enquesta anterior. En conseqüència –i malgrat les explicacions facilitades pels responsables d'MPM–, la fiabilitat d'aquestes dues enquestes és més aviat escassa.

En qualsevol cas, podem destacar algunes constants significatives i sotingudes en els dos casos, com ara més competència lingüística de la població de més de 65 anys (molt superior a la dels joves de 18 a 24 anys), dels jubilats i dels agricultors, i dels habitants dels municipis de menys de 1.000 habitants, en contrast amb els habitants de l'aglomeració perpinyanesa.

3.1.2. Estatut jurídic i usos oficials

Des de la promulgació de l'anomenat edicte de Villers-Cotterêts, signat l'any 1659 pel rei Francesc I, inicialment amb la intenció de supplantar el llatí, el francès és l'única llengua administrativa de l'Estat:

Article 111

Nous voulons donc que tous arrêts, et toutes autres procédures, soient prononcés, enregistrés et délivrés aux parties en langage maternel français et non autrement.

Redactat específicament per als seus nous súbdits dels comtats catalans incorporats pocs anys enrere, el 2 d'abril de 1700, el rei Lluís XIV signà un edicte reial pel qual es declaraven nuls tots els procediments, documents, deliberacions i actes públics que no estiguessin redactats en francès, ja que el fet de continuar redactant-los en català “répugne et est en quelque façon contraire à notre auto-

Fins i tot la maçonneria nord-catalana...

... té una dimensió transfronte-
rera, ja que la lògia Llibertat
de Perpinyà, que “encengué
els focs” l'any 1993 i que té
com a llengua oficial el català
i, com un dels seus objectius,
la difusió de la llengua i la cul-
tura catalanes, s'integrà, l'any
1998, dins el Gran Orient de
Catalunya.

Lectures complementàries

Pel que fa a la política lingüística implementada pel Govern, a la Catalunya Nord, a partir de 1659, i en tot el territori francès, en el període de la Revolució, podeu consultar l'obra següent:

N. Iglésias (1998). *La llengua del Rosselló, qüestió d'Estat. La integració lingüística del Rosselló a França (1659-1789)*. Vic: Eumo Editorial.

M. de Certeau; D. Julia; J. Revel (1975). *Une politique de la langue. La Révolution française et les patois*. París: Éditions Gallimard.

rité, à l'honneur de la nation française et même à l'inclination des habitants des dits païs.”

Amb la Revolució, vingueren en cascada una sèrie de lleis que asseguraven –si més no, teòricament– l'adopció d'una única llengua nacional per a la República i la imposició d'un estat de *terror* lingüístic. En endavant, tant el bonapartisme com la monarquia i les successives repúbliques continuaren legislant en el sentit de confirmar i assegurar el predomini absolut de la llengua francesa en tots els àmbits superiors a l'estricta clos familiar. En els darrers anys, els temors derivats de la supremacia mundial dels Estats Units i del descens de la importància internacional del francès, incrementats per una bona dosi de nacionalisme, han desembocat en l'aprovació de noves lleis per a la defensa del francès (la darrera, la Llei de 4 d'agost de 1994, relativa a la utilització de la llengua francesa) i en la inclusió en la Constitució, l'any 1992, de l'oficialitat exclusiva d'aquest com a llengua de la República.

En aquest context, l'estatut de les anomenades *llengües regionals* de França –i tan regionals són, des del punt de vista governamental, el català o l'occità com les llengües de la Polinèsia francesa o de Nova Caledònia– és inexistent, car únicament gaudeixen d'una relativa despenalització i no és prevista cap mena d'iniciativa legislativa que pugui afavorir o alleugerir la seva flagrant discriminació, ja que fins i tot la ratificació de la Carta europea de les llengües regionals i minoritàries encara estava congelada a mitjan any 2001, a causa d'una decisió del Consell Constitucional i per l'oposició dels qui creuen que amenaça la unitat republicana.

En conseqüència, l'ús del català en els tribunals o en les relacions amb l'Administració és inexistent. En l'àmbit de les administracions locals, gairebé únicament es pot destacar un cert grau de suport de l'Ajuntament de Perpinyà a algunes manifestacions de la llengua i de la cultura catalanes, entre les quals destaca la creació, l'any 1978, del Centre de Documentació i Animació de la Cultura Catalana (CEDACC), i també la instal·lació d'algunes plaques en català als carrers, el fet d'oficiar els casaments civils en català i, sobretot, un canvi d'actitud en relació amb la llengua pròpia, parcialment atribuïble a l'increment de les relacions amb la Generalitat de Catalunya i amb les administracions locals i territorials de l'altra banda de la frontera. Finalment, la retolació bilingüe a l'entrada de la majoria dels municipis nord-catalans i l'ús abundant de la senyera de les quatre barres i d'altres símbols pairalistes fan pensar, més aviat, en la folklorització inherent a qualsevol manifestació identitària no francesa.

3.1.3. La llengua en l'ensenyament

La tan citada llei Deixonne va fer possible, l'any 1951, la introducció d'una hora setmanal de llengua catalana com a assignatura optativa en l'ensenyament

Lectura complementària

Si desitgeu ampliar el coneixement històric de la legislació lingüística a França, podeu consultar l'obra següent:

J.M. Eloy (2000). “França i la legislació lingüística”. A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 83-96). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

La folklorització de la cultura catalana de la Catalunya Nord ha estat utilitzada, conscientment o inconscientment, per a destacar el contrast amb el cosmopolitisme i la modernitat de la cultura francesa.

ment secundari. Posteriorment, l'any 1982, la circular Savary va desenvolupar les possibilitats de la llei Deixonne, en permetre l'ensenyament del català durant tres hores setmanals i la seva utilització com a llengua vehicular d'algunes assignatures.

En síntesi, hom calcula que hi ha uns 10.000 alumnes d'ensenyament preescolar i primari que reben algun tipus d'ensenyament del català o en català, des d'aquells als quals s'imparteix l'hora i mitja setmanal d'iniciació a la llengua i a la cultura, fins als que –en casos francament excepcionals, com s'esdevé en alguns centres de Perpinyà, Prada i Ceret– fan tretze hores setmanals en francès i tretze en català. Els ajuntaments de Perpinyà i d'algunes altres localitats contribueixen al finançament de les classes de català. Una menció molt especial mereix l'esforç fet, des del 1976, per La Bressola i, posteriorment, pel Projecte Arrels, que endegaren un embrió d'ensenyament en català, a partir de l'observació del model de les ikastoles basques. Durant el curs 2000-2001, funcionava una escola Arrels (bilingüe i pública) a Perpinyà i cinc escoles de La Bressola, amb contracte d'associació amb l'Estat, al Soler, Sant Esteve del Monestir, Nyils, Perpinyà, Vernet i Prada de Conflent, que feien un treball d'immersió lingüística perquè, a partir dels sis anys, els infants es poguessin expressar adequadament en català.

En el primer cicle de la secundària (d'11 a 15 anys), un 12% dels alumnes reben una hora setmanal de classe de català, durant els dos primers anys del cicle. Posteriorment, entre els 15 i els 18 anys, hi ha un 5% d'alumnes que segueixen voluntàriament tres hores setmanals de llengua i cultura catalanes. En els centres de formació professional, també s'ofereixen entre una i tres hores setmanals optatives de llengua catalana. En el centre privat Comte Guifré i en el col·legi públic La Garrigola, de Perpinyà, i també en els liceus Maillol i Renouvier de Prada i Deodat de Severac, de Ceret, funcionen seccions bilingües on s'imparteixen algunes matèries en català, durant sis hores setmanals.

A la Universitat de Perpinyà, que està adherida a l'Institut Joan Lluís Vives, funciona un Departament d'Estudis Catalans, amb el nom d'Institut Francocatalà, amb un programa d'estudis multidisciplinaris en català, que ofereix titulacions de primer cicle, llicenciatures, postgraus, diplomes d'estudis superiors i doctorat, i també el Certificat d'Aptitud per a l'Ensenyament Secundari (CAPES) de català, creat l'any 1992, que amplia les sortides professionals dels titulats. En l'Institut Universitari de Formació de Mestres, s'imparteixen cursos de llengua catalana, limitats a un màxim de 35 hores de classe, al llarg dels dos anys d'estudis. Per a completar la seva formació, alguns docents participen en cursos de formació continuada, a la Universitat Catalana d'Estiu i compten amb el suport del Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC) de la Generalitat de Catalunya.

Web complementària

Si desitgeu ampliar aquestes informacions, podeu consultar la web de La Bressola:
<http://perso.wanadoo.fr/escoles/>.

Lectura complementària

En relació amb el moviment Arrels i la història de La Bressola, podeu consultar l'obra següent:
M. Batlle; R. Gual. *Arrels (Una escola, una ràdio). 15 anys de lluites a Catalunya Nord.* Perpinyà: GREC Universitat de Perpinyà.

Portada del programa d'una de les edicions de la Universitat Catalana d'Estiu

Des del 1968, cada estiu s'obren les aules del liceu Renouvier de Prada per a acollir els cursos, els debats, els seminaris de divulgació i d'especialització, les reunions científiques i les molt diverses activitats que constitueixen la universitat Catalana d'Estiu, nascuda com a filla de l'agitació del 68, en els darrers anys de la dictadura franquista, gràcies als esforços del GCJC i del CREC. No sense crisis, aquesta universitat oberta a tothom, sense limitacions d'edat ni d'estudis, i prou flexible per a acollir tant el principiant com l'especialista, continua essent un aparador de la cultura catalana, per a la població de la Catalunya Nord, i un indret privilegiat de trobada entre catalans de tots els territoris de la comunitat lingüística.

Finalment, podem esmentar l'existència d'una xarxa de cursos de llengua catalana per a adults, generalment coorganitzats pels ajuntaments i per l'Associació de Professors en Llengua Catalana (APLEC), amb la col·laboració de la delegació nord-catalana d'Òmnium Cultural.

3.1.4. La llengua en els mitjans de comunicació i les indústries culturals

El periòdic majoritari a la Catalunya Nord és *L'Indépendant*, amb un tiratge de 50.000 exemplars, que des del 1972 publica, cada dos o tres dies, alguns articles o ressenyes en català. Durant uns anys –fins a l'abril de 1994– va aparèixer una versió nord-catalana d'*El Punt*, parcialment recuperada des de l'1 de setembre de 1999, ja que es publica (de dimarts a dissabte) una edició perpinyanenca d'aquest diari amb portada, una pàgina d'informació comarcal i una columna d'opinió pròpies, de la qual es venen uns 200 exemplars. Quant a revistes, cal destacar la tasca feta per capçaleres com *Sant Joan i Barres* –publicada, durant anys, pel Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC) i posteriorment substituïda per l'*Almanac Català del Rosselló*– i també l'existència d'*El Fiçó* i de *Terra Nostra* (publicació bilingüe que probablement deixarà pas a una col·lecció de llibres), i també un full informatiu de La Bressola, del butlletí de l'associació Aire Nou, d'un catàleg trimestral de les publicacions nord-catalanes, editat per la Llibreria Catalana de Perpinyà, i de sengles butlletins informatius de les organitzacions polítiques ERC (*No perdem el nord*) i Unitat Catalana (*El gra de sal*). Finalment, podem esmentar l'aparició d'una revista trimestral bilingüe d'etnologia, impulsada per un grup d'historiadors cerdans, amb el títol *L'âne rouge/L'ase vermell*.

Quant a la ràdio, el més destacable són les 24 hores diàries d'emissions, exclusivament en català, de Ràdio Arrels, que va començar a emetre l'any 1981; té una audiència del 25% i dedica un 35% del seu temps de programació a la cançó i a la música catalanes. També cal remarcar, en els darrers anys, l'ampliació de la programació en català de Radio France Roussillon, que és la més escoltada en el territori. Pel que fa a la televisió, France 3 destina uns minuts a la llengua catalana, però, per contra, l'existència de repetidors finançats per les

autoritats regionals del Llenguadoc-Rosselló fan possible la recepció de TV3 i Canal 33, amb una audiència respectiva del 43% i de l'11%.

Finalment, també hi ha una edició local de *Vilaweb* a Perpinyà.

3.1.5. La llengua en l'activitat socioeconòmica

La llengua catalana és pràcticament absent de l'activitat econòmica, la publicitat, el turisme, etc. i el seu coneixement no constitueix un valor afegit a l'hora de cercar ocupació. En tot cas, és relativament freqüent l'ús del català en el petit comerç i, fins a cert punt, en la retolació de les grans superfícies que acullen un nombre substancial de compradors provinents de l'altra banda de la frontera.

4. La comunitat lingüística a Andorra

El punt d'arrencada de l'actual règim polític del Principat d'Andorra està en la configuració, durant la segona meitat del segle XII, del règim de coprincipat entre el bisbe d'Urgell i el comte de Foix, gràcies a la signatura de dos pariatges, els anys 1278 i 1288, que instituïren un règim de cosenyoriu que preveia el cobrament de la *quístia* i l'exercici de la justícia i atorgava, als andorrans, una sèrie de drets i privilegis. Aquest sistema polític no era infreqüent a les valls pirinenques, però la seva pervivència fins a l'actualitat és allò que el converteix en excepcional. En el cas dels comtes de Foix, cal destacar que els seus drets foren transferits a la casa de Bearn i, posteriorment, en la persona d'Enric IV, rei de França i de Navarra, a la Corona de França. La Revolució abolí aquests drets, restaurats l'any 1820 per Lluís XVIII, i que actualment corresponen al president de la república francesa.

Durant segles, Andorra aconseguí de sostenir aquest règim, malgrat les reivindicacions dels seus poderosos veïns i, al mateix temps, es beneficià dels avantatges de la seva posició fronterera entre dos estats interessats a conservar-hi llur influència. Tot i algunes crisis històriques (la invasió napoleònica i la seva incorporació a la vegueria del Segre, l'any 1812; les rivalitats internes que desembocaren en la revolta de 1880 i les tumultuoses eleccions de 1885; la dissolució del Consell General, per ordre dels coprínceps, l'any 1933, que enviaren 50 gendarmes francesos al territori, la qual cosa provocà la protesta andorrana davant la Societat de Nacions, etc.), els andorrans aconseguiren mantenir la seva independència i no veure's afectats per cap de les guerres mundials ni per la Guerra Civil espanyola.

Tanmateix, en el període d'entreguerres, la fallida de l'economia tradicional basada en la ramaderia, el ferro i la llana empenyí a l'emigració, cap al sud de França i cap a Barcelona, de gairebé la meitat de la població andorrana. Aquesta situació canvià radicalment a partir de l'arribada de l'electricitat, la millora de les comunicacions i la implantació d'un incipient sector turístic i desembocà, en la dècada dels cinquanta, en una eclosió econòmica i demogràfica espectacular i no exempta de problemes, basada en el turisme i en el comerç a gran escala, amb un alt nivell de dependència de l'exterior. A tall d'exemple, només en un any –el 1990–, 6.461.108 persones van creuar la frontera hispanoandorrana de la Farga de Moles. En el darrer quart de segle, s'inicià un procés de modernització de les institucions i de resolució –amb grans dosis de prudència i diplomàcia– dels contenciosos pendents amb França, amb la Mitra urgellenca i amb el poderós veí espanyol, que desembocà en l'adopció d'una Constitució moderna segons els criteris del dret internacional modern, aprovada en referèndum el 14 de març de 1993.

A causa de la incorporació del microestat andorrà a l'esfera internacional, com a entitat sobirana que envia i rep ambaixadors, que ha establert acords amb la Unió Europea i que ha ingressat a l'Organització de les Nacions Unides (1993) i al Consell d'Europa (1994), la llengua catalana ha esdevingut, novament, l'oficial d'un estat. En paraules d'Òscar Ribas, cap de Govern d'Andorra, pronunciades el 28 de juliol de 1993, a Nova York, amb motiu de l'admissió a l'ONU:

“I les nostres [arrels] són les de la cultura catalana. El català és el nostre idioma oficial. És en la llengua de Ramon Llull, Ausies March i Salvador Espriu, la qual es parla des de Fraga –a l'Aragó– fins a Maó –a l'illa balear de Menorca– i des de Salses –al Rosselló francès– fins a Guardamar –a les terres meridionals del País Valencià–. És en aquesta llengua, la catalana, que he vingut davant aquesta Assemblea a parlar de pau, llibertat i fraternitat.”

O. Ribas (28 de juliol de 1993, Nova York, discurs d'admissió a l'ONU).

4.1. Demografia, territori i migracions

Amb una extensió de 464 km², dividits en set parròquies, Andorra té una de les rendes per càpita més elevades d'Europa i ha passat, en pocs anys, dels 6.770 habitants amb què comptava l'any 1956, als 65.971 de 1999. D'aquests, únicament 22.743 (el 22,6%) tenen la nacionalitat andorrana, en contrast amb el 48,4% de ciutadans espanyols –dels quals, gairebé la meitat són catalanoparlants–, l'11,6% de portuguesos, el 7,9% de francesos, i el 7,1% d'altres nacionalitats. Segons Enric Prats:

“A Andorra s'ha posat de manifest una vegada més que les transformacions econòmiques comporten canvis en altres esferes, com ara la política i cultural. [...] En dinou anys, la població activa ha passat del 44,3% al 49,3%. Una explosió així en el mercat de treball és difícilment assimilable en una societat petita i molt estructurada socialment com l'andorrana.

Un procés de creixement vertiginós sense intervenció governativa per manca de mecanismes de control i una concentració del poder econòmic tan acusada han generat un panorama econòmic desequilibrat i inharmònic que, a la llarga, pot incidir negativament en la seva estructura social: la demanda exterior indueix el sector de serveis (hostaleria i comerç, juntament amb el financer) i determina altres elements del sistema social, com ara l'estructura demogràfica, que s'ha anat configurant en un sentit negatiu per a la població autòctona.”

E. Prats (1998). “El sistema educatiu com a coadjuvant de la producció lingüística. El cas d'Andorra”. A: *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

Quant als coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra, disposem dels resultats de dues enquestes dels anys 1995 i 1999, fetes sobre una mostra de 1.016 i 671 individus, respectivament, de més de 14 anys i residents a Andorra. Entre el 1995 i el 1999, s'han detectat canvis significatius: un augment del castellà com a llengua materna (del 34,6% al 43,2%) i un descens correlatiu del català (del 42,7% al 35,1%), probablement a causa dels fluxos migratoris; un increment dels andorrans de llengua materna castellana que adquireixen la nacionalitat, al cap de 25 anys de residència (del 19,2% al 27,5%) i que fan servir molt poc el català, i una millora en el coneixement i l'ús de la llengua catalana, entre els grups que ja presentaven aquesta característica, l'any 1995.

Lectures complementàries

Els dos estudis esmentats dels quals hem extret la majoria de les dades estadístiques són aquests:

F. Camp (1996). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*. Andorra: Servei de Política Lingüística del Ministeri d'Afers Socials i Cultura.

F. Camp (2000). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució 1995-1999*. Andorra: Servei de Política Lingüística del Ministeri de Turisme i Cultura.

A continuació presentem, en tants per cent, les dades referides als coneixements lingüístics de la totalitat de la població, en relació amb les cinc llengües més difoses:

	Perfectament		Bastant bé / molt bé		Ni bé ni malament		Moltes/ certes dificultats		Gens ni mica	
	1995	1999	1995	1999	1995	1999	1995	1999	1995	1999
català	18,6	29,3	58,7	46,9	5,0	5,2	14,9	17,9	2,8	0,7
castellà	47,8	57,8	46,9	37,4	2,1	1,6	2,6	2,8	0,6	0,4
francès	19,1	19,6	34,0	30,5	8,3	8,4	13,2	15,8	25,4	25,5
portuguès	8,5	7,8	3,7	5,5	1,0	1,4	3,7	8,0	83,2	77,3
anglès	3,7	3,8	15,3	17	3,5	6,3	7,6	15,4	69,8	57,5

Font: Servei de Política Lingüística del Ministeri de Turisme i Cultura/elaboració pròpia.

Pel que fa als usos lingüístics en les relacions interpersonalmentals, es detecta un descens del català i un augment del castellà, a casa i en les converses amb els amics, per bé que el català continua essent la llengua més parlada; en els usos lingüístics en el treball, també baixa el català i augmenta el castellà, en les relacions internes, mentre que, en les relacions amb clients i públic, augmenta el bilingüisme castellà/català i disminueix la utilització exclusiva de totes dues llengües. En totes les franges d'edat, l'ús del català davalla, mentre que l'ús del castellà ascendeix i el francès i el portuguès es mantenen estables. L'expansió de l'ús del castellà es fa especialment evident en el col·lectiu que fa cinc anys o menys que resideix al país i en el dels que tenen més de 50 anys.

En conseqüència, segons Joaquim Torres:

“El conjunt dels factors esmentats és probablement el que ha fet que a Andorra s'hagi implantat de forma bastant clara el castellà com a *lingua franca* en l'àmbit oral, tot i l'oficialitat exclusiva del català. Aquesta circumstància introdueix una important dosi d'incertitud en l'evolució futura del català a les valls, i per tant en el manteniment a llarg termini dels senyals d'identitat del país.”

J. Torres (2000). “La llengua catalana a Andorra: problemes i perspectives”. *Treballs de Sociolingüística Catalana* (núm. 14/15). València.

4.2. Estatut jurídic, usos oficials i acords transfronterers

Deixant a banda algunes ordinacions per a recordar l'obligació de retolar i d'adreçar peticions a les autoritats en llengua catalana, refrescades de tant en tant (1898, 1938, 1953, 1957, 1968...), la llengua ha estat objecte d'una escassa regulació. Aquesta tradicional displicència ha estat corregida, paral·lelament

al procés de modernització i reforma de les institucions, de tal manera que la Constitució de 1993 estableix l'oficialitat exclusiva del català: !

Article 2

La llengua oficial de l'Estat és el català.

Posteriorment, el Consell General –òrgan que representa el poble i exerceix la potestat legislativa– aprovà, l'any 1999, la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua nacional (LOULO), que inclou un títol preliminar i sis més, referits a la llengua oficial, l'ús social i públic, l'educació i l'esport, els mitjans de comunicació social i les indústries culturals, la promoció institucional, i les infraccions i les sancions. L'article 1 estableix quins són els objectius de la LOULO:

Article 2

Objectius de la Llei

Aquesta Llei té per objecte el desenvolupament de l'article 2.1 de la Constitució amb les finalitats següents:

Garantir l'ús oficial del català.

Generalitzar el coneixement del català.

Declarar els drets lingüístics i establir-ne els mecanismes de protecció.

Preservar i garantir l'ús general del català en tots els àmbits de rellevància pública, en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació i en les activitats culturals, socials i esportives.

Estendre la consciència social sobre el fet que el català és un bagatge cultural indispensable per al manteniment de la identitat del país.

Vetllar pel patrimoni lingüístic andorrà.

Els dos articles següents descriuen quins són els drets i els deures lingüístics dels andorrans: !

Article 3

Drets lingüístics generals

Tothom té dret a ser atès i correspost en català en les seves relacions orals i escrites amb qual-sevol administració pública i amb les entitats i els organismes que en depenen; amb els serveis sanitaris i els serveis socials, amb els professionals liberals i els col·legis que els agrupen, amb les associacions, amb les entitats esportives i amb les organitzacions empresarials, professionals i corporatives.

Article 4

Deures lingüístics generals

Tots els andorrans tenen el deure de conèixer la llengua catalana.

Tothom té el deure d'usar la llengua catalana en els casos previstos en aquesta Llei i en la resta de l'ordenament jurídic.

Així mateix, el títol preliminar també fa referència a la situació dels no catalanoparlants residents a Andorra:

Article 6

Integració dels no catalanoparlants

El Govern ha de promoure els mitjans necessaris per fer efectiu el dret i el deure de mantenir una relació d'integració lingüística amb Andorra de les persones d'altres grups lingüístics que hi resideixin amb caràcter permanent.

Informació important per a totes
les persones que no parlen català!

¡Información importante para las
personas que no hablan catalán!

Information importante pour toutes
les personnes ne parlant pas catalan!

Important Information for All
People who do not Speak Catalan!

Informação importante para todas
as pessoas que não falam catalão!

Govern d'Andorra

Portada d'un document informatiu sobre
la política lingüística d'Andorra,
adreçat als residents i als treballadors estrangers.

Sens dubte, l'àmbit de l'Administració i dels serveis públics –tal com estableixen els articles corresponents al títol I de la LOULO– és aquell en què predomina més clarament l'ús de la llengua del país, ja que la majoria dels individus enquestats l'any 1999 declaraven, en aquest cas, fer servir sempre el català (69,7%) –amb l'excepció dels residents portuguesos, que tendeixen a servir-se del castellà– i ser atesos en aquesta llengua (82,9%). També és el català la llengua escrita i oral predominant en les institucions polítiques andorranes –des del Govern i el Consell General fins als Comuns–, en la retolació d'edificis i indicadors de vies públiques, en els tribunals de justícia i en les actuacions policials.

En el marc del protocol signat el 16 de març de 1989, entre el Departament de Cultura de la Generalitat i el Ministeri de Turisme i Cultura d'Andorra –i després d'una reunió, organitzada a Andorra la Vella, per sengles delegacions dels dos òrgans– es va acordar de continuar la cooperació en matèries com el suport del TERMCAT i la formació dels tècnics del Servei de Política Lingüística andorrà, i impulsar-la en aspectes com l'enginyeria lingüística i l'exhibició de pel·lícules en català a Andorra, tant les doblades com les de versió original. Més tard, el mes de novembre de 2000, es va signar un nou conveni.

4.3. La llengua en l'ensenyament

En el curs 1985-1986, Andorra va afegir un sistema educatiu nacional andorrà als dos preexistents (espanyol i francès). En el curs 1998-1999, la distribució de l'alumnat entre els tres sistemes es produïa de la manera següent:

Sistema andorrà			Sistema espanyol			Sistema francès		
Nois	Noies	Total	Nois	Noies	Total	Nois	Noies	Total
1.096	934	2.030	1.837	1.815	3.652	1.813	1.783	3.596

Font: Govern andorrà/elaboració pròpia.

La tendència, per als propers anys, sembla que és de reforçar l'opció andorrana, ja que l'opció espanyola ha descendit notablement des del curs 1986-1987 i la francesa s'ha consolidat. Com podem comprovar, tanmateix, el nombre d'alumnes en els sistemes espanyol i francès sumats –en què la llengua catalana només és present com a assignatura, en el marc d'un Programa de formació andorrana– triplica àmpliament el d'alumnes matriculats en el sistema andorrà. En les escoles religioses del sistema anomenat espanyol, el català és llengua vehicular i en el sistema andorrà, que aplica el principi de la immersió lingüística, comparteix aquesta condició amb la llengua francesa i s'introdueixen progressivament el castellà i l'anglès, de tal manera que, teòricament, els alumnes han d'acabar els estudis amb un coneixement profund de català, francès i castellà, i un domini oral de l'anglès. Si creuem les opcions escolars i els grups lingüístics, obtindrem uns resultats no gaire optimistes, en

El Programa de formació andorrana, que inclou...

... coneixements de llengua catalana i de geografia i història andorranes és finançat pel Govern andorrà, l'imparteix el seu professorat, i a pesar que és obligatori en tots els nivells educatius no té validesa acadèmica. Podeu consultar l'article següent:

M. Marquet (2000). "Tendències recents de la política lingüística a Andorra: ensenyament i usos lingüístics". *Treballs de Sociolingüística Catalana* (núm. 14/15, pàg. 151-158).

relació amb l'expansió de la llengua nacional en el sistema educatiu, fins i tot entre els alumnes del grup lingüístic català:

Grup lingüístic	Sistemes educatius		
	Andorrà	Espanyol	Francès
Català	21,8	41,2	37,0
Castellà	14,2	56,3	29,5
Francès	2,0	5,3	92,7
Portuguès	5,3	38,2	56,5
Anglès	2,4	17,1	80,5
Altres	8,7	8,7	82,6
Indeterminat	6,9	44,6	48,5
Total	14,9	45,5	39,6

Peu: Percentatges efectius per grups lingüístics i opcions escolars (1994-1995).

Font: E. Prats (1998). "El sistema educatiu com a coadjuvant de la producció lingüística. El cas d'Andorra".

A: *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana / elaboració pròpia.

A partir de l'elaboració de les dades del Govern andorrà i després de creuar diversos factors, Enric Prats ha arribat a la conclusió següent:

"Això significa que l'opció escolar reforça la segregació dels grups lingüístics i que el sistema educatiu en conjunt compleix perfectament la funció de reproducció lingüística de cada llengua [...] En conjunt, tanmateix, el sistema educatiu no garanteix la reproducció de la llengua catalana, que queda circumscrita a l'opció andorrana, la qual, recordem-ho, és minoritària en termes absoluts. [...]"

És a dir, el nucli familiar ha deixat de realitzar la seva funció instrumental de transmissió de la llengua i l'escola no ha entrat a cobrir aquesta tasca tan important. La meua tesi és que la ruptura econòmica i la ruptura política estan provocant una ruptura, també progressiva com les anteriors, en l'esfera cultural; una esfera que té en el sistema educatiu, en tant que sistema de transmissió de valors i creences, un dels seus punts més sensibles."

E. Prats (1998). "El sistema educatiu com a coadjuvant de la producció lingüística. El cas d'Andorra". A: *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

En la Universitat d'Andorra, adherida a la institució Joan Lluís Vives, el català és la llengua vehicular dels dos centres actualment existents (Escola d'Infermeria i Escola d'Informàtica) i dels Estudis Virtuals, vinculats per un acord a la Universitat Oberta de Catalunya.

4.4. La llengua en els mitjans de comunicació

En l'actualitat, es publiquen a Andorra dos diaris en llengua catalana, amb un tiratge d'uns 3.500 exemplars cadascun, que compten amb sengles edicions electròniques: *Diari d'Andorra* –que incorpora el setmanari gratuït publicitari *7 Dies* (distribuït a Andorra i a la Seu d'Urgell) i els suplementos mensuals *L'Estudiant* i *La Base*, i que els diumenges es ven conjuntament amb la revista *In-*

formacions– i *El Periòdic d'Andorra*, que es ven conjuntament i pel mateix preu amb *El Periódico de Catalunya* (en edició catalana o castellana) i que els diumenges incorpora el mateix suplement que l'edició d'aquest diari, amb la qual cosa arriba a col·locar uns 6.000 exemplars, singularment a causa de la demanda dels visitants catalans.

Per contra, l'oferta de revistes i publicacions no diàries és pràcticament inexistent, un cop estroncades totes les iniciatives de publicacions mensuals sorgides als anys noranta del segle xx: *Actual* (1993-1997), *Andorra Magazine* (1993-1997), *Revista d'Andorra* (1997-1998) i *Pirineu* (1997-1998). Únicament *Informacions*, apareguda l'any 1975 i adquirida per l'empresa editora del *Diari d'Andorra*, a la tardor de 2000, apareix com a suplement dominical d'aquest diari. Amb periodicitat trimestral, s'editen la revista immobiliària *L'Art de Viure a Andorra* i la revista econòmica *L'Art de Viure a Andorra (Economia)*, es publiquen butlletins trimestrals d'entitats (*La Cambra*, *Crèdit Avui*, *Dúplex*, *Consumidors i Usuaris*) i també apareix *Un Mes a Andorra*, mensual i amb caràcter gratuït, que és una iniciativa governamental i dels comuns, de difusió interna i també adreçada al turisme.

Quant als mitjans audiovisuals, l'oferta és extraordinàriament variada. D'entrada, el Principat disposa de cinc emissores privades: Ràdio Valira (amb programació andorrana les 24 hores i una segona freqüència de fórmula musical), Andorra 7 Ràdio (amb programació andorrana de 8 a 22 hores i una segona freqüència de fórmula musical i 24 hores d'emissió), Ona Andorra (inclosa dins la xarxa Ona Catalunya, amb 24 hores de programació pròpia i de connexions amb la cadena, a banda d'una segona freqüència musical), Andorra 1 (vinculada a Fórmula Flaixbac de Catalunya, amb programació pròpia i connexions amb la cadena) i R7P (emissora local ubicada a Encamp que emet de 7 a 22 hores, únicament per al territori de la parròquia). Des del 1996, també hi ha una ràdio andorrana pública –Ràdio Nacional d'Andorra, amb dues freqüències que emeten les 24 hores: Ràdio Andorra i Andorra Música–, enquadrada, com Andorra Televisió (ATV), dins l'ens Ràdio i Televisió d'Andorra SA (RTVASA), totes les emissions del qual són en llengua catalana. Amb el suport del Govern andorrà, també arriben normalment al Principat les emissions radiofòniques de Radio 1 i Ràdio 4 (RNE), Catalunya Ràdio i Catalunya Música (CCRTV), a més de France Inter i France Musique. Per la seva banda, l'empresa de Ràdio Valira repeteix les emissions d'Onda Cero i Radio Tele Taxi de Barcelona.

Pel que fa a la televisió, a banda d'Andorra Televisió, que emet de 9.10 a 24 hores, el Govern dóna suport a la difusió de TV1, La 2, TV3, Canal 33, i les franceses TF1, FR2, FR3 i M6. A la parròquia de Sant Julià de Lòria, totes les llars disposen, a través del cable, del servei per satèl·lit Hispasat. De moment, el Govern andorrà no utilitza ni ha cedit l'ús dels tres canals via satèl·lit que li corresponen, com a membre de l'Organització Internacional de Telecomunicacions (OIT).

Finalment, hem d'afegir que hi ha una edició andorrana de *Vilaweb*, en un país on el 46,2% de les llars disposen, almenys, d'un ordinador.

4.5. La llengua en l'activitat socioeconòmica

De 1995 a 1999, s'ha observat un descens del percentatge de persones que sempre parlen en català o són ateses en català, a canvi d'un notable increment de les conductes bilingües català/castellà. En síntesi –i d'acord, un cop més, amb les dades d'F. Camp (2000)–, podem classificar les situacions, des del punt de vista de la utilització del català, en favorables (banc, companyia d'assegurances, metge, dentista), intermèdies (restaurant, petit comerç) i desfavorables (perruqueria, transports, grans magatzems, bars, discoteques).

Ara bé, quan es tracta d'usos escrits, la presència del català és àmpliament majoritària: en la retolació dels establiments comercials i en la publicitat, en els contractes i en la documentació mercantil, etc. De fet, el títol II de la LOULO es refereix àmpliament a l'ús social i públic, i tampoc no es pot passar per alt el fet que la LOULO dedica el seu darrer títol (el VI) a les infraccions i al procediment sancionador que cal aplicar, en cada cas.

5. La comunitat lingüística en el marc de l'Estat italià

Ja hem explicat, en l'apartat "Itàlia o la diversitat de tractaments" del mòdul "Els drets lingüístics en els estats plurilingües", que a pesar que la Constitució italiana de 1947 recull, en l'article 6, el compromís de l'Estat amb la protecció de les minories lingüístiques, en la pràctica hom ha tendit a considerar-lo únicament aplicable a les minories protegides internacionalment o dotades d'un estatut de règim especial, de tal manera que les marcades contradiccions del règim jurídic dels grups al·loglotes vulnera innegablement el dret de tots els ciutadans a ser considerats igualment davant la llei.

5.1. L'Alguer

Al segle XIII, el papa Bonifaci VIII cedí l'illa de Sardenya, que estava sota el domini de genovesos i pisans, a Jaume II, rei d'Aragó, i l'any 1354 va ser conquerida i incorporada a la Corona. L'any 1372, en acabat de sufocar una enèsima revolta, el rei Pere el Cerimoniós decretà l'expulsió dels pobladors sards de la ciutat de l'Alguer i els substituï per catalans de l'altra banda del mar, als quals era reservada l'exclusivitat de la ciutadania. Des d'aleshores, la ciutat i el seu port esdevingueren el centre del poder català al nord de Sardenya, en l'anomenada governació del cap de Sàsser i del Logudor; cobrà una importància cabdal en les rutes de navegació que anaven de Catalunya a l'Orient, i es veié beneficiada amb privilegis econòmics i jurisdiccionals, fins que va començar a decaure, a partir de mitjan segle XVII. Val a dir, per cert, que a pesar de l'absorció política de la Corona d'Aragó, per part de l'espanyola, i de la castellanització de la classe dominant, no va ser fins a mitjan segle XVII que el castellà tendí a consolidar-se com a llengua de l'administració.

En el període de la guerra de Successió, l'Alguer també es decantà pel candidat austríac i fou saquejada, l'any 1717, per les tropes espanyoles que comandava el cardenal Alberoni. El mateix any, pel tractat de Londres, l'illa de Sardenya fou lliurada a la casa de Savoia, sota el domini de la qual –un cop suprimit l'antic Regne de Sardenya i convertida l'illa en una dependència del Piemont– participà en el Risorgimento, aquell procés que desembocà, entre el 1849 i el 1870, en la constitució de l'Estat italià actual. Acabada la Primera Guerra Mundial –on els sards actuaren sempre com a tropes d'assalt, amb el luctuós resultat de més de 30.000 morts, en les files de la Brigata Sassari–, el descontentament i les demandes d'autonomia quallaren en la constitució del poderós Partito Sardo d'Azione, dissolt pel feixisme. L'any 1944 el Partito Comunista di Sardegna –acusat d'independentista pel Partito Comunista Italiano i posteriorment absorbit per aquest– reivindicava una república sarda d'obrers i camperols, i,

l'any 1948, l'Estat italià es veié obligat a concedir, a l'illa, un Estatut especial, sense cap referència als usos lingüístics.

5.1.1. La continuïtat de la llengua catalana a l'Alguer

Amb la incorporació de Sardenya a la Itàlia emergent, el centre de gravitació de l'illa es desplaçà cap a l'est i la ciutat de l'Alguer quedà aïllada. Les relacions dels algueresos amb Catalunya es reprengueren amb la correspondència entre Josep Frank i Manuel Milà i Fontanals, entre el 1869 i el 1870, i, sobretot, amb l'estada d'Eduard Toda, l'any 1886. Més endavant, el 1902, es creà la primera Agrupació Catalanista, transformada aviat en el Centre Catalanista La Pal-mavera, i l'any 1906, dos algueresos (Joan Palomba i Antoni Ciuffo) llegiren les seves comunicacions en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, organitzat a Barcelona. L'any 1922, l'Institut d'Estudis Catalans hi envià una missió i durant el franquisme s'esdevingué, el mes d'agost de 1960 i enmig d'una extraordinària expectació popular, el primer d'una sèrie de retrobaments catalanoalgueresos, seguit, l'any 1961, per l'esdeveniment, a la ciutat sarda, dels Jocs Florals de la Llengua Catalana.

Elaborades per Maria Grossman (1983), les dades censals demostren que entre el 1861 i el 1921, el percentatge de parlants del català a l'Alguer (gairé sempre anomenat *alguerès*, aleshores i actualment) s'incrementà fins a índexs que eren, segurament, els més elevats de tota la comunitat lingüística catalana: 83,6% (1861), 91,5% (1901), 99,0% (1911), 99,6% (1921).

Aquesta continuïtat no és atribuïble a la preservació de l'homogeneïtat ètnica, segles després del relaxament del filtre reial, especialment si tenim en compte la instal·lació a la ciutat, a partir del segle XVIII, de nombrosos sards i italians peninsulars. La continuïtat només s'explica perquè segles després d'haver perdut la condició d'oficial, la llengua catalana a l'Alguer, amb un prestigi netament superior al de la llengua sarda, va continuar essent la llengua de la comunitat i la integració dels nouvinguts passava necessàriament –sovint, en la primera generació– per la integració lingüística. Per tant, des de l'inici del segle XIX fins gairebé al 1961, català i italià convisqueren en una distribució de funcions no conflictiva i aproximadament diglòssica, en la qual l'italià era la varietat estandarditzada, literària, escolar i formal, mentre que el català era la varietat dialectal, familiar i col·loquial.

A partir dels anys seixanta del segle XX, però, en plena acceleració de l'economia italiana, les estructures socioeconòmiques i els hàbits dels algueresos visqueren una commoció inimaginable en els cent anys anteriors, amb l'eclosió del turisme massiu i l'inici de la implantació petroquímica a Porto Torres i la subsegüent expansió demogràfica. En pocs anys, la pressió dels ensenyants so-

El diplomàtic i escriptor reusenc Eduard Toda...

... fou, un cop destinat a Càller i aconsellat per Marià Aguiló, l'autèntic "descobridor" de l'Alguer contemporani i el desvetllador de l'interès per la cultura catalana a Sardenya. La seva gran obra sobre l'Alguer pot ser consultada, conjuntament amb la seva versió italiana, en una escurpolsa versió, àmpliament anotada per l'estudiós i polític alguerès Rafael Caria: **E. Toda** (1888). *Un poble català d'Itàlia. L'Alguer*. Barcelona: La Renaixença (ara a L'Alguer. Un popolo catalano d'Italia. 1981. Sàsser: Edizioni Gallizzi).

Antoni Ciuffo, àlies Ramon Clavellet...

... romangué a Barcelona, un cop acabat el I Congrés Internacional, seduït per la metròpoli on tothom parlava "alguerès", on publicà un número de la revista *Sardenya Catalana* i visqué una existència bohèmia com a cantant i fotògraf ambulat, fins a la seva mort, entre el 1910 i el 1912.

bre les famílies, perquè fessin servir l'italià amb els seus fills, combinada amb les enormes transformacions produïdes en poc temps, produí un canvi accelerat en el comportament lingüístic de la majoria dels algueresos, de tal manera que la seva llengua deixà de ser instrument d'integració i, fins i tot, fou abandonada, per moltes famílies, com a llengua de transmissió als fills. Es desvetllà, així, un procés de nativització de l'italià que, sense deixar de ser la llengua formal i culta, esdevingué també la llengua primària i col·loquial d'una nova generació algueresa i, actualment, de la gran majoria dels algueresos de menys de quaranta anys.

5.1.2. Demografia, territori, migracions i relacions transfrontereres

El terme municipal de l'Alguer, situat a l'extrem NO de l'illa de Sardenya, té una extensió de 225 km² i és contigu als municipis sards de Sàsser, Olmedo, Putifigàri i Villanova. Amb 42.000 habitants, la seva economia es basa en l'agricultura, la indústria lleugera i la construcció. Als anys seixanta i setanta, el centre històric de la ciutat va perdre més de la meitat de les famílies catalanòfones, desplaçades cap als barris perifèrics i les noves granges, i es va convertir en el dormitori d'una petita i mitjana burgesia forastera.

Quant als usos lingüístics actuals, només disposem d'algunes enquestes parcials. Segons Andreu Bosch (M.A. Pradilla, 1999), hi ha una enquesta de 1995 que demostra que només un 5% dels alumnes de l'escola materna i elemental fan servir, a casa, el català. Segons una enquesta anterior, de 1991, feta per Enrico Chessa i Lluís Toyos a joves de 17 i 18 anys residents a l'Alguer, el 35,3% declarava entendre la llengua pròpia i el 10,3% afirmava poder-la parlar, però només un 5% l'utilitzava habitualment.

Segons Joaquim Arenas:

“Sense intentar establir cap afirmació axiomàtica ens atreviríem a asseverar que, a més dels parlants habituals de l'alguerès, a la ciutat hi ha un col·lectiu important que no usa l'alguerès normalment, però en té competència, i una competència que aflora quan la necessitat d'entesa o la utilització normal de la llengua per una part és normal i insistent.

La situació descrita aboca a pensar amb fonament que, en bona part, entre els competents de la llengua, l'alguerès esdevé una parla en estat letàrgic.”

J. Arenas (2000). *Era Val d'Aran*. Lengua, poble e estudi (document no publicat).

Amb motiu de la visita a Barcelona del síndic o alcalde de l'Alguer, el 22 de setembre de 1999 es va signar, entre l'Ajuntament de l'Alguer i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, un conveni per a la realització de programes d'intercanvi cultural. En l'àmbit de la societat civil, l'Obra Cultural

Lectura complementària

Podeu consultar la web del Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori:
<http://www.partal.com/alguer/index.html>.

de l'Alguer i el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori fan una tasca vertaderament meritòria.

5.1.3. Estatut jurídic i usos oficials

Segons la Llei regional d'11 de setembre de 1997, de promoció i valorització de la cultura i de la llengua de Sardenya, aprovada pel Consell Regional, és possible desplegar un ensenyament experimental de les llengües minoritzades de l'illa. Segons l'article 2.4, entre aquestes hi ha el català de l'Alguer:

La medesima valenza attribuita alla cultura ed alla lingua sarda è riconosciuta con riferimento al territorio interessato, alla cultura ed alla lingua catalana di Alghero, al tabarchino delle isole del Sulcis, al dialetto sassarese e a quello gallurese.

L'any 1999, en l'àmbit estatal italià, es van aprovar les Normes en matèria de protecció de les minories lingüístiques històriques, comentades en l'apartat "Itàlia o la diversitat de tractaments" del mòdul "Els drets lingüístics en els estats plurilingües" i encara no desenvolupades. En l'àmbit estrictament municipal, la Carta municipal de l'Ajuntament de l'Alguer, aprovada l'any 1991, estableix el compromís de protegir, promoure i difondre la llengua catalana. En la pràctica, s'han col·locat rètols bilingües en el centre històric, s'han promogut cursos de català i s'ha establert una col·laboració municipal estable amb entitats com el Centre de Recerca i Documentació Eduard Toda, l'Escola d'Alguerès Pasquale Scanu, l'Ateneu Alguerès i l'esmentada Obra Cultural de l'Alguer.

5.1.4. La llengua en l'ensenyament

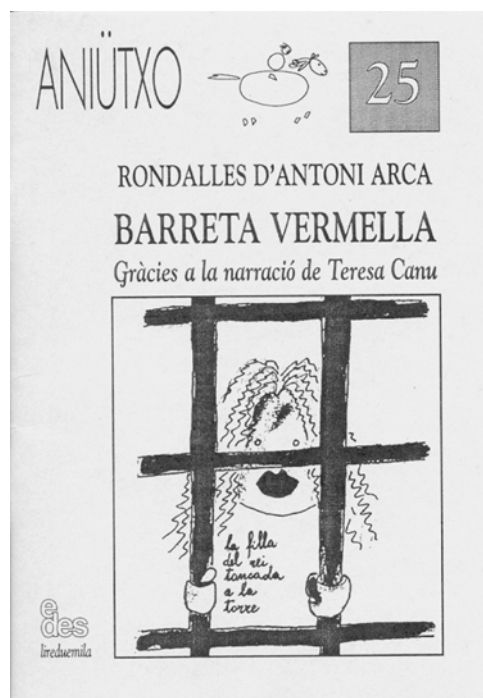
Mitjançant el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori –creat l'any 1993, com una extensió universitària de la Universitat de Sàsser, amb el suport de l'Obra Cultural de l'Alguer– es va aconseguir que el *Provedditorato agli Studi* de Sàsser (la inspecció provincial del Ministeri d'Instrucció Pública) autoritzés la introducció d'activitats docents en català, prèvia petició de les escoles interessades. El Centre té dues línies principals d'actuació: l'elaboració de material didàctic adaptat a l'alguerès i el reciclatge de professorat per a l'ensenyament de la llengua, i això ha permès que un 13,5% dels alumnes de les escoles elementals i un 24,5% de les mitjanes facin classes d'alguerès, d'un total d'un 42,5% i un 36,5%, respectivament, d'escolars que reben ocasionalment algun tipus d'ensenyament d'alguerès.

En el nivell superior, la Universitat de Sàsser compta amb una càtedra de llengua i literatura catalanes, i la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) ha posat en marxa un centre de suport a l'Alguer, que no únicament proporciona un servei força interessant per als algueresos, sinó que també contribueix a millorar el prestigi social de la llengua.

Lectura recomanada

Per a ampliar la informació sobre la situació de la llengua catalana a l'Alguer, especialment pel que fa a l'ensenyament i a les entitats, us aconsellem la consulta de l'obra següent:

J. Arenas (2000). "Llengua i cultura a l'Alguer. Una perspectiva concreta". *Revista de Llengua i Dret* (núm. 33, pàg. 47-73).

Barreta vermella és una de les nombroses rondalles recopilades o escrites per Antoni Arca i editades per la Societat Umanitaria Centro Servizi Culturali Alghero, amb el suport del municipi, a fi de ser utilitzades, com a material didàctic, en les escoles alguereses.

5.1.5. La llengua en els mitjans de comunicació i en les indústries culturals

El Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori edita 1.500 exemplars de la revista mensual infantil *Mataresies*, que és distribuïda en els establiments escolars. Quant a les publicacions periòdiques, només podem afegir la revista bimensual *L'Alguer. Periòdic de cultura i informació*, i en l'àmbit audiovisual –un cop desapareguda la televisió privada Ribera del Corall, que emetia parcialment en català, i silenciada l'emissora local Ràdio Sigma, a causa de la nova legislació audiovisual de l'Estat italià–, no hi ha cap servei en marxa. Un cop més, únicament podem destacar l'existència d'una edició local del diari electrònic *Vilaweb*. Finalment, la vida cultural catalana es concentra en una reduïda activitat editorial, en la música tradicional, en alguns festivals i festes i en el teatre d'aficionats.

Lectura complementària

Podeu consultar els darrers números de *L'Alguer. Periòdic de cultura i informació*, en la seva edició electrònica:
<http://www.publideo.it/alguer/index.htm>.

5.1.6. La llengua en l'activitat socioeconòmica

En el terreny social i econòmic, la presència del català és testimonial i adopta, sovint, actituds folkloritzants i relacionades amb l'activitat turística, en la retolació –molts cops, en una llengua no codificada– de restaurants, hotels i establiments artesanals.

6. La singularitat de la minoria aranesa

L'aranès és una modalitat del gascó, un dels dialectes de la llengua occitana, romànica com el català –amb el qual manté grans afinitats–, que ha estat una de les grans llengües de cultura europees, en la qual van escriure els trobadors dels segles XII i XIII i el premi Nobel de 1905, Frederic Mistral, autor de *Mirèio* i *Calendau*. La mena de política lingüística aplicada per l'Estat francès ha provocat una disminució remarcable dels parlants de l'occità i dels seus usos, de tal manera que, en l'actualitat, l'únic indret de l'extensa comunitat lingüística occitana (uns 190.000 km²) on la llengua disposa d'una protecció jurídica efectiva i d'un nivell d'ús elevat és, precisament, la Val d'Aran.

Frederic Mistral...

... fou extraordinàriament popular entre els escriptors catalans de la Renaixença i molt estimat a Barcelona. La voga del nom femení Mireia, l'heroïna del seu poema èpic rural, n'és una bona prova.

La normativització de l'occità modern, obra de Loïs Alibèrt, autor de la *Gramàtica occitana*, impresa a Barcelona l'any 1935, seguí de ben prop les pautes de la codificació fabriana del català, en un intent força reeixit de conciliar la seva diversitat real amb la seva unitat de fons.

En el cas de l'aranès –que ha integrat interferències lèxiques i sintàctiques procedents del català, de l'espanyol i del francès– es va optar per l'elaboració d'unes *Nòrmes ortogràfiques der aranés*, per part d'una comissió d'especialistes, presentades l'any 1982 i aprovades definitivament l'any 1983, amb la signatura del president de la Generalitat i dels consellers de Cultura i d'Ensenyament. Atesa la forta solidaritat interna dels aranesos i l'alt nivell de la seva identitat, els autors de les *Nòrmes* hagueren de conjuminar els trets característiques de la variant aranesa amb les exigències dels imperatius científics i de solidaritat cultural occitana, a fi d'assolir una adaptació a l'aranès de la normativa que l'Institut d'Estudis Occitans aplica al gascó. Aquesta adaptació ha estat força reeixida i generalment ben acceptada pels seus usuaris. Posteriorment, el 5 d'octubre de 1999, el Conselh Generau d'Aran aprovà una extensió de les *Nòrmes ortogràfiques der aranés*, elaborada per la Comission de Còdi Lingüistic, a la qual ens referirem més endavant.

6.1. La Val d'Aran

És un petit enclavament occitanòfon situat en el vessant nord de la serralada pirinenca i actualment incorporat a Catalunya i a l'Estat espanyol. Al llarg dels segles X, XI i XII, Aran va oscil·lar entre el comtat de Comenge, el de Pallars i els dominis ribagorçans i aragonesos, sense ser definitivament absorbit per cap d'aquests poders veïns. Cap al 1175, es posà sota la protecció d'Alfons I i, finalment, l'any 1220, després d'una nova revolta dels ara-

nesos contra les apetències dels senyorius que envoltaven el territori, el rei Jaume I acceptà la seva vinculació definitiva a la Corona, de la qual esdevingué el baluard pirinenc més avançat.

Tanmateix, durant segles, els aranesos s'han regit per una suma de costums que foren reconeguts l'any 1313, en la *Querimònia*, per Jaume II. La representació del monarca l'exercia un batlle general –com al Principat, a València i a Mallorca– i la Val, organitzada en terçons de municipis amb règim de consolat i governada, en darrera instància, pels delegats dels còsols, aplegats en el Conselh Generau, mantingué la fesomia d'una petita república, al marge de l'organització feudal. Aquest conjunt de franqueses i llibertats, i també el privilegi de lliure comerç amb França foren respectats per Felip V, després de la guerra de Successió. Amb la invasió napoleònica, la Val fou incorporada al departament francès d'Haute Garonne, entre el 1808 i el 1815, i un cop recuperada per Espanya, la nova divisió territorial en províncies representà la seva adscripció a la de Lleida i la supressió del seu règim d'autogovern, la qual cosa provocà l'adhesió del Conselh Generau a la Regència carlina d'Urgell, però la fi de la guerra marcà la seva incorporació definitiva a la província de Lleida, l'any 1840. Durant tots aquests segles, fins a l'obertura del túnel de Vielha, l'any 1948, l'accés natural a la Val estigué sempre en la banda occitanofrancesa, ja que fins aleshores –i a pesar de la construcció de la carretera de la Bonaigua, l'any 1924– les condicions meteorològiques no feien accessible la Val, des de la banda catalana, més que a l'estiu.

Un cop recuperades les institucions democràtiques, malgrat que l'EAC de 1978 –a diferència de l'Estatut de 1932– incorporava una disposició addicional primera que garantia el reconeixement i l'actualització de “les peculiaritats històriques de l'organització administrativa interna de la Vall d'Aran”, raons polítiques diverses i una certa indecisió, per part del Govern de la Generalitat, retardaren, fins al 13 de juny de 1990, l'aprovació, pel Parlament de Catalunya, de la Llei sobre el règim especial de la Vall d'Aran.

6.2. Demografia, territori i migracions

Amb una extensió de 620,47 km², la població és de 6.991 habitants, segons l'enquesta oficial de població de 1996, i està concentrada en el fons de la vall excavada pel riu Garona i repartida en nou municipis, el més important dels quals és la capital, Vielha e Mijaran, amb 3.623 habitants. Des del 1860, any en què arribà a tenir més de 10.000 habitants, la Val registrà un fort èxode, comú a totes les àrees pirinenques, de tal manera que entre el 1900 i el 1950, la població romangué estacionària i envellida, a l'entorn dels 5.000 habitants. A partir del 1970, el desenvolupament del turisme propicià un desenvolupament econòmic intens i un canvi radical en les estructures i les activitats, i el balanç migratori canvià de signe, de tal manera que actualment el sector primari dóna feina a poc més del 2% de la població activa (56 persones, entre treballadors i propietaris, l'any 1996), mentre que el 70% treballa en el sector terciari, especialment en l'hostaleria i la construcció. L'any 1996, el 47% de la població havia nascut a l'Aran; el 23%, a Catalunya, el País Valencià i les Illes; el 26%, a la resta de l'Estat espanyol, especialment a Andalusia, Aragó i Galícia, i el 4%, a l'estranger.

Lectura complementària

Hom disposa d'un acurat estudi sobre les dades sociolingüístiques corresponents a 1996 en la referència següent:
F.X. Vila (ed.) (2000). *Eth coneishement der aranès ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística dera enquesta oficiau de poblacion. 1996*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Lectura recomanada

Si voleu més informació sobre diversos aspectes de la geografia física, economia, de serveis i de població de la Val d'Aran, recomanem la lectura següent:
Atlas comarcau de Catalonha. Val d'Aran. (1994). Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya/ Conselh Generau d'Aran.

Mapa dels municipis de la Val d'Aran.

Font: F.X. Vila (2000) (ed.). *Eth coneishement der aranès ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística dera enqèsta oficiau de poblacion. 1996.* (pàg. 10). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Els nivells de competència lingüística en aranès són superiors en el grup dels nascuts a la Val i, a continuació, segueixen els catalanoparlants (probablement, per raons de proximitat lingüística i d'empatia), els estrangers (possiblement, molts són fills d'aranesos desplaçats o senzillament gascons) i els nascuts a la resta de l'Estat. La distància entre les habilitats d'aquests grups és prou alta; superior a 50 punts, per exemple, si es compara el 86,3% dels nascuts a la Val que saben parlar aranès, amb el 33,4% dels nascuts a la resta de l'Estat. Territorialment, la competència pel que fa a la comprensió i la parla és superior en el Baish i Naut Aran i quant a municipis, Vilamòs és el més deficitari, mentre que Bossòst, Es Bòrdes i Canejan assoleixen els millors resultats. Des del punt de vista socioprofessional, els grups més competents són els ocupats en el sector primari, treballadors de "coll blanc", empresaris, professionals i comerciants, i el menys competents són els treballadors de "coll blau".

En síntesi, les dades sobre les quatre competències bàsiques en aranès i en català, l'any 1996, són aquestes:

Coneixement d'aranès i català de la població de 2 i més anys. 1996 (%)

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure
Aranès	90,0	64,9	59,3	25,0
Català	96,5	76,3	70,2	35,0

Font: F.X. Vila (2000) (ed.). *Eth coneishement der aranès ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística dera enqèsta oficiau de poblacion. 1996.* Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Segons una enquesta feta sobre una mostra de 3.010 individus per Teresa Climent (1986), també hem de tenir en compte que aproximadament dues terceres parts de la població aranesa entén el francès i més de la meitat el parla, ni que sigui de manera elemental. Ara bé, quant a la categoria que s'atorga a cada llengua, cal destacar el fet que la majoria de la població considera com a llengua pròpia l'aranès (58,6%), molt per davant d'aquells que afirmen el

Vegeu la "Lectura 19" ("Es llengües ena Val d'Aran", F.X. Vila, 2000, pàg. 9-13), que trobareu en el volum de documents de lectura associat a aquesta assignatura.

mateix del castellà (28,7%), el català (8,6%) i d'altres llengües (4,1%). Segons

T. Climent:

“Aquesta normalització, ens ho fa dir la informació recollida, ha de ser respectuosa amb el sentiment d'identitat aranesa existent, i per tant, malgrat que el català a la Val d'Aran pot ser el que en surti més malparat, cal entendre que la llengua d'aquest territori és l'aranès.”

T. Climent (1986). Realitat lingüística a la Val d'Aran. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

Finalment, s'ha d'advertir que l'evolució experimentada entre el 1991 i el 1996 és ambivalent, ja que es verifica una davallada del 2,3% en la proporció de persones que entenen l'aranès, al costat d'un increment en la resta de les capacitats: parlar (+4%), llegir (+8%) i escriure (6%). Aquests resultats es deuen, d'una banda, a un nou augment de l'emigració hispanòfona, ja que entre el 1991 i el 1996, s'ha passat d'un 25,7% de població no nascuda a la Val ni en territori catalano-parlant, a un 30,7%, i de l'altra, als resultats de la política de promoció de l'aranès, especialment en l'àmbit educatiu.

6.3. Estatut jurídic

Per tal com l'article 3 de la CE no relaciona quines són les llengües que han de veure regulada la seva oficialitat en els respectius estatuts d'autonomia, ni estableix clarament cap diferència entre “altres llengües espanyoles” (3.2) i “diverses modalitats lingüístiques d'Espanya” (3.3) –a pesar que alguns juristes han suggerit que les primeres serien les més prestigioses i parlades (català, gallec i basc), mentre que les segones (aranès, asturleonès, aragonès, català a Aragó i a Múrcia, etc.) constituïrien una mena de segona divisió de la diversitat lingüística– nosaltres entenem que la CE no fa cap exclusió explícita i que, per tant, cal acceptar que la protecció derivada de l'article 3 s'estén igualment a l'aranès.

En segon lloc, l'EAC de 1979 incorpora l'aranès a les disposicions lingüístiques contingudes en l'article 3, per bé que sense atorgar-li la condició de llengua oficial, únicament reconeguda al català i al castellà:

Article 3

4.La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.

La Llei de normalització lingüística de 1983 millorà parcialment la condició de l'aranès, en reconèixer-lo (article 28) com a llengua pròpia de la Val i dedicar-li tot el títol v, però el pas definitiu el donà la Llei sobre el règim jurídic de la Vall d'Aran, de 1990, en regular àmpliament el seu règim lingüístic, mitjançant l'article 2:

Article 2

L'aranès, varietat de la llengua occitana i pròpia d'Aran, és oficial a la Vall d'Aran. També ho són el català i el castellà, d'acord amb l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

Dins aquest “etcètera”...

... que utilitzem intencionadament caldria considerar-hi inclosos, també, el portuguès parlat a la vila extremeña d'Olivenza, annexionada per Espanya l'any 1801, i el berber i/o l'àrab parlats per una part de la població autòctona de Melilla i Ceuta, ciutats nord-africanes administrades per Espanya, des del 1497 i el 1580, respectivament.

D'acord amb l'article 3.4 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, l'aranès ha de ser objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció, i se n'ha de garantir l'ús tant en el sistema educatiu com en l'activitat de l'Administració de la Generalitat i dels mitjans dependents de la CCRTV en el territori de la Vall d'Aran.

La Generalitat i les institucions d'Aran han d'adoptar les mesures necessàries per a garantir el coneixement i l'ús normal de l'aranès i per impulsar-ne la normalització.

La Generalitat i les institucions d'Aran han de vetllar per la conservació, la promoció i la difusió de la cultura aranesa.

Cal reconèixer que aquest article constitueix tota una reparació de la declaració d'oficialitat omesa en l'EAC i, fins a cert punt, som del parer que constitueix, en un sentit estrictament jurídic, una modificació subtil del text estatutari, sortosament no entrebancada per la presentació de cap recurs d'inconstitucionalitat. Segons Juli Pallarol:

“Cal considerar en un termini més o menys llarg l'adequació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya a la propietat i oficialitat de l'occità per tal d'esvair els dubtes sobre la il·legalitat de la declaració extraestatutària d'oficialitat i propietat.”

J. Pallarol (1991). “La situació jurídica de la llengua occitana a la Vall d'Aran”. Revista de Llengua i Dret (núm. 16). Barcelona.

Finalment, l'LPL de 1998 reconeix novament la propietat de l'aranès a la Vall d'Aran, fent referència a la Llei sobre el règim especial de la Vall d'Aran:

Article 7

Reconeixement i protecció de l'aranès

L'aranès, varietat de la llengua occitana pròpia de la Vall d'Aran, es regeix, pel que fa a l'ús, per la Llei 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim jurídic de la Vall d'Aran, i, supletòriament, pels preceptes d'aquesta Llei, els quals mai no poden ser interpretats en perjudici de l'ús de l'aranès.

6.4. La llengua en les administracions, l'onomàstica i la toponímia, i les relacions transfrontereres

El Conselh Generau d'Aran ha acordat, en el seu Reglament d'ús de l'aranès, que aquest ha de ser, en tant que llengua pròpia i oficial de la Val –i per tant, del mateix Conselh i de les administracions locals araneses–, usada en les comunicacions internes, la retolació, la documentació, l'atenció als ciutadans, els documents tramesos a altres administracions i les intervencions públiques dels càrrecs polítics i administratius del Conselh. Per a oferir els serveis de divulgació, atenció lingüística, projecció exterior, planificació, foment, assessorament jurídic, etc., l'any 1996 el Conselh va crear l'Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés (OFEA), organisme tècnic de planificació i política lingüística, sota la direcció política del Síndic d'Aran, que ha elaborat un Plan Generau de Normalisacion Lingüística der Aranés i que dóna suport a les activitats de la Comission de Còdi Lingüístic i de la Junta Permanent d'Aranés, que és l'encarregada de fer les proves per a l'expedició dels títols corresponents. Així mateix, el mes de març de 2000, el Conselh Generau aprovà la constitució d'un Departament de Lingüística der Aranés, com a primera secció d'un futur Institut d'Estudis Aranesi.

Lectura complementària

En relació amb l'estatut jurídic de l'aranès, es pot consultar l'obra següent:

V. Simó (1999). *Eth marc juridic der Aranés: Lengua pròpia e oficiau d'Aran*. Vielha: Conselh Generau d'Aran/ Col·legi de Notaris de Catalunya.

L'Administració de la Generalitat de Catalunya, per la seva banda, proporciona recursos i assumeix responsabilitats en la promoció de l'aranès; s'utilitza en les disposicions del *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, referides a assumptes aranesos; el fa servir freqüentment, tant en les seves comunicacions orals com escrites, i afavoreix la coneixença de la llengua per part dels seus funcionaris. En canvi, l'Administració perifèrica de l'Estat no va gaire més enllà de tolerar l'ús de l'aranès, generalment absent de les seves relacions amb els ciutadans. El mateix ocorre en el cas de les autoritats judicials i quant a l'activitat notarial, la demanda de documents en aranès és inexistent, a causa de la utilitat pràctica més gran que els usuaris atribueixen a la llengua oficial de l'Estat, especialment si es té en compte que, sovint, aquestes actuacions involucren persones físiques o jurídiques de fora de la Val.

L'Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés promou, des del desembre de 1999, una campanya de sensibilització sobre l'ús de la llengua pròpia, amb la consigna "Parli Aranés" ('Parlo aranès').

Quant als topònims, la forma oficial reconeguda és l'aranesa i la Comission de Còdi Lingüístic ha treballat en la certificació de la correcció de 850 topònims aranesos, en el marc del Nomenclàtor toponímic oficial de Catalunya, abans de la seva confirmació pel Conselh Generau. En relació amb els antropònims, també s'aplica el Decret 208/1998, de 30 de juliol de 1998, que desplega l'article 19 de l'LPL i simplifica considerablement els tràmits per a adequar els noms i cognoms a l'ortografia aranesa.

Finalment, les autoritats araneses i l'OFEA han mantingut contactes i han establert acords amb les valls occitanes d'Itàlia, amb el departament francès d'Hautes Pyrénées, amb diversos ajuntaments i entitats municipalistes occitanes, amb l'Institut d'Estudis Occitans, amb la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, amb l'Institut Occitan de Pau, etc.

6.5. La llengua en l'ensenyament

Com hem pogut veure, tant l'article 3.4 de l'EAC com l'article 2 de la Llei sobre el règim jurídic de la Vall d'Aran garanteixen l'ús de la varietat occitana parlada a la Val, en l'àmbit educatiu. Per mitjà d'una bateria d'ordres, resolucions i decrets l'aranès ha estat incorporat al currículum dels centres educatius; s'exigeix l'acreditació del seu coneixement, en la provisió de places docents a la Val; s'han adaptat els programes corresponents a l'educació infantil, primària i secundària; s'ha subvencionat l'edició de llibres de text, i, en general, s'ha fet un notable esforç institucional per a normalitzar la presència de l'aranès en l'educació. El Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), el Centre de Recorsi Pedagogics, l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida i, sobretot, els mateixos docents –ja que un 80% dels mestres de la Val està en possessió de la titulació necessària per a la docència en aranès i de l'aranès– han desplegat, en els darrers quinze anys, un treball meritori d'adaptació de l'escola a la realitat singular de poliglotisme de la societat aranesa. Així mateix, l'any

Lectura complementària

Una gran part de les dades que presentem sobre la realitat lingüística de l'escola aranesa han estat extretes de la referència següent:

J. Arenas (2000). *Era Val d'Aran. Lengua, poble e estudi*. Document no publicat.

1999, la Generalitat de Catalunya traspasà al Conselh les competències en matèria de formació permanent del professorat en llengua occitana, auxiliars de conversa, edició de llibres de text i aplicació de la reforma, en aquest àmbit.

A banda d'una obligatorietat general mínima (dues hores setmanals d'aranès, en tots els nivells educatius i per a tots els alumnes), hi ha tres tipus d'ensenyament en aranès, que depenen del projecte lingüístic escollit per cada escola:

- a) Tot el primer ensenyament (3-7 anys) es fa en aranès i s'assegura l'aprenentatge del castellà i del català.
- b) S'alternen les llengües vehiculars: al matí, en aranès, i a la tarda, en castellà i català, fins als 7 anys.
- c) S'expliquen en aranès els continguts de ciències socials i naturals relatius a la cultura i la història d'Aran, al llarg de tot el cicle educatiu, fins als 16 anys.

Segons les dades del SEDEC, corresponents al curs 1997-1998, l'escola de Vielha –a la qual assisteixen el 50% dels alumnes de la Val– utilitza l'aranès en tots els nivells: de 3 a 7 anys, com a llengua vehicular exclusiva, i de 8 a 12, en combinació amb el castellà i el català. De la resta d'escoles, 4 asseguren l'ensenyament en aranès entre els 3 i 7 anys, però no sempre en els cursos posteriors. En síntesi, això significa que un 35% dels alumnes d'educació infantil i primària reben ensenyament en aranès; un 44% en aranès, castellà i català, i un 22% únicament les hores d'aranès com a matèria. En l'ensenyament secundari, l'aranès com a matèria continua essent obligatori, però la seva implantació com a llengua vehicular està molt menys avançada.

No hi ha establiments universitaris a la Val d'Aran, però l'OFEA organitza cada estiu unes Jornades Universitàries Occitanocatalanes, amb la col·laboració de la Direcció General de Relacions Exteriors de la Generalitat, la Universitat de Lleida, l'Institut d'Estudis Occitans i l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida, entre d'altres entitats, que reuneixen professors i alumnes d'ambdues bandes de la frontera. Així mateix, la Universitat de Lleida ofereix –a través de les facultats de Lletres i de Ciències de l'Educació– una sèrie d'assignatures d'aranès i de lingüística i dialectologia occitanes.

Finalment, l'OFEA ofereix cursos d'aranès per a adults, no únicament a la Val –i per a col·lectius tan diversos com la Guàrdia Civil o el personal de l'Ajuntament de Vielha i de l'Espitau Val d'Aran–, sinó també a la localitat occitana de Sant Beat, a Barcelona i a Lleida.

6.6. La llengua en els mitjans de comunicació, l'audiovisual i les noves tecnologies

Actualment, un cop desapareguda la revista *Toti*, es pot dir que no hi ha mitjans de comunicació escrits en aranès, amb l'excepció d'algunes pàgines en les publi-

cacions pirinenques gratuïtes *Lo Traginer* i *La Borrufa*, la publicació bimensual *Era Garbèra* –que és la traducció de la revista valenciana *Camacuc*–, el butlletí mensual *Era Crasta*, editat per l'Ajuntament de Vielha, i la revista especialitzada *Terra Aranesa*, promoguda per la Fundacion deth Musèu dera Val d'Aran, que apareix un cop l'any. També cal destacar la desaparició d'un suplement del diari *Avui*, publicat entre el març de 1998 i el juny de 1999 (vuit pàgines en aranès, incorporades al diari el dissabte, amb el títol *Auè*, que eren distribuïdes gratuïtament), i d'un petit diari en aranès, *Eth Diari* (un A3 imprès per les dues bandes i distribuït per mitjà de les llibreries araneses, gràcies a una iniciativa estrictament personal), que va aparèixer entre el gener i el setembre de 1999.

Quant als mitjans de la CCRTV –que manté, a la Val, una delegació de Catalunya Ràdio i de Televisió de Catalunya–, cal reconèixer que a pesar d'allò establert en l'article 2.2 de la Llei sobre el règim jurídic de la Vall d'Aran, la seva implicació és més aviat escassa, ja que es redueix a un programa d'una hora (Meddia Aranés), que s'emet dos cops al dia, en el cas de Catalunya Ràdio, i a un programa setmanal de 10 minuts, a TV3. Les dues cadenes de TVE i les televisions privades no utilitzen en cap moment l'aranès. També emeten algunes informacions puntuals en aranès l'emissora privada Ona Aranesa, vinculada a Ona Catalana, i Ràdio Aran, emissora propietat de l'estació Baquèira Beret, que utilitza bàsicament el castellà.

En l'àmbit de les noves tecnologies, gràcies al suport del Departament d'Ensenyament de la Generalitat, està disponible el programa VORA (Verificador Ortogràfic de l'Aranès) i un diccionari quadrilingüe català-espanyol-francès-aranès en format CD-ROM. També s'han fet alguns documentals del Departament d'Agricultura de la Generalitat en aranès, i també el doblatge de tres pel·lícules d'animació (*Tres Bessoes*).

6.7. La llengua en l'activitat socioeconòmica

Únicament en el cas del personal de les administracions públiques, els docents i en certes activitats laborals amb un contacte freqüent amb el públic, es pot considerar que el coneixement de l'aranès constitueix un avantatge. Quant a la publicitat, la presència de l'aranès queda gairebé reduïda a les campanyes institucionals, de la mateixa manera que només alguns productes artesanals són etiquetats en aranès. En general, cal reconèixer que la llengua predominant en els serveis i especialment en l'hostaleria, és, avui per avui, el castellà.

Resum

La **comunitat lingüística catalana** s'estén sobre un territori d'uns **68.000 km²**, dividit entre quatre estats (**Espanya, França, el Principat d'Andorra i Itàlia**) i habitat per **11.300.000** persones, la majoria de les quals viuen en quatre comunitats autònomes de l'Estat espanyol: **Principat de Catalunya, País Valencià, Illes Balears i Pitiüses, i Aragó**. En conjunt, el nombre d'individus que parlen la llengua catalana és d'uns **7.200.000**, als quals cal afegir els més de **2.600.000** que, sense parlar-la, l'entenen. Malauradament, en una situació de fragmentació com aquesta, agreujada per la rigidesa de les fronteres interestatals i de les fronteres interautonòmiques, dins l'Estat espanyol, el dret de qualsevol comunitat lingüística a mantenir els lligams entre els seus membres, per damunt de les fronteres, es veu seriosament restringit i, al mateix temps, aquesta divisió artificialment estimulada redueix les possibilitats que sigui assolida una normalitat lingüística raonable i enterboleix les perspectives de futur de la comunitat i de la seva llengua.

En el cas de l'**Estat espanyol** –on viu el 97% dels parlants del català– hem pogut comprovar que la disparitat en el tractament estatutari de l'oficialitat lingüística, en desplegar allò que determina l'article 3 de la Constitució –incloent-hi la manca de regulació, en el cas d'**Aragó**–, presenta, per aquesta i per altres raons, la seva faceta més conflictiva en el territori del **País Valencià**. Quant a l'**Estat francès**, hem destacat el rigor amb què la política lingüística implementada en el seu territori ha dut a una situació extremadament difícil i desproveïda de qualsevol dret la comunitat nord-catalana. El **Principat d'Andorra**, per la seva banda, és l'únic estat independent amb la llengua catalana com a oficial, per bé que aquest predomini és més aparent que real, especialment quan es té en compte la seva composició demogràfica i la realitat dels usos lingüístics. Finalment, la llengua catalana a l'**Alguer** ha avançat ràpidament, a partir de la segona meitat del segle XX, cap a la seva substitució definitiva, a pesar dels esforços fets pels sectors més conscients de la societat algueresa.

Finalment, hem vist que la singularitat de la **minoria aranesa a la Val d'Aran** –un enclavament occità dins Catalunya i l'Estat espanyol– rau no únicament en el repte que constitueix, per a les institucions catalanes, el reconeixement dels seus drets, sinó també en el fet de ser el més petit però també el més consolidat i actiu, des del punt de vista sociolingüístic, dels territoris de l'àmplia comunitat occitana.

Activitats

1. Busqueu els articles referits a la regulació dels usos lingüístics, en els estatuts d'autonomia d'Astúries, Euskadi, Galícia i Navarra, i compareu-los entre si i amb els articles corresponents a Aragó, Catalunya, Illes Balears i Pitiüses i el País Valencià, que han estat esmentats i comentats en aquest mòdul.

2. Comenteu el text següent, a partir del que hem explicat en els apartats "El nom de la llengua", "Demografia i territori", "Hi ha una comunitat lingüística catalana?" i "El problema de l'autoritat normativa":

"En un context democràtic despenalitzador del valencià i de moderada desacceleració de l'embranchida castellanitzadora tardofranquista, va sonar l'alarma en aquells sectors socials que havien realitzat una inversió de capital simbòlic en matèria lingüística. Els qui havien desertat del grup d'origen a la recerca de promoció social a través del castellà es van estremir. [...] L'associació, per part d'alguns sectors influents de la societat, del valencià a la incultura, el ruralisme, la condició social subalterna, etc., ha generat en molts valencianoparlants –fonamentalment urbans– actituds d'ocultació de la seua condició etnolingüística. Aquesta repressió de la pròpia condició ha provocat als trànsfugues una angoixa vital davant la inseguretat de ser acceptats pel nou col·lectiu. El resultat final d'aquest procés és la fòbia que els produeix tot allò que els recorda l'angoixa patida per tal d'alliberar-se dels seus orígens impurs. La fòbia es manifesta interiorment com a autoodi, mentre que exteriorment es converteix en histèria tan bon punt s'instal·la a l'inconscient la percepció –encara que no sigui real– d'un perill amenaçador de la nova identitat. Ja he dit que d'aquesta classe mitjana el blaverisme obtindria la major part del seu contingent humà."

Miquel A. Pradilla. "El secessionisme lingüístic valencià". A: M.A. Pradilla (ed.) (1999). *La llengua catalana al tombant del mil·lenni* (pàg. 153-202). Barcelona: Empúries.

3. Preneu els quadres estadístiques corresponents a l'enquesta impulsada pels membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears (pàg. 15) i als percentatges efectius per grups lingüístics i opcions escolars al Principat d'Andorra (pàg. 61) i transformeu-los, mitjançant el programa Excel, en sengles taules del tipus que preferiu.

4. Analitzeu el procés d'elaboració de la Llei 1/1998, de política lingüística, de Catalunya contrastant la postura dels diferents agents que hi intervingueren (i en especial dels grups polítics parlamentaris), i en relació especialment amb les qüestions següents: el caràcter sancionador de la llei (davant d'eventuals incompliments); l'exigència de coneixement de la llengua pròpia a tots els funcionaris i docents (inclosos els professors universitaris); les mesures relatives al món socioeconòmic (empreses, comerços, etc.) i al dels mitjans de comunicació de masses; els models de política lingüística educativa (en relació amb el que hem exposat en l'apartat "Criteris específics en l'àmbit de l'ensenyament" d'aquest mòdul), etc. Us pot ser de gran ajut la consulta en hemeroteques de la premsa del moment i del diari de sessions del Parlament de Catalunya del 1997, en especial el llibre següent (que en l'annex conté fins i tot la mateixa llei): J. Argelaguet (1998). *El procés d'elaboració de la Llei de política lingüística*. Barcelona: Mediterrània (CIEMEN).

Exercicis d'autoavaluació

1. Completeu la següent definició de comunitat lingüística: "Grup social que posseeix en comú una varietat lingüística i que comparteix una mateixa escala de valors."

2. Quin és l'àmbit que presenta sempre més dèficits, des del punt de vista de l'ús lingüístic, en tots els territoris de la comunitat lingüística catalana?

3. Relacioneu correctament les sigles i la denominació completa de les lleis esmentades a continuació:

1) CE	a) Llei d'ús i ensenyament del valencià
2) LUEV	b) Llei de normalització lingüística
3) LPL	c) Llei de política lingüística
4) LNL	d) Constitució espanyola

4. Llegiu el fragment de l'estudi *Eth coneixement der aranés ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística d'una enquesta oficial de poblacion, 1996*, que trobareu a l'annex i contesteu les preguntes següents:

- Quina és la llengua pròpia de la Val d'Aran?
- Com s'explica l'ambivalència que es desprèn de la comparació entre els resultats de 1991 i 1996, pel que fa a les habilitats lingüístiques dels ciutadans de la Val d'Aran?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. Grup social que posseeix en comú, almenys, una varietat lingüística i les normes d'ús corresponents, que es manté cohesionat i es diferencia d'altres grups per l'existència d'una xarxa d'interaccions –reals i simbòliques– freqüents i que comparteix actituds lingüístiques semblants i una mateixa escala de valors, pel que fa a l'ús lingüístic i al seu significat social.
2. En més o menys mesura, sempre en l'àmbit de l'activitat socioeconòmica.
3. CE-Constitució espanyola; LUEV-Llei d'ús i ensenyament del valencià; LPL-Llei de política lingüística; LNL-Llei de normalització lingüística.
4.
 - a) L'aranès, que és la varietat de la llengua occitana parlada a la Val d'Aran.
 - b) Aquests resultats es deuen, d'una banda, a l'augment de l'emigració hispanòfona, entre el 1991 i el 1996, i de l'altra, als resultats de la política de promoció de l'aranès, especialment en l'àmbit educatiu.

Glossari

aranès

Varietat del gascó, un dels dialectes de la llengua occitana, romànica com la catalana, parlada a la Val d'Aran. Pel seu arrelament, la legislació catalana s'hi refereix sempre com a *parla aranesa* o *aranès*, *varietat de la llengua occitana*, la qual cosa no és incompatible amb el reconeixement científic i legislatiu de la seva adscripció al diasistema lingüístic occità.

autoritat normativa

Capacitat decisòria en matèria de codificació o normativització d'una llengua que l'administració o govern competent solen atribuir a una universitat, acadèmia, institució, etc.

bilingüisme unilateral

Dit en comunitats on la llengua pròpia viu immersa en una situació de minorització o d'incompleta normalitat, i que, per tant, es produeix una aparent situació de bilingüisme social. En la pràctica, allò que preval és el bilingüisme unilateral (tothom sap que no hi ha monolingües catalans que desconeixin la respectiva llengua estatal), la qual cosa fa que el castellà, el francès o l'italià, en els estats respectius, esdevinguin llengües més que suficients, en qualsevol àmbit i tipus de comunicació, a diferència del que passa amb el català.

blaverisme

En al·lusió a la franja blava afegida per l'EACV a la senyera tradicional del rei Jaume I, denominació amb què es coneix el moviment social que des dels darrers anys del franquisme –i gràcies a una sèrie de complicitats polítiques, econòmiques i periodístiques– fa de l'anticatalanisme un element de mobilització, i per mitjà de la seva defensa d'una hipotètica llengua valenciana, diferent de la catalana, constitueix un factor d'antinormalització i acceleració de la substitució lingüística al País Valencià.

habilitats lingüístiques

Quatre competències bàsiques en una llengua (entendre, parlar, llegir, escriure) sobre les quals hom pregunta als enquestats, en els censos i enquestes de població.

Llei de llengües d'Aragó

En fase d'avantprojecte el 2001, aquesta Llei hauria d'implementar allò que estableix, en matèria de pluralitat lingüística, l'EAA, aprovat l'any 1982 i reformat l'any 1996.

Llei de normalització lingüística

Llei 3/1986, de normalització lingüística, aprovada pel Parlament Balear, que desplega l'article 3 de l'EAI, aprovat l'any 1983 i modificat l'any 1994.

sigla: LNL

Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial

Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, aprovada l'any 1999 pel Consell General, que desenvolupa l'article 2.1 de la Constitució de 1993.

sigla: LOULO

Llei de política lingüística

Llei 1/1998, de política lingüística, aprovada pel Parlament de Catalunya, en substitució de la Llei 7/1983, de normalització lingüística a Catalunya, que desplega l'article 3 de l'EAC.

sigla: LPL

Llei d'ús i ensenyament del valencià

Llei 4/1983, d'ús i ensenyament del valencià, aprovada per les Corts Valencianes, que desplega l'article 7 de l'EACV.

sigla: *LUEV*

llengua pròpia

Condició reconeguda a la llengua catalana, en els estatuts d'autonomia de Catalunya i de les Illes Balears i Pitiüses, en contrast amb el castellà, que és una llengua sobrevinguda. Des del punt de vista jurídic, aquest reconeixement justifica un ús preferent del català, en un marc que no obliga a l'ús simultani de les dues llengües oficials.

LNL

Vegeu *Llei de normalització lingüística*

LOULO

Vegeu *Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial*

LPL

Vegeu *Llei de política lingüística*

LUEV

Vegeu *Llei d'ús i ensenyament del valencià*

ús lingüístic

Fet mateix que la llengua sigui usada i que ha estat definit com la totalitat de les connexions i interaccions entre la llengua i la matriu sociocultural dins la qual intervé. L'ús d'una llengua pot ser quantificat en termes de vitalitat quantitativa (nombre de parlants) o qualitativa (àmbits d'ús en què és utilitzada).

xampurrejat

Anomenat també *xapurreat*, *xapurreat* o *xapurriat*. Denominació despectiva, d'origen oficialista i aliè al territori catalanoparlant d'Aragó, utilitzada per a designar la llengua pròpia de la Franja de Ponent i que gairebé únicament sobreviu entre sectors residuals que són contraris a la filiació catalana de la llengua i a la seva normalització.

Bibliografia**Bibliografia bàsica**

Bastardas, A. (1991). *Fer el futur. Sociolingüística, planificació i normalització del català*. Barcelona: Empúries.

Boix, E.; Vila, F.X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.

Farràs, J.; Torres, J.; Vila, F.X. (2000). *El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Pradilla, M.A. (ed.) (1999). *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*. Barcelona: Empúries.

Turell, M.T. (ed.) (2001). *Multilingualism in Spain. Sociolinguistic and Psycholinguistic Aspects of Linguistic Minority Groups*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Bibliografia complementària

Arenas, J. (2000). "Llengua i cultura a l'Alguer. Una perspectiva concreta". *Revista de Llengua i Dret* (núm. 33, pàg. 47-73). Barcelona.

Bada, J.R. (1990). *El debat del català a l'Aragó (1983-1987)*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya, Centre d'Estudis del Baix Cinca, Associació de Consells Locals de la Franja.

Camp, F. (2000). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució 1995-1999*. Andorra: Servei de Política Lingüística del Ministeri de Turisme i Cultura.

Franch, V. (1989). "Situació actual del règim jurídic-lingüístic a la Comunitat Valenciana". A: *Dret lingüístic. Actes del Simposi sobre Dret Lingüístic* (pàg. 127-164). Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.

Huguet, A. (2001). *Dues llengües millor que una. Dos lenguas mejor que una*. Osca: Coordinadora d'APA de la Franja d'Aragó.

Informe sobre política lingüística. Any 1999 (BOPC, núm. 82, 11 de juliol de 2000). (També es pot consultar a <http://cultura.gencat.es/llengcat/informe/cat.htm>.)

Melià, J. (1994). "Resistència i desídia: bases del futur. Ús social i futur de la llengua a les Illes Balears" (pàg. 89-122). A: *II Jornades de Sociolingüística: L'ús social i el futur de la llengua*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

Montoya, B. (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. València: 10 denes.

Pitarch, V. (1996). *Control lingüístic o caos*. Alzira: Bromera.

Pueyo, M. (1991). *Llengües en contacte en la comunitat lingüística catalana*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València.

Puig Salellas, J.M. (1997). "La doble oficialitat lingüística com a qüestió jurídica". A: T. Mollà (ed.). *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera.

Qui sem els catalans del Nord (1992). Perpinyà: Associació Arrels.

Reixach, M. (coord.) (1997). *El coneixement del català. Anàlisi de les dades del cens lingüístic de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Simó, V. (1999). *Eth marc jurídic der Aranès: Lengua pròpia e oficiau d'Aran*. Vielha: Conselh Generau d'Aran/Col·legi de Notaris de Catalunya.

Strubell, M. (1981). *Llengua i població a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

Vila, F.X. (ed.) (2000). *Eth coneixement der aranès ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística dera enquesta oficiau de poblacion. 1996*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Referències bibliogràfiques

Acord marc de col·laboració entre els governs de les Illes Balears i de la Generalitat der Catalunya en matèria de política lingüística. Llengua i ús (núm. 18, pàg. 5-6). Barcelona.

Arenas, J. (2000). *Era Val d'Aran. Lengua, poble e estudi*. Document no publicat.

Argente, J.; Bibiloni, G. (1998). "Una enquesta sociolingüística als Països Catalans" (pàg. 9-20). *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Bañeres, J. (1999). "L'ús social de la llengua catalana (gener de 1998-febrer de 1999) (1a part)". *Revista de Catalunya* (núm. 139, pàg. 38-59). Barcelona.

Atlas comarcau de Catalonha. Val d'Aran. (1994). Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya/ Conselh Generau d'Aran.

Baget, J.M. (1994). *Història de la Televisió a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

Batlle, M.; Gual, R. *Arrels (Una escola, una ràdio)...15 anys de lluites a Catalunya Nord...* Perpinyà: CREC Universitat de Perpinyà.

Bibiloni, G. (1991). "La situació del català a les illes Balears" (pàg. 139-156). A: J. Martí (ed.). *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Barcelona: Columna.

Burgueño, J. (1997). "Geografia lingüística d'Espanya". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (núm. 43, vol. XII, pàg. 35-57). Barcelona.

Camp, F. (1996). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*. Andorra: Servei de Política Lingüística del Ministeri d'Afers Socials i Cultura.

Certeau, M. De; Julia, D.; Revel, J. (1975). *Une politique de la langue. La Révolution française et les patois*. París: Éditions Gallimard.

Climent, T. (1986). *Realitat lingüística a la Val d'Aran*. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.

Deutsch, K.W. (1942). "The Trend of European Nationalism-The Language Aspect". *American Political Science Review* (núm. 36, pàg. 598-606). Washington (DC).

Eloy, J.M. (2000). "França i la legislació lingüística". A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 83-96). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana. Barcelona.

Enquesta sobre coneixement i ús del valencià (1995). València: Direcció General de Política Lingüística/SIES.

Espluga, J.L.; Capdevila, A. (1995). *Franja, frontera i llengua. Conflictes d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català*. Lleida: Pagès editors.

Esteve, V. *L'ensenyament en valencià als llingüers del segle XXI: una visió sindical* [en línia]. <http://www.intersindical.org/stepv/> [consulta 23 febrer 2001].

Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears. (1998). Palma: Direcció General de Joventut del Govern Balear.

Fabà, A.; López, P.; Solé, J.; Ubach, N. "Ofertat: indicadors sobre l'oferta de català a Santa Coloma de Gramenet". *Llengua i ús* (núm. 18, pàg. 53-58). Barcelona.

Ferrando, A. (1980). *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat de València.

Ferrer, F. (1985). *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.

Ferrer, F.; Cruaños, J. (1990). *Els drets lingüístics dels catalanoparlants*. Barcelona: Edicions 62.

Fuster, J. (1962). *Qüestió de noms*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana (ara a J. Fuster. *Pamflets polítics*, pàg. 11-29. Barcelona: Empúries).

Gifreu, J.; Corominas, M. (ed.) (1991). *Construir l'Espai Català de Comunicació*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

Grossman, M. (1983). *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*. Barcelona: Barcino.

Grup d'Immigració de la Comissió d'Organismes i Serveis per a la normalització Lingüística de Girona. (2000). "L'acolliment lingüístic. Curs per a professors de col·leccius de nova immigració". *Llengua i ús* (núm. 17, pàg. 41-44). Barcelona.

Herrero de Miñón, M. (1999). "Bases constitucionals i estatutàries de la legislació lingüística catalana". A: *Estudis jurídics sobre la Llei de política lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms/Marcial Pons.

Huguet, A.; Suïls, J. (1998). *Llengües en contacte i actituds lingüístiques. El cas de la frontera catalano-aragonesa*. Barcelona: Horsori.

Iglésias, N. (1998). *La llengua del Rosselló, qüestió d'Estat. La integració lingüística del Rosselló a França (1659-1789)*. Vic: Eumo.

Immigració, integració i llengua. Seminari. Barcelona, novembre de 1997 (1998). Barcelona: Comissió Obrera Nacional de Catalunya.

Informe sobre la llengua del País Valencià (1978). València: Facultat de Filologia de la Universitat de València.

Informe sobre política lingüística. Any 1998. (BOPC, núm. 386, 31 de març de 1999). Barcelona.

Joan, B. (1997). *Balears, Zona d'Urgent Intervenció Lingüística*. Eivissa: Res publica. Edicions-Eivissa.

La llengua de ensenyanza en la legislació de Catalunya (1994). Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.

La llengua en el món del comerç. L'actitud dels catalans davant l'ús comercial del català (1988). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

- Limort, E.** (1998). "La situació sociolingüística a la comarca murciana del Carxe". A: *Actes de la cinquena trobada de sociolingüistes catalans* (pàg. 255-263). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.
- Mari, I.** (1992). "Un model: el Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa". A: *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. II. Àrea 1. Plantejaments i processos de normalització lingüística* (pàg. 53-60). Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- Marquet, M.** (2000). "Tendències recents de la política lingüística a Andorra: ensenyament i usos lingüístics". *Treballs de Sociolingüística Catalana* (núm. 14/15, pàg. 151-158). València.
- Mateo, J.** (1966). *Alacant a part*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana.
- Milian, A.** (1992). *Drets lingüístics i dret fonamental a l'educació. Un estudi comparat: Itàlia, Bèlgica, Suïssa, el Canadà i Espanya*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.
- Monclús, J.** (1999). *La catalanitat de la Franja de Ponent. Crònica de 20 anys*. Barcelona: Thassàlia.
- Monclús, J.; Quintana, A.** (1989). "El català a l'Aragó". A: *Segon Congrés de la Llengua Catalana. Àrea 7. Història de la Llengua* (pàg. 195-212). València: Institut de Filologia Valenciana.
- Moret, H.** (1998). *Indagacions sobre llengua i literatura catalanes a l'Aragó*. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya/Institut d'Estudis del Baix Cinca.
- Ninyoles, R.L.** (1969). *Conflicte lingüístic valencià*. València: Eliseu Climent, editor.
- Ninyoles, R.L.** (1992). *El País Valencià a l'eix mediterrani*. Tavernes Blanques: L'Eixam.
- Pallarol, J.** (1991). "La situació jurídica de la llengua occitana a la Vall d'Aran". *Revista de Llengua i Dret* (núm. 16, pàg. 139-152). Barcelona.
- Pérez Moragon, F.** (1982). *Les Normes de Castelló*. València: Eliseu Climent, editor.
- Pitarch, V.** (1984). *Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià*. València: Eliseu Climent, editor.
- Planes, L.** (1978). *El petit llibre de Catalunya-Nord*. Perpinyà: Editions de l'Hérisson.
- Prats, E.** (1998). "El sistema educatiu com a coadjuvant de la producció lingüística. El cas d'Andorra". A: *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans* (pàg. 51-60). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.
- Prats, M.; Rafanell, A.; Rossich, A.** (1990). *El futur de la llengua catalana*. Barcelona: Empúries.
- Puig Salellas, J.M.** (1990). "Conceptos básicos de la doble oficialidad". *Revista de Llengua i Dret* (núm. 14, pàg. 27-53). Barcelona.
- Puig Salellas, J.M.** (2000). "La legislació lingüística a Catalunya. De la Llei de 1983 a la de 1998". A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 53-70). Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana.
- Rasico, Ph.D.** (1987). *Els menorquins de la Florida: història, llengua i cultura*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ros, M.; Strubell, M.** (1984). "Introduction". *International Journal of the Sociology of the Language* (núm. 47, pàg. 5-11). Amsterdam.
- Ruiz, F.; Sanz, R.; Solé i Comardons, J.** (1996). *Història social i política de la llengua catalana* (pàg. 71). València: 3 i 4.
- Sahlins, P.** (1993). *Fronteres i identitats: la formació d'Espanya i França a la Cerdanya, s. XVII-XIX*. Vic: Eumo.
- Salvà, P.** (1998). "Balears: una «Nova Califòrnia» per als europeus". *El Mirall* (núm. 96). Palma de Mallorca.
- Sans, J.L.** (1989). *Sociolingüística der aranés ena Val d'Aran*. Document no publicat.

Sbert, M.; Vives, M. (1995). "El programa d'immersió a les Illes Balears" (pàg. 71-83). A: J.M. Artigal (ed.). *Els programes d'immersió als territoris de llengua catalana*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Serra, J.; Ventura, J. (1999). *Catalunya 2015. Opcions polítiques per al segle XXI*. Barcelona: Centre Català de Prospectiva i Centre Unesco de Catalunya.

Siguan, M. (1992). *España plurilingüe*. Madrid: Alianza Universidad.

Solé, J.M.; Villarroja, J. (1994). *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.

Strubell, M.; Romaní, J.M. (1986). *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina (Comentaris a una enquesta)*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Strubell, M.; Solé, J. (2000). "Un projecte d'indicadors lingüístics". A: *Legislació i polítiques lingüístiques* (pàg. 263-274). Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.

Termes, J. (1984). *La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català* (pàg. 127-193). Barcelona: Empúries.

Toda, E. (1888). *Un poble català d'Itàlia. L'Alguer*. Barcelona: La Renaixensa (ara a *L'Alguer. Un popolo catalano d'Italia*. Sàsser: Edizioni Gallizzi, 1981).

Torres, J. (2000). "La llengua catalana a Andorra: problemes i perspectives". *Treballs de Sociolingüística Catalana* (núm. 14/15, pàg. 165-167). València.

Treballs de Sociolingüística Catalana (2000, núm. 14/15). Grup Català de Sociolingüística. València.

Uniformidad o diversidad de las comunidades autónomas (1995). Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya.

Verdoort, A. (1973). *La protection des droits de l'homme dans les États plurilingues*. Brussel·les: Éditions Labor.

Vernet, J. (1998). "Política lingüística i legislació". A: A. Mollà (ed.). *La política lingüística de la societat de la informació* (pàg. 233-274). Alzira: Bromera.

Voltas, E. (1996). *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries.

